

RENDESZETTÖRTÉNETI SZÓSZEDET

Dr. Jur. Deák József

NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM
BUDAPEST

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

RENDÉSZETTÖRTÉNETI SZÓSZEDET

Projekt szakmai vezető:

Prof. Dr. Sallai János

Szerző:

Dr. Deák József

Lektorálta:

Prof. Dr. Sallai János

A kézirat lezárásának dátuma:

2018. szeptember 23.

A kiadás éve: 2020

Kiadó:

Nemzeti Közszolgálati Egyetem
Közigazgatási Továbbképzési Intézet
www.uni-nke.hu

Felelős kiadó:

Prof. Dr. Kis Norbert rektorhelyettes
Címe: 1083 Budapest, Üllői út 82

A kiadvány a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 azonosítószámú,
„A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés” című projekt
keretében készült el és jelent meg.

© Dr. Deák József, 2020

© Nemzeti Közszolgálati Egyetem
Közigazgatási Továbbképzési Intézet, 2020

A mű szerzői jogilag védett. Minden jog, így különösen a sokszorosítás, terjesztés
és fordítás joga fenntartva. A mű a kiadó írásbeli hozzájárulása nélkül részeiben sem
reprodukálható, elektronikus rendszerek felhasználásával nem dolgozható fel,
azokban nem tárolható, azokkal nem sokszorosítható és nem terjeszthető.

„A múltat tiszteld a jelenben, s tartsd a jövőnek.”

Vörösmarty Mihály

BEVEZETŐ

Szakmai körökben már évek óta, talán a rendészettudomány szó felmerülésével együtt jelentkezett az igény, hogy a régi rendészeti kiadványokban szétszórt és így nehezen felkutatható, fontosnak tartott rendészettörténeti tudnivalóknak legalább egy része egységes gyűjteményben szerepeljen.

A rendészeti hivatást művelők mindig egyetértettek abban, hogy a rendészetet alkalmazók felkészítése tudományos ismereteket igényel.¹

Ebben a szellemben kezdődött az anyaggyűjtés. A vállalkozás terjedelmi korlátai hamarosan nyilvánvalóvá váltak, ugyanakkor a „jéghegy csúcsa” a felhasznált források felsorolásával felsejleni engedi a víz alatti, nem látható, hatalmas, szószedetbe nem jutott részeket...

Azaz, szolgáljon ez a kötet, 133 szócikkével, a hazai rendészettudomány fejlődésének inkább egyfajta hasznos forrásmutatójával és talán iránytűjeként!

Az eltelt XX. és a történéseinek előzményeit kiérlelő, bölcsőjének is tekinthető XIX. század, rendészettörténeti vonatkozású lexikonjaiban, szabályzataiban, utasításaiban, útmutató segédleteiben, kézikönyveiben sok értékes kincs, tapasztalat, rejlik. Ez a virágszőnyegnek is tekinthető dús mező szinte kínálja összeszedni, csokorba gyűjteni a rendészettörténeti kifejezések, fogalmak, meghatározások, kötetbe került, hasznosnak időtlennek tűnő kerek, szabatos megfogalmazásait. E válogatás szubjektivitását próbálja ellensúlyozni a lehetőség szerint minél lelkiismeretesebb, lényegretörőbb gondolatok kigyűjtése, rendszerezése. De erre törekedve sem lehetett a régmúlt sokszor veretes mondat- és szó szerkezeteit, egyszerűen áttenni a mai tömörebb nyelvezetre, hisz gyakran ezek, a történelmi környezetre, az adott rendészeti szerv akkori viszonyaira utaló nyelvi megoldások, időnként korról is változó hivatali stílusok hitelesítik a régen „vezérszavak”-nak hívták címszavak és az egész szócikk mondanivalóját.

A szószedet, hű történelmi hangulatának köszönhetően, a szerző szándékai szerint, a rendészettörténet válogatott fogalmainak, rendelkezéseinek betűrendes felsorolása, nemcsak a témát kutató, feltáró szakember számára szolgálhat hasznos segítségül. Tartalma alapján, érdeklődéssel forgathatják a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Karának oktatói, hallgatói, a rendészeti középiskolák tanárai, tanulói és a rendészeti szervek munkatársai, sőt, rajtuk kívül, a téma vagy az adott korszak iránt érdeklődők és a rendészeti szakmai közönség is. A kötetbe válogatott címszavak egyfajta ötletként, sugallatként is szolgálhatnak. Mert nem haszontalan időpazarlás a különféle régi, poros, szakadozott, az idő által megtépzott rendőrségi, csendőrségi, vámőrségi, határszolgálati stb. szabályzatokban, utasításokban rendészeti témájú kiadványokban, lexikonok köteteiben történő keresgélés!

Az. I. világháborút megelőző századforduló válogatott bűncselekményei és – a korabeli szóhasználat szerint – kihágásai megítélésében irányt mutató néhány törvény és rendelet mellett a kötetbe kerültek a rendészeti működést közelről érintő egyéb ügyek is, amelyek a közigazgatási hatóságok hatáskörébe tartoztak ugyan, de a rendőri

¹ Sallai János: A magyar rendészettudomány etablációja. *Belügyi Szemle*. 2015. 58. évfolyam. 6. szám. p. 6.

működést közlő érintették. A szószedet, a szerző szándékai szerint igyekezett tág teret nyitni a közigazgatásnak, de fontosabb részeiben a közjognak is. A kötet összeállítása során az azonos szakkérdésekre vagy intézkedésekre vonatkozó rendelkezések lehetőség szerint egy helyen találhatóak.

Az egyik-másik szócikk korabeli alapossága ellenére sem állítható, hogy a rendészettörténeti szószedet tökéletes lenne. Azonban e kötet, minden gyarlósága és fogyatékosága ellenére alkalmas arra, hogy alapvető munkája legyen igény és szükség szerint, egy, a jövőben szerkesztendő még tökéletesebb tudományos dolgozatnak.

A szószedet elkészítéséhez forrásként egyfajta alapútmutatóként *A magyar nyelvű kriminalisztikai szakirodalom bibliográfiája* (1956) szolgált. E kiadvány segítségével felkutatott, előtalált lexikonok, tankönyvek, kézikönyvek közül a legrégebbi, Karvasy Ágost: *A politikai tudományok rendszeresen előadva I–III* (1845), valamint ennek, a szerzője által továbbfejlesztett változata, *A közrendészeti tudomány* (1862). Kiderül belőlük egyebek közt, mik „A rendőrségnek intézkedései, a csoportozás oszlatására, és a zenebona, zendülés, forradalom elhárítására”. Sőt, az is, miként lehet bölcs kormányzással elejét venni az ilyen rendőri intézkedést kiváltó eseményeknek. Az 1849-ben, báró Wohlgemuth Lajos altábornagy, Erdély Nagyfejedelemség császári és királyi, polgári és katonai kormányzója által, Nagyszebenben kiadott *Utasítás, az országban idegenek feletti rendőrség fenntartása iránt* (1849) egyes pontjai rezonálnak az illegális migránsok ellen bevezetett mostani jogszabályok jó részével.

Laky Imre, a *Rendőrközegek tankönyvének* előszavában már 1906-ban egyebek közt olvasható, hogy „a rendőrközegeknek nem szabad, nem lehet hivatása gyakorlatában bizonytalanul tapogatózni. E nagy fáradsággal, sokszor életveszedelmekkel járó fontos és magas szolgálatot a közeg jól, üdvösen és sikeresen csak akkor teljesítheti, ha vérré váltak benne a törvények, ha lelkévé vált a törvények szentsége és sérthetetlenségébe vetett hite és bizodalma.”² Bő száz év elteltével sem változott a helyzet a rendőrök oktatásának tartalmában. Az első világháború felé tartó századelőn úgy tartották, hogy a rendőrök oktatásának főként arra kell irányulnia, hogy megismerje a közjog alapvető fogalmait, a törvényt, a törvény születésének körülményeit és az állam, az államháztartás szerkezetét, működését. Ismernie kell, mi az a végrehajtó hatalom, amelynek a rendőrség is az egyik alkotó eleme. Tisztán látva az alapvető fogalmak rendszerében, a rendőri hivatással ismerkedő könnyen bevezethető a büntető törvények és a büntető eljárás ismeretébe. Ezek elsajátítása után érthetőbbé válnak a gyakorlati tudást megtestesítő, szabályzó, utasítások szolgálati és szervezeti szabályzatok, amelyek lényegében a törvények gyakorlati alkalmazását tartalmazzák.

Az elméleti kiképzéshez az utolsó zárókapocsként a rendeletek ismertetése következett, amit, úgy gondolták, nem szabad túlzásba vinni. Hisz ha a tanítvány az elméleti felkészülés során a törvények ismertetésében a dolgok megfigyelésének és megítélésének bizonyos emelkedettségére jutott, a rendeleteket a gyakorlati kiképzésben minden nehézség nélkül fogja végrehajtani. Különösen ha olyan előjárók kezei alá kerül, akik szintén hivatásuk magaslatán állva, a hozzájuk beosztott fiatal rendőröket szeretettel foglalkoztatják s a további gyakorlati kiképzésben tanácsokkal, útbaigazításokkal támogatják.

Ma is igaz a több mint százéves gondolat jó része. Eszerint: a „kitűnő nyersanyag, egy kis fáradság, egy kis szeretet s mintarendőr képezhető belőle, olyan mintarendőr, ki díszére válhat bármely világváros rendőrségének, olyan mintarendőr, kinek idővel nem lesz kardra szüksége önszemélyének védelmére, mert maga a közönség fogja

² Laky Imre: *Rendőrközegek tankönyve*. Pátria Irodalmi Vállalat és Nyomdai Rt., Budapest. 1906. p. III–IV.

védeni, dédelgetni, tenyerén hordani, mert benne látja érdekeinek leghűbb oltalmazóját, életének vagyonának tántoríthatatlan védelmezőjét.”³

A rendőrt úgy kellett akkoriban kiképezni, hogy tudja, ismerje a nagy hatalmat, amellyel a törvények felruházták, hogy megértse azt a legszebb jogát, ami alapján megszólítással, figyelmeztetéssel megelőzheti a kihágásokat (szabálysértéseket), bűncselekményeket. Mert ha hivatásának erre a magaslatára tud emelkedni, akkor nem fogja unottan teljesíteni a szolgálatot, nem fogja a közönséget indokolatlanul zaklatni, hanem lesz, aminek lennie kell: a törvényekben megállapított rendnek szakképzett őre – tartották a XX. század elején.

A tankönyv további részében csokorba gyűjtötte többek között a rendőr jogait, a rendőr elvárt magaviseletének fő jellemzőit szolgálatban és azon kívül... és a világ legősibb mesterségét űzők bordélyházi szabályait, amelyek betartatása szintén jelentett a rendőrközegeknek feladatot. Míg szerzőtársával, Pavlik Ferencsel, pár év múlva elkészíti a *Határrendészet kézikönyvét* is (1907), viszont benne a határrendészetet határrendőrök kötelessége végezni. Szintén Laky Imre készítette elő nyomdába, immár Rédey Miklós szerkesztőtársával, az 1909-ben kiadott igen alapos, és ezért ugyanolyan vaskos *Rendőri lexikont*. Ebből a kötetből a mai szóhasználatban a nemzetbiztonság ellen irányuló olyan szócikkek kerültek a szószedetbe, mint például a hűtlenség, a katonai árulás, a hűtlenségre szövetkezés, a diplomáciai árulás. Annak igazolására, hogy a második legősibb mesterség alighanem a hírszerzés...

A rendészeti szószedet nem megkerülhető „vezérszava” a rend és rendészet fogalma. Egyik alapos megközelítésük Rédey Miklós: *Bevezetés a magyar rendőri jog alaptanaiba* című, 1923-ban megjelent könyvéből került a szószedetbe.

Ugyan a korabeli alhadnagy alatti rendfokozatot viselő altiszteknek, mai szóval tiszthelyettesi kategóriának, írta Havranek János csendőr őrnagy a *Társadalmi tanácsadó altisztek számára* című viselkedési tanácsadó könyvét, amelyet, népszerűsége, keresettsége és az olvasói kérésére 1928-ban további témakörökkel volt kénytelen harmadszor kiadni és bővíteni. Van-e, lenne-e szükségük manapság az egyenruhás pályára készülőknek vagy a már ott dolgozóknak társadalmi tanácsokra, gondolatokra? Ki-ki eldöntheti, a szószedet lapozgatása közben, a *Társadalmi tanácsadó* szócikkeit ízlelgetve. A segédlet, „ama céllal íródott, hogy a társadalmi élet forgatagában és ennek révén a szolgálati érintkezésben is az altiszt biztonssággal állhassa meg helyét. A tárgy igen kényes, sőt egyben hálátlan is, mert küzdelmet jelent ama általános és meglehetősen kényelmes felfogással szemben, amely azt tartja, hogy az emberi műveltségnek, a jó modornak, a jólneveltségnek már a gyermekszobából kell elindulni, mert annak utólagos – főként könyvből való – pótlása csak hiábavaló erőlködés”⁴ A hétköznapok minden irányban rohanó fejlődése azonban – sok mással együtt – régen megdöntötte ezt a korabeli rideg álláspontot is. Amióta a tanulás lehetősége mindenki előtt nyitva áll, az akarat, kitartás és tudás előtt nincsenek korlátok.

Az ismeretszerzést, az önképzést is lehetőség szerint ifjúkorban kell kezdeni. De ki állíthatja azt, hogy a meglett férfikorban erős akaráttal pótlólag megszerzett tudás nem egyenrangú az ifjúkorban elsajátítottal?! Nagyobb dolgokat is meg lehet tanulni, mint a „jó modor”, olyanokat is, amelyekhez lényegesen több érzék kell, mint a „jó ízlés”-hez. Kétségtelen, hogy éles megfigyeléssel, higgadsággal, önfegyellemmel s bizonyos fokú utánzóképesseggel a jó modor – ha nem is máról holnapra, de – feltétlenül mindenki által elsajátítható, fejleszthető.

³ Uo.

⁴ Havranek János: *Társadalmi tanácsadó altisztek számára*. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda. Budapest. 1928. p. 3.

Senki sem ütközik meg azon, hogy pályaválasztásuk idején még sokan nem ismerik eléggé a társadalmi élet összes szokását és szabályait. Az azonban már inkább csodálni való lenne, ha a magyar egyenruhás utódok megri-adnának attól, ha bármilyen társsaságban kellene otthonosan mozogniuk.

Bár a mű eredetileg elsősorban a csendőrlegénység számára íródott, hasznát vehette annak minden magyar altiszt, legyen az honvéd, vámőr, rendőr, pénzügyőr vagy más testületbeli.⁵

De természetesen, mint a szószedetben idézett harmadik kiadás előszavában megjegyzi a szerző, a kibővítés dacára sem állítható, hogy olyan tanácsadó született, amely a társadalmi élet minden helyzetében való viselkedést, egyszer és mindenkorra szabályozná, rögzítené. Hisz az idők múlásával változnak a szokások és így maga az illem, a jó modor, a műveltség fogalma is, de az emberi kommunikáció, viselkedés alapértékei nem devalválódnak, sőt, inkább tovább finomodnak, kiteljesednek.

A nemcsak altisztek számára érvényes emberi viszonyok, a verbális és nonverbális kommunikáció szerepe ma sem változott. Viszont ma már mindenki számára kézenfekvő dolognak hitt az egyenruhások külső megjelenésének, testápolásának, öltözködésének kérdése. Pedig... Viszont mindenki jól ismeri-e például a különféle látogatások megkülönböztető jegyeit, a bajtársiasság, a házasság értékeit, gondozásuk mesterfogásait, a párválasztás buktatóit és ajánlott szempontjait? A szolgálat és a szórakozás helyes arányait, a vallási rendezvényeken a viselkedési szabályokat?

Szathmáry Istvánnak, a belügyi igazgatás részére, 1928-ban írott *Hivatalos Műszótár*ából az „optio” és a „vámegye” szócikkekben is felsejlik Trianon hatása az ország életére. Bulbuk Emil *Határszolgálat I–II.* műve a vámőri szolgálat ellátásához szükséges törvények, rendeletek és utasítások alapján íródott a vámőrség tagjai számára, 1930-ban, amikor még, szintén a trianoni döntés miatt, katonai feladatuk is volt a rendészetiék mellé. Tankönyvét, segédletét, részben a szerző határon szerzett gyakorlati tapasztalata adta, mely szerint: „A határszolgálat és a vámőri szolgálat egységes kezelését átfogó mű, rendelkezésre nem áll.”⁶

A kiadvány a határszolgálat gyakorlati alkalmazását tárgyalja a szolgálat érdekében, a vámőri munka megkönnyítésére. Gerincét a kiadott utasítások és rendelkezések képezik, amelyek szó szerinti szövegét csokorba gyűjtve a szerző arra törekedett, hogy röviden mindent érintsen, és hogy a könyv minél hosszabb ideig használatban maradjon.

A Zsilinszky Sándor szerkesztésében, 1931-ben megjelent *Határszolgálat* erről a szolgálatról lakonikus tömörséggel írja: „A vámőr kenyere.” A korabeli bevezetőben leírt mondata akár ma is születhetett volna: „A rendészeti tevékenység nehéz, embert próbáló feladatainak pontos, odaadó, lelkiismeretes teljesítése igen sok tudást, szorgalmat, kitartást igényel, de ez az ország iránti kötelességünk.”⁷

Nagyselmeczy László 1937-ben immár nyolcadik alkalommal dolgozta át a Laky–Strausz szerzőpáros *A szolgálati szabályzat tankönyvét*, aminek eredetijét a szószedet elkészültéig nem sikerült felkutatni. Hátha valaki éppen a *Rendészettörténeti szószedet* ötletén felbuzdulva találja meg valamelyik levéltár, könyvtár mélyén!

⁵ Uo. p. 9.

⁶ Bulbuk Emil: *Határszolgálat I–II. A vámőri szolgálat ellátásához szükséges törvények, rendeletek és utasítások alapján a vámőrség tagjai számára.* 1930. p. 5–6.

⁷ Zsilinszky Sándor (szerk.): *Határőrszolgálat.* 1931. p. 5.

A rendőrégi szervezeti kultúra ápolásának és a hagyományok őrzésének kiemelkedő példájaként olvasható néhai Nemes László rendőr őrnagy, a Zalaegerszegi Városi és Járási Rendőrkapitányság közrendvédelmi alosztályvezető-helyettesének, 1965-ös, rendőrákadémiái tanulmányai alatt készített, mára ritkaságszámba menő, gyöngybetűkkel írt, napjainkban is példás precizitásúnak számító jegyzetét. Bevezetőjeként George Orwell szavait kölcsönözve: „A legjobb könyvek azok, amelyek azt mondják el neked, amit már tudsz.” Tartalma alapján a korabeli tananyag nemcsak pályakezdő rendőr munkatársaknak, hanem a jelenkor tapasztalt rendőreinek is hasznos olvasmányul szolgál.⁸ Benne kitér a belügyi fegyveres szolgálattal, sajnos, együtt járó „hősi halott” kifejezésre is...

De mint a szószedetből majd kiderül, míg Bulbuk és jellemzően a többi forrásmű szerzőjének legfőbb motivációját saját gyakorlati, szolgálati tapasztalata adta alkotásához, a rendészettudomány egyik legnagyobb hazai úttörője, a bevezető elején említett Karvasy Ágost, egyetemi tanárként tartotta egyik főkötelességének „Azon tanulmányokra nézve, melyeket a tanszéken előadok, az ifjúságot czélszerű és magyar nyelven szerkesztett tankönyvekkel ellátni, ezért ezennel a közrendészeti tudományt közre bocsátom.”⁹

A bevezető elején említett történelmi hangulat megteremtéséhez két bekezdés erejéig álljanak itt Karvasy a szerzőjével rokon, további örökéletű gondolatai: „Kiki, ki tanítással hosszabb időig foglalkodott, meg lesz győződve, hogy oly könyvek, mely közvetlenül arra van szánva, hogy vezérfonalul szolgáljon olyanoknak, kik még a tudományba beavatva nincsenek, hanem kiket még csak a tudomány főelveivel s annak minden részeivel megismertetni kell. Miszerint abban magoknak kellő tájékozást, és a szükséges előismereteket szerezvén, a tudomány szentélyeibe később magok mélyebben behatolhassanak, és a tudomány részleteivel is sikerrel foglalkodhassanak, más célra szánt könyvektől mind alakra, mind terjedelemre nézve lényegesen különböznie kell. Különösen mi az utóbbit illeti, valamint kétségen kívül áll az, hogy az oly könyvek sem száraz és a tanulást épen nem kedveltető csontváznak nem szabad lenni, úgy bizonyos hogy hosszú, az elmét fárasztó, az egész feletti áttekintet szerzését, valamint a lényeges tanok elsajátítását nehezítő és nagyon is részletebe menő értekezéseket foglaló könyvek a tanítási és tanulási célznak meg nem felelnek.

Ezen tekintet lebegett szemem előtt e könyv szerkesztésében.

Noha pedig e könyv közvetlenül a tanuló ifjúságnak számára van írva, mégis reményilem, hogy mások sem fogják e könyvet érdek nélkül olvasni, és hogy főleg olyanok, kik mint hivatalnokok közrendészetteli ügyekkel foglalkodnak, abban hivatalos eljárásukban használható, nem kevés iránytadó szabályokat találандnak.”¹⁰

⁸ Nemes László: *Közrendvédelmi tanulmány (1965.) Rendvédelmi tanulmány.* Zala Megyei Rendőr-főkapitányság. Szentmihályi Nyomda. Zalaegerszeg. 2017. p. 5.

⁹ Karvasy Ágost: *A közrendészeti tudomány.* Emich Gyula m. kir. akadémiai nyomdász. Pest. 1862. p. 4.

¹⁰ Uo. p. 5.

HASZNÁLATI ÚTMUTATÓ

A szószedetek anyagát szándékai szerint betűhíven közli a kötet, így számos ponton eltér a mostani „szabályostól”, de ahol lehetett, a szó, a mondat értelmének megzavarása nélkül, az olvasás könnyítésére mai helyesírást alkalmazott; pl. biró helyett bíró.

A szócikkek végén a forrásra utaló rövidítések feloldása a felhasznált források szerint.

A forrás tartalmazza a szerzőt, szerkesztőt, a mű címét, kiadási idejét, a kiadót, a kiadás helyét és a mű teljes oldalszámát.

A szócikkek végén a forrás teljes címére utaló betűszó rövidítés, majd a kiadása éve és az oldalszám következik, ahonnan ered.

Országos Rendőr-főkapitányság: *A magyar nyelvű kriminalisztikai szakirodalom bibliográfiája.* 1956. Belügyminisztérium Országos Rendőr-főkapitányság. Budapest. p. 152.

ASZSZT: Nagyselmeczy László (m. kir. rendőrfelügyelő): *A szolgálati szabályzat tankönyve.* (Laky – Strausz: A szolgálati szabályzat tankönyve, nyolczadik javított kiadása után átdolgozott.) M. kir. rendőrség országos szaktanfolyamainak kiadása. Budapest 1937. p. 308.

BMRJA: Rédey Miklós: *Bevezetés a magyar rendőri jog alaptanaiba.* (A rendőrtiszti szaktanfolyamok hallgatóinak). 1923. p. 144.

HMBI: Dr. Szathmáry István vármegyei főjegyző: *Hivatalos Műszótár a Belügyi Igazgatás részére,* 1928. Kir. Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest. p. 56.

HÓRSZ: Zsilinszky Sándor (szerk.): *Határőrszolgálat.* Budapest. 1931. p. 250.

HRKK: Pavlik Ferenc – Laky Imre: *Határrendészet kézikönyve.* 1907. Határrendőrség, bevándorlás, kivándorlás, útlevel s ezzel összefüggő törvények és rendeletek gyűjteménye. Pátria irodalmi vállalat és nyomdai rt. Budapest. p. 404.

HSZ: Bulbuk Emil: *Határszolgálat I–II.* 1930. A vámőri szolgálat ellátásához szükséges törvények, rendeletek és utasítások alapján a vámőrség tagjai számára. p. 678.

KRT: Karvasy Ágost: *A közrendészeti tudomány.* 1862. Emich Gyula m. kir. akadémiai nyomdász. Pest. 1862. p. 165.

KRVI: Nemes László: *Közrendvédelmi ismeretek.* 1965. Rendvédelmi tanulmány. Zala Megyei rendőr-főkapitányság. Szentmihályi Nyomda. Zalaegerszeg. (2017.) p. 770.

PT: Karvasy Ágost: *A politikai tudományok rendszeresen előadva I–III.* 1845. I. Az alkotmányi politica, az általános igazgatási politica, az igazságszolgáltatási politica, és a policzia tudomány p. 167.; II. Status gazdasági tudomány p. 159.; III. Fináncz tudomány. Győr. p. 91.

RKTK: Laky Imre: *Rendőrközegek tankönyve.* 1906. Pátria irodalmi vállalat és nyomdai rt. Budapest. p. 524.

RLX: Rédey Miklós – Laky Imre (szerk.): *Rendőri lexikon.* Közrendészeti és büntetőjogi tudnivalók betűrendes kézikönyve. Pátria irodalmi vállalat és nyomdai rt. Budapest. 1909. p. 1240.

TT: Havranek János: *Társadalmi tanácsadó altisztek számára.* 1928. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda Budapest. 1928. p. 263.

UOIFR: Wohlgemuth Lajos (báró, Erdély Nagyfejedelemsége cs. k. polgári és katonai kormányzója, altábornagy): *Utasítás az országban idegenek feletti rendőrség fenntartása iránt.* Nagyszeben. 1849. december 30. p. 12.

A SZÖVEGBEN ELŐFORDULÓ NÉHÁNY RÉGIES RÖVIDÍTÉS:

Btv. = Büntető törvénykönyv

ill. = illetve, illetőleg

p. o. = példának okáért

ti. = tudniillik

A RÉGI ELNEVEZÉSŰ NÉHÁNY RENDÉSZETI FOGALOM MAI MEGFELELŐJE:

közbátorlét = állambiztonság, nemzetbiztonság

személyes bátorlét, magánbátorlét = közbiztonság

„ingyenellátás”, ajándékozás = korrupció

FELHASZNÁLT IRODALOM

A használati útmutatóban szereplőkön kívül:

Sallai János: *A magyar rendészettudomány etablációja*. Belügyi Szemle. 2015. 58. évfolyam. 6. szám. pp. 5–28.

A rend: A rendőri jog megismeréséhez, tartalmának és határainak meghatározáshoz az alapfogalmak elemzése útján jutunk el a legkönnyebben és legbiztosabban. Ezek elseje a közéletben sokat emlegetett s előttünk legnagyobb jelentőséggel bíró: a rend fogalma. Mindenki ismeri, tudja, vagy legalábbis tudni véli, hogy mi a rend, és mégis – annak fogalmi meghatározása meglehetősen nehéz. Ha széttekintünk magunk körül – ezer meg ezerféle rendet ismerünk meg. Van házi rend, tanrend, órarend, báli rend, napirend, életrend, sorrend stb. Szélesebb körben a társadalmi rend, magasabb fokon a jogrend és a legmagasabb fokon az állami rend. Jóformán mindennek megvan a maga rendje. Ez tartja össze az egyeseket, a társadalmat, végül az államot. Találón mondották róla a rómaiak: „Ordo est anima rerum.” (A rend a lelke mindennek.) Illendő hát, hogy megismerjük. A sok mindenféle rendet vizsgálva, úgy találjuk, hogy rendről csak ott van, és ott lehet szó, ahol a személyeknek, dolgoknak, vagy eseményeknek többsége van jelen. Olyan többség, amely nem öletszerűen van összedobva, halmozva, hanem bizonyos cél elérése szempontjából tudatosan csoportosult, vagy csoportosított, amelynek részei ilyképp összefüggnek egymással. További jellegzetesség gyanánt találjuk, hogy ez az összefüggés a részek között, különösen a javaknál még bizonyos törvényszerűség szerint való egyensúlyozottságot is mutat. Mindez szükséges együttvéve ahhoz, hogy az erőteljeseknek a cél felé irányuló törekvése, érvényesülése, együvé tartozandósága és együttthatása zavartalan és változatlan legyen és maradjon mindvégig. Vagyis úgy kell elhelyezkedniük az egyes részeknek, hogy minden a maga helyén legyen és maradjon is, mindaddig, amíg az egész együtt marad, vagyis amíg az a bizonyos együttmaradási cél is fennáll. Az erőteljeseknek ez az összefüggése és egyensúlyozódása idézi elő a rend képződését, amely örökös mozgást, életet jelent. Téves tehát az a közhit, amely a rendet valami nyugodt, stabil állapotnak vagy éppen mozdulatlanságnak képzei. Ellenkezőleg. A rend egyenlő jelentőségű a zavartalan, eleven étellel, az élet folytonos fejlődésével. Ha pedig megszűnik az összefüggés, az egyensúlyozottság, akkor a cél elérhetetlenné lesz, beáll a zavar, felbomlik a rend. Ezek után megkísérhetjük összegezni az elmondottakat, hogy megtudjuk, mi is hát a rend? A rend alatt több, különféle személynek, dolognak vagy más erőteljeszőnek bizonyos cél elérése érdekében történt összefüggését, illetve a törvényszerűségek által egyensúlyozott állapotát értjük. Vizsgáljuk most már a minket közelebből érdeklő társadalmi és állami rend tartalmát és jellegzetességeit. A rendet jellemző közös vonásokat persze mindegyikükben megtaláljuk sokszorosan hatványozott mértékben. A különbség pedig a társadalom és az állam különbözőségében rejlik. Ott kell keresnünk. A társadalmi rend alkotó elemei: a társadalomban élő polgárok önkéntes, összhangzatos együttműködése, az azokat összekötő felebaráti szeretet és a javak helyes eloszlása. Vitás esetekben a jog és jogszolgáltatás dönt. Miből nyilvánvaló, hogy ez utóbbiak is alkotó elemei a társadalmi rendnek. A társadalomnak egyik sajátos jellegzetessége, hogy a benne élő emberek önként tömörülnek és törekszenek közös életérdekeik és életcéljaik felé, vagyis a társadalmi rendben a polgároknak egymáshoz való helyzete a polgárok önkéntes elhatározásán alapul. Mindenki szabadon mérlegelheti a társadalom nyújtotta előnyöket és terheket, vagyis kinek-kinek saját elhatározásától függ, hogy vajon továbbra is tagja marad-e annak vagy pedig kiválik abból. Ehhez képest a társadalmi rend jellege az, hogy automatikus. Már az államban ez nem egészen így van. Aki valamely államnak a polgára, azt az állam akarata, törvényhozó hatalma kötelezi, sőt szükség esetén kényszeríti is a neki jutott helyzet elfogadására, bizonyos megaszabott határok közötti életre s helyzetének változtatását csakis akkor várhatja, ha azon ismét maga az állam törvényhozó hatalma változtat. Vagyis az államban az azt alkotó polgárok számára az állam bizonyos parancsoló, engedélyező vagy tiltó szabályokat: törvényeket alkot, amelyek az együttléte és együttműködést irányítják és meghatározzák. Ebből következik azután, hogy az állam rendje már nem lehet olyan automatikus, mint a társadalmi rend. Az állami rend – alkotó elemeinek: az uralkodónak, az országgyűlésnek, a kormánynak a meghatározott állami célok felé irányuló

zavartalan és összhangzatos munkája, annak egymásutánja, vagyis a nemzeti lét összefüggése. Ezt az összefüggést az állami szervek tartják fenn az ő munkájukkal, amelyet ismét a közjog határoz meg. Vagyis az állami rend alkotó elemei között is ott szerepel a jog éppúgy, mint a társadalmi rendnél. A jellegzetessége pedig abban nyilvánul meg, hogy az állami rendnél az államalkotó és kényszerítő törvényei az irányadók, amelyek mindenkit köteleznek. Mindamelllett a törvényeken nyugvó állami rend a társadalomra nézve nem elnyomás, csak a szabadjára kerülő erőtényezőknek a közérdekből történő esetleges korlátozása. A renden belül ugyanis minden polgár szabadságának összhangban kell lennie a többiek szabadságával. Vagyis szabadság, – de nem szabadosság. Nem szabad felednünk azt sem, hogy a törvény nem öncél, csak eszköz arra, hogy biztosítsa a nyugodt gazdasági és kulturális fejlődést és ezzel, közvetve, az állam erejét, tekintélyét és hatalmát növelje. A törvényeknek megfelelő állapotot, a törvények uralmát nevezzük jogrendnek. A természet rendje viszont a természeti erőknek, az elemeknek egymásutánján, mértékén és egymásra hatásán alapszik. Tényezői és jelenségei az állami és a társadalmi renddel szoros kapcsolatban vannak, úgyannyira, hogy azokat feltétlenül szem előtt kell tartani, mikor a társadalom és az állam az életüket berendezik. Pl. a nappalt, az éjjelt, az életet, a halált stb. S bizony, ha a természet rendje megbomlik (pl. árvíz vagy tűz alkalmával), megbomlik a társadalom és többé-kevésbé az állam rendje is. Épp ezért a természet rendjét figyelmen kívül hagyni egyáltalán nem lehet. A három együttvéve, t. i. az állam, a társadalom és a természet rendje együttesen adják a közrend fogalmát. Téves tehát azoknak a meghatározása, akik a közrendet kizárólagosan a jogrenddel, vagyis a törvények uralmával azonosítják. Mert a jogrend, oroszlánrésze ugyan a közrendnek, de nem minden. A közrend tartalma sokkal nagyobb, magában foglalja nemcsak az állam és a társadalom rendjét, de a természetét is. Úgy, hogy a közrendnek határait is a jog és természet együttesen adják meg. Röviden: a közrend a rend teljessége. A közrend fennállás biztosítja az erőtényezőknek, a közös cél felé való együttműködését s a javak megosztását és használatuk zavartalan folytatását a jog és az államcélok követelményei szerint. Vagyis a közrend adja meg a közbiztonság érzetét, amikor úgy az egyes, mint a társadalom és az állam tudja, hogy minden bekövetkező veszedelemmel szemben a lehetőségig biztosítva van, de tudja azt is, hogy a bekövetkezett veszedelmeket elhárítják és azok okozóival szemben megtorolják. A közrend fogalma eszerint magában foglalja a közbiztonság fogalmát is. Vagyis az utóbbi csak következménye, eredménye az előbbinek, része az egésznek. Külön felemlítése tehát, ha nem is helytelen, de legalábbis fölösleges szószaporítás.

BMRJA. 1923. pp. 3–6.

A rendészet: A rendészet – téves közhit szerint: a rendcsinálás mestersége. A tévedés abban van, mintha magát a rendet csinálni lehetne. A rend, amint az előző sorainkban kimutattuk, jórészt automatikusan áll elő, vagyis magamagától csinálódik, legfeljebb az állami rendnél lehet szó arról, hogy az automatikus, önkéntes ösztönzés esetleges hiányát pótolják vagy kiegészítsék. A rendészetről alkotott fogalmak különben az évszázadok során többszörösen változtak. A középkorban pl. a rendészet – policia – alatt az egész világi államigazgatást értették szemben az egyházi igazgatással. Később az egyes igazgatási ágak kiválása után, már csakis a belügyi igazgatást értették alatta, amely egyet jelentett a célszerűségi szabályokon felépülő s mindenre kiterjedő jóléti igazgatással, ami sok helyütt valószínűleg állami gyámkodássá vált. Ez az utóbbi vonás azután nagyon sokáig kísértett még a rendészeti tevékenység meghatározásánál is. Csak a múlt század közepén alakult ki a rendészet igazi fogalmi köre úgy, ahogy azt ma is ismerjük. Rendészet alatt, ez idő szerint, a közrend előfeltételeinek a létrejöttét, fenntartását és biztosítását célzó tevékenységek, intézmények és intézkedések összességét értjük. Az előfeltételeknek létesítése, fenntartása és biztosítása pedig abban áll, – tekintve a rend automatikus létrejöttét – hogy a rend létrejövetelére előfordul

akadályokat lehárítsa, a fenyegető veszélyeket megelőzze, azokat megakadályozza, és ha már bekövetkeztek, akkor a békés, nyugalmas állapotokat ismét helyreállítsa. A rendészet tényezői eszerint: 1. a rendőri feladatok, amelyeknek megoldására törekszik, 2. maga a rendőri működés, amelyet a feladatok megoldása érdekében kifejt, végül 3. a rendőri szervezet, amely mindezekre hivatva van. Ezek együttvéve adják meg a rendészet életét. Tekintve a közrendnek az államra és a nemzetre egyaránt kiható nagy fontosságát nyilvánvaló, hogy az állami érdekek között első helyen áll annak létrejötte, fenntartása és biztosítása. Rend nélkül nem lehet se társadalmi, se normális állami élet. Ennek folyománya, hogy a rendészet feladatai az elsőrendű állami feladatok közé tartoznak, amelyek az összes állami feladatkörökön átfonódnak és azokat némely esetben csaknem felülmúlják. Helyét az állami igazgatásban éppúgy, mint tartalmát és határait – nagyon különbözően határozzák meg. Voltak és vannak, akik a rendészetet a közigazgatástól teljesen különálló állami funkciónak veszik, mások ismét ugyancsak különállónak, de olyképp, hogy azért a közigazgatás keretében foglal helyet. A harmadik és legáltalánosabb felfogás az, hogy a rendészet az állam végrehajtó hatalmának olyan egyetemes közigazgatási tevékenysége, amely minden más közigazgatási tevékenységgel párhuzamosan jelentkezik. A rendészetet nagy általánosságban a közigazgatástól elválasztani nem lehet, mert hiszen tudvalevő, hogy nincs a közigazgatásnak egyetlen olyan ága, amelynek rendészete ne volna. A rendészeti tevékenység azonban inkább csak negatív természetű közigazgatásnak mondható. Nem irányul egyenesen a célra, mint a közigazgatás, csak az előfeltételeket nyújtja. Rendszerint nem alkot újat, nem képez új tényezőt a közfejlődésben, csak a meglévőt tartja fenn és oltalmazza. Régente a már említett jóléti elmélet vezette a rendészetet az őt megillető pozitív igazgatás útjaira, amely helytelen iránynak kinövésai teremtették meg az állami mindenhatóság megtestesítőjeképp az ún. rendőrállamot, amely az egyéni szabadság és egészséges önkormányzat elnyomásával a polgárokat mindenben az állam gyámkodó hatása alá helyezi. Alkotmányos államban azonban ilyen elfajulásról szó sem lehet, már csak azért sem, mert a rendészeti feladatok megoldására elsősorban hivatott rendőri szervezetet törvénnyel állítják fel, amelyben a rendészeti tevékenység határait, a biztosítékokat és a szükséges feltételeket is meg szokták szabni. A rendészet és a rendőrség fogalmának meghatározása körül napjainkig rendkívül nagy a bizonytalanság és ennek megfelelően örökös ingadozás észlelhető a közigazgatási jogirodalmában. A múlt század elején Behr „Polizeiwissenschaft” c. munkájában a rendőrségnek 24-féle meghatározását említi, míg e század közepén Zimmermann Gusztáv (*die Polizei im neunzehnten Jahrhundert*, Hannover, 1845.) már nyolcvan, Rau német közigazdász meg éppen azt írja (*Tub. Zeitschrift* 1853.), hogy a rendészetnek csak a német irodalomban több mint 100 meghatározását találhatjuk. Csoda-e, ha a magyar irodalomban is olyan nagy eltérésekkel és olyan bizonytalan, ingatag meghatározásokkal találkozunk? Mindez onnan van, hogy a rend fogalmát nem vették alapos elemzés alá és így a rendet magát sohasem különböztették meg annak előfeltételeitől. Pedig csak így juthatunk a rendőrségnek és a rendőri működésnek helyes meghatározására, amelyhez a magyar jogirodalomban Concha Győző dr. vezetett el bennünket. (*Politika* II. köt. VII. rész.) Elterjedt hiba még az is, amely az 1881. évi XXI. t.-cikkkel lett közkeletűvé, amely rendőri működés tartalmát annak irányával téveszti össze, a megfigyelést, megelőzést, megakadályozást és felfedezést úgy veszi, mint a rendőri működésnek egyes, külön részeit, holott ez egyszerűen képtelenség, mert hiszen a megfigyelés és felfedezés stb. irányokat jeleznek csupán, amely irányok a rendőri működésnek mindennemű ágazatán vagy részletén keresztülvonulnak. Érdekes Petrovich L. elemzése, aki ugyancsak ilyen hármastól beszél Zimmermann nyomán, a szövegben azonban a megfigyelés, megelőzés és felfedezés már helyesen, csak mint „ténykedési módok” szerepelnek nála.

BMRJA. 1923. pp. 6–9.

A rendőr jogai: A rendőrnek jogai vannak: 1. az állammal szemben (ha városi rendőr, a várossal szemben); 2. a társakkal szemben; 3. elöljáróikkal szemben; 4. a közönséggel szemben; 5. a törvénnyel szemben. Az állammal szemben törvényes illetményeire, esetleges jutalmakra, segélyekre, kitüntetésekre, gyógykezelésre, előléptetésre, végkielégítésre vagy nyugdíjra, halála esetén örökösének temetkezési költségre, özvegyének nyugdíjra, gyermekeinek neveltetési pótlékra. Tényleges rendőri szolgálatuk ideje alatt katonai fegyvergyakorlatokra nem kell bevonulniuk. (Tisztekre e kedvezmény nem terjed ki.) Társaival szemben: 1. A figyelmeztetés joga, ha helytelenül jár el, vagy ha a testületre szégyent hozó cselekményt akar elkövetni. 2. A feljelentés joga, ha szabálytalanságot vagy a testületre szégyent hozó cselekményt követ el. 3. A bekísérés joga, ha leittasodott, ha közbotrányt okoz, ha figyelmeztetés dacára folytatja törvényellenes eljárását, végül ha oly dolgot követ el, amelyért törvény szerint bekísérés válik szükségessé. Elöljáróival szemben: 1. Ha elöljárója valamely intézkedését sérelmesnek találja, az ellen szolgálati úton neheztelésre jelentkezhetik. 2. Osztályparancsnokának kiszabott, elszenvedett büntetésének törzskönyvbe való bevezetése ellen szolgálati úton a főparancsnoksághoz felfolyamodhat. 3. A fegyelmi bizottság határozatait a főkapitányhoz, a főkapitány fegyelmi ügyekben hozott II. fokú határozatait a belügyminiszterhez szóban vagy írásban fellebbezheti. (Utóbbi esetben csak akkor, ha szolgálatvesztésre ítéltetett.) A rendőr panaszait, kérelmeit, nehezteléseit csakis szolgálati úton terjesztheti elő. Ez alatt az értendő, hogy a rendőr panaszát, kérelmét, neheztelését legközvetlenebb elöljárójánál szóval bejelenti s kéri, hogy a felettesebb elöljárójához kihallgatásra jelentse be. (Az elöljárónak az ily neheztelést nincs joga visszautasítani. A rendőr pedig fegyelmi vétséget követ el, ha ily esetekben a szolgálati utat mellőzi.) A közönség rendőrrel szemben elkövethető rendőrsértései: 1. Egyszerű rendőrsértést követ el, aki a rendőrt hivatalos eljárásban sértő, de nem becsületsértő szóval illeti. Ez egyszerű kihágás, amely miatt az illető feljelentendő. Ítélik a rendőrhatalom. (Káromkodás, általános szidalmazás, becsületsértés nélkül.) 2. Nyilvános becsületsértés. E büntetőtörvénybe ütköző vétséget az követi el, aki a rendőr ellen meggyalázó kifejezéseket használ, vagy aki a rendőr ellen meggyalázó cselekményt követ el. Ítélik a járásbíró. Ez esetben az elkövetett kihágás is a járásbíró által ítélik el. (Becsületsértés szóval: aljas bitang, nyomorult gazember, ingyenélő lator. Becsületsértés tettel: leköpés, leöntés, rugdalózás stb.) Tettes feljelentendő. 3. Nyilvános rágalmozás. Büntetőtörvénybe ütköző cselekmény. Tettes feljelentendő. 4. Hatalom elleni erőszak büntetést az követi el, aki a szolgálatban álló rendőrt tetteleg bántalmazza. A tettes a rendőr által bekísérendő.

RKTK. 1906. pp. 252–254.

A rendőr magatartása szolgálatban: Egyenruhában, szolgálatban levő rendőrnek okvetlen el kell látva lennie: szolgálati jelvényvel, számmal, jelzősípval, jegyzőkönyvecskével, bilincselésre alkalmas zsineggel, világító eszközzel s egy általános útmutatóul szolgáló könyvvel, midőn valaki nem a keretében levő tárgyak vagy személyek iránt érdeklődik, végül oldal-, esetleg lőfegyverrel. A rendőr magatartása szolgálatban mindég katonás, fellépése nyugodt, udvarias, nyílt, de amellet erélyes, beszéde komoly, határozott és rövid, mozdulataik járása pedig mérsékelt legyen. Szolgálatban tilos a rendőrnek étkezés, mulatozás céljából bárhová betérni. Tilos a dohányzás, az indokolatlan társalgás, a szolgálatához nem illő személyekkel való incselkedés, tréfálokozás. Bajtársi kötelesség, hogy a rendőrtestület tagjai egymást tiszteljék, szeressék, becsüljék és támogassák, egymást ne gúnyolják, nevetségessé ne egyék, eljárásukat nyilvánosan ne bírálgassák, s hogy bajban, veszedelemben önfeláldozással egymás segítségére legyenek. Az egymás közti érintkezésben a bajtársi kötelesség megköveteli, hogy egymást kölcsönösen tiszteljék, becsüljék és védelmezzék. (Ez alapon kell a nyilvánosság előtt még az egyenrangúaknak is katonás tisztelgessel egymást üdvözölni.) Fiatalabb rendőr idősebbel szemben köteles megadni az illő tiszteletet, szolgálatban, mint szolgálaton kívül, a bajtársias,

előírt katonás üdvözetet. Az idősebb rendőr köteles a fiatalabb tisztelgését szabályszerűen viszonzni. Tilos a bántó, durva viselkedés, amely a testület tekintélyével össze nem egyeztethető, s a leereszkedő fogadása a tisztelgésnek. Amit a rendőr szolgálatból kifolyólag megtudott, vonatkozzék az akár a szolgálatra, akár egyesek magánviszonyaira, akár bűncselekményekre, senkinek el nem mondhatja. A függelem a feltétlen engedelmesség, amellyel az alantosabb az előljáró vagy feljebbvaló iránt tartozik. (Az előljárók, feljebbvalók iránt tanúsított tiszteletben, előzékenységben, udvariasságban és szolgálati készségben nyilvánul meg.) Függelemsértés vétségét követi el, aki előljárója szolgálatra vonatkozó parancsának nem engedelmeskedik, vagy aki előljárója, feljebbvalója iránt tiszteletlen magaviseletet tanúsít. A fegyelem a csapatban létező függelem, kötelességérzet és rend összessége. Előljáróival szemben a rendőr a legszigorúbb fegyelemre és függelemre, a legpontosabb engedelmességre és tiszteletre köteles. A feltétlen engedelmesség szerint az alantosnak tilos az előljárók parancsait bírálgatni, saját nézete szerint értelmezni. A parancsot olyan szó szerinti értelemben kell teljesíteni, amint az kiadatott. A magyar királyi államrendőrség mindazon tagja feljebbvalója a rendőrnek, ki nála magasabb rangban van, de akinek a rendőr szolgálatilag és fegyelmileg nincs egyenesen alárendelve. (Tehát próbaidős rendőrnek feljebbvalója az I., a II.-od oszt. rendőr, az ellenőrök, tizedesek, őrmesterek, csapattisztek és törzstisztek, valamint a rendőrségnek minden egyéb tisztviselője. A rendőr előljárói, akiknek a rendőr fegyelmileg és szolgálatilag közvetlenül alá van rendelve. (Tehát a vizsgát nem tett próbaidős rendőrnek előljárói a tanosztály altisztjei, a tanosztály parancsnoka, a főparancsnok és a főkapitány.) A rendőr kötelessége a közönséget oltalmazni, támogatni, személyes szabadsága, testi és vagyoni biztonsága elleni támadások és veszélyek ellen megvédeni. Közönségnek számít rendőri szempontból a rendőri területen akár állandóan, akár ideiglenesen tartózkodó összes lakosságot. (Soha sem szabad feledni azt, hogy a rendőr van a közönségért, nem pedig a közönség a rendőrrért.) Közérdek az egész közönség összességének, tehát nem az egyeseknek az érdekét. A rendőr magaviselete a közönséggel szemben legyen udvarias, előzékeny, nyugodt és komoly. Bárkivel is beszéljen a rendőr, köteles katonás vigyázállásban állni. (Hányaveti, pökhendi modor, hajlongás, ingerült taglejtések, fenyegetőzés a rendőrt nemcsak nevetségessé, hanem gyűlöltté teszik, a nyugodt, udvarias, előzékeny magatartás pedig tiszteletet ébreszt, bizalmat kelt. A rendőr megszólítása a közönség tagjai felé mindig legyen illedelmes és soha sem feltűnő. A rendőr a közönségnek köteles kérésre készségesen felvilágosítást, útbaigazítást, segílyt adni, tehetsége szerint, ha az szolgálatába nem ütközik. Ha módjában nem áll, ezt röviden és illedelmesen tudatja az illetővel. A rendőr a közönséggel feleselésbe és a szolgálatot nem érintő céltalan társalgásba nem elegendhetik. Ha rendőr jóakaró figyelmeztetése sikertelen marad, kötelessége erélyesen és határozottan fellépni. (Ez alatt nem durvaságot vagy kiabálást kell érteni. Kissé emelkedettebb, határozottabb hangjából kell észrevenni az illetőnek, hogy a törvények végrehajtó közegével áll szemben.) Bűncselekmények elkövetőivel szemben is nyugodt, komoly és határozott magatartást tanúsítson a rendőr, mert durva fellépés még a bűnösökkel szemben is tiltott cselekmény. (Soha sem szabad felbőszülni, ingerültté lenni kihágás, vétség vagy büntettek elkövetőivel szemben. Az a cselekmény soha sem sértheti a rendőr magánszemélyét, hanem sérti a magán- vagy közérdeket, a törvényeket, amiért az illetőket csakis törvényes úton lehet felelősségre vonni.)

RKTK. 1906. pp. 243–245.

A rendőr magaviselete szolgálaton kívül: A rendőr megjelenése mindig tisztességes, illemtudó és tiszta legyen, ruházata pedig szabályszerű. A rendőr magaviseletének mindig komolynak, szolgálatkésznek, előzékenynek, de nem megalázkodónak kell lennie. A rendőrnek kerülnie kell minden olyan beszédet vagy cselekményt, amely őt gúny, tréfa vagy nevetség tárgyává tehetné. Minden rendőrnek kötelessége a rendőri testület mindennemű tagjait, kik szolgálatban veszedelmes helyzetbe jutottak, saját élete kockáztatásával is segíteni. A testületi bajtársias érze-

lemhez nem illő a névtelen levelek, feljelentések írása, mert ez aljas, alattomos, becsstelen cselekmény. (Vagy igaz az ok, amiért a rendőr indíttatva érzi magát a közbelépésre, feljelentésre, vagy nem! Ha igaz, akkor gyáva, szegényteljes dolog a feljelenőnek a névtelenség álarca mögé bújni. Ha nem igaz, akkor meg undorító piszkos, rendőrhöz nem illő cselekmény embertársa becsületében, nyugalmában gázolni.) Ha előljárói, feljebbvalói intézkedését vagy öregebb bajtársai cselekményét sérelmesnek találja, szolgálati úton kihallgatáshoz jelentkezik felettes előljárójához, hol baját, panaszát, kérelmét előadja. Ha a rendőr észleli, hogy valamelyik bajtársa szabálytalanul járt el szolgálatban, kötelessége a szabálytalanságra figyelmeztetni. Ha pedig a szabálytalanság köz- vagy magánérdeket sért, vagy pedig a testület tekintélyére hátrányos, köteles az illetőt szolgálati úton feljelenteni, sőt súlyos esetekben be is kísérni. A rendőrnek kötelessége önmagáról megfélekedzett, pl. ittas állapotban nyilvánosan megjelentő bajtársal szemben, legyen az akár szolgálatban, akár szolgálaton kívül, elsősorban a közönség szeme elől kell elvonni a legközelebbi őrszobába vagy laktanyába elvinni, s eljárásáról a jelentést megtenni. (Az eltávolítás kocsin történjék.) A rendőr magatartása magánéletben: tilos aljas, rossz hírben álló korcsmákat, csapszékeket vagy ilyen mulatóhelyeket látogatni, tilos rossz hírben álló személyekkel barátságos vagy bizalmi viszonyban állani, tilos vadházasságban élni. Köteles bármely pillanatban készen lenni arra, hogy rendőri szolgálatot teljesítsen. Köteles a törvényeket, rendeleteket, parancsokat szigorúan betartani, s oly életmódot folytatni, amely által köztiszteletet vív ki. Iszákos, kártyás, tivornyázó, adósságcsináló, feslett életmódot a rendőr nem folytathat. A rendőr más hivatalt, sem bármilyen üzletet nem gyakorolhat, mind az ideig, míg tényleges rendőri szolgálatban áll. A rendőrrel egy háztartásban élő neje, szülői vagy gyermekei rendőri felügyelet alatt álló üzletnek nem lehetnek sem tulajdonosai, sem bérlői. (Italmérési üzletek, bordély, házbérlet bárcásnök részére, cseléd, közvetítő, zsigárus, zálogházas stb.) A rendőr olyan egyleteknek, társaságoknak, köröknek, nem lehet tagja, amelyek alapszabályaik értelmében politikával is foglalkozhatnak. A rendőr tagja lehet jótékonyági, közgazdasági, irodalmi, közművelődési, társadalmi stb. egyleteknek, azonban felettes előljáróságának belépést előzetesen írásban köteles bejelenteni. A rendőr sem nyilvános, sem magánjellegű politikai ünnepélyen, vagy felvonuláson szolgálaton kívül részt nem vehet. A rendőr szolgálatával összefüggésben álló ügyekben senkinek sem jutalomért, sem szívességből írásbeli bizonyítványokat, kérvényeket, beadványokat nem írhat. Igazolványokat, útleveleket stb. bárki részére kieszközölni, szigorúan tilos. Ha a rendőrnek családi állapotában vagy lakásában változás állott be, kötelessége arról legközvetlenebb előljárójánál szóbeli jelentést tenni. A lakásban beállott változást bejelentési szelvényvel, a családi állapotában beállott változást hivatalos anyakönyvvezetői okmánnyal igazolja. (Nősülés, születés, halálozás, törvényes elválás, ágytól és asztaltól elválasztás, név- vagy vallásváltozás, örökbefogadás stb.) A rendőrnek a lakásváltozást az osztályparancsnokságoknak is be kell jelentenie, hogy bármikor szolgálaton kívül is megtalálható legyen. (Rendőrparancsnoksági napi parancs szerint úgy a csapattisztek, mint az őrszemélyzet tagjai, ha hazuról eltávoznak, kötelesek hozzátartozóiknak vagy a házban lévő házmesternek tudtul adni, hogy hová mennek, s hol lesznek találhatóak. E parancs nem teljesítése fegyelmi vétséget képez.) A rendőrnek a rendőri területéről szabad idejében is csak engedéllyel lehet eltávozni. A rendőr megbetegedése esetén köteles arról legközvetlenebb előljáróját a lehető legközelebbi és legcélszerűbb úton és módon értesíteni. (Kötelessége, ha bír a rendőrkórházban jelentkezni, ha nem bír, akkor oda szállíttatik. Súlyosabb betegségek esetén más kórházba is mehet a rendőr, de csak rendőrfőparancsnoki engedéllyel.) Betegség esetén az állami rendőrök ingyenes orvosi és gyógykezelésben részesülnek, kivéve a bujakórt és a rühösséget, ha baját a keletkezésétől számított 48 órán belül be nem jelenti. Ekkor a rendőr a gyógyköltiséget sajátjából fedezni tartozik. A rendőr saját lakásán csak különös esetekben, a rendőr-főparancsnokság engedélyével gyógykezelteheti magát.

RKTK. 1906. pp. 239–243.

A rendőr szolgálati teendői általában: A rendőri őrség feladata; 1. A személy- és vagyonbiztonság megóvása. 2. A béke és közrend fenntartása. 3. Törvényekbe, miniszteri, törvényhatósági és rendőrhatalósági rendeletekbe ütköző cselekmények és mulasztások megakadályozása, feljelentése. 4. Közérdeket érintő hiányok, fogyatkozások és szükségletekről észlelés szerint való jelentéstétel. (Pl. közlámpák kialvása, távírdahuzalok elszakadása stb.) 5. Büntettek, vétségek és kihágások elkövetőinek kinyomozása, esetleg elfogása. 6. Előjárók feljebbvalók rendelkezéseinek, parancsainak végrehajtása. Rendes szolgálatban az őrszem és őrzőszolgálatot a rendőr a törvények és szabályok értelmében saját felelősségére önállóan teljesíti. (A tartalékszolgálat is legtöbb esetben ide számít.) Rendkívüli szolgálatnak számít a felügyeleti, karhatalmi és csapatszolgálat, amelyet a rendőr külön utasítás vagy külön kirendelés folytán önállóan, csapatban vagy tisztviselő mellé beosztva teljesít. (A rendkívüli szolgálatban a rendőr nem felelős azon utasítás, parancs vagy rendelet tartalmáért, amellyel kirendeltetett. Csak azért felelős, hogy az elrendelt szolgálatot saját szolgálati utasításának szigorú betartásával hajtsa végre.) A rendkívüli szolgálat lehet önálló, midőn egyedül teljesít szolgálatot, egyedül felelve szolgálata alatt elkövetett minden tettéért, s nem önálló, midőn altiszt, tiszt vagy tisztviselő mellé van rendelve. A rendes szolgálatát a rendőr megfigyelő, megelőző és felfedező szolgálattal láthatja el. A megfigyelő szolgálat alatt a személyek, tárgyak és események éber megfigyelését kell érteni. A rendőrnek szolgálata alatt különösen meg kell figyelnie: a) Rendőri felügyelet alá helyezett személyeket. b) Közveszélyes verekedők és kérelőket, rovott múltú egyéneket, zsebtolvajokat, lakásnyitogatókat, gyermekfosztogatókat, besurranó tolvajokat. c) Csavargókat. d) Koldusokat. e) Házalókat, ószereseket, kofákat, utcai zenészeket. f) Nyilvános és titkos kéjnéket. g) Közszolgákat, hordárokat, targoncásokat. h) Közlekedési vállalkozások, társas kocsi-alkalmazottait. i) Végül ittasakat, örülteket, gyámoltalanokat, eltévedt vagy felügyelet nélküli iskolás gyermekeket. A rendőrök leginkább érdeklő események, amelyek a személy- vagy vagyonbiztonságra, a forgalom- vagy közlekedésre veszélyesek, mint pl. tűzvész, árvíz, jégképződés, hófúvások, sűrű ködök, ragályos vagy járványos emberi és állati betegségek, hirtelen csoportosulások, engedélyezett és engedély nélküli felvonulások, nyilvános ünnepek. A rendőrök leginkább érdeklő tárgyak: 1. Amelyek a közrend, közbiztonság, közérdekre veszélyesek lehetnek. (Pl. felhalmozott építkezési és kövezési anyagok, szárazföldi és vízi járművek, közlekedési eszközök, címtáblák, bolti ernyők, nyilvános hirdetések, közszemlére kitett képek stb.) 2. Amelyeknek megsértése, megroggálása a közbiztonságra, közrendre veszélyes lehet. (Pl. utak, utcák, terek, járdák, ültetvények, szobrok, vasúti vágányok, utcai lámpák, távírda- és telefonhuzalok, utcai automaták stb.) A megelőző szolgálat kötelezi a rendőrt: 1. Törvénybe, rendeletekbe ütköző cselekmények vagy mulasztások megakadályozására. 2. A közönség személy- és vagyonbiztonságát, a közrendet a szabad közlekedést veszélyeztető cselekmények, dolgok elhárítására. 3. Utbagazításra, felvilágosításra, gyámoltalanok, betegek, gyermekek esetleges elhelyezésére. A megelőző szolgálat akkor eredményes, ha a rendőr éber, önfeláldozással teljesíti. (A megelőző szolgálat a rendőr legszebb önálló intézkedése. Csak az igazán jó rendőr, aki a megelőző szolgálatot helyesen és eredményesen végzi. Lehet-e szebb hivatása rendőrnek, mint a közrend fenntartása, személy- és vagyonbiztonság megóvása anélkül, hogy valakit feljelenteni vagy bekísérni kellene? A jó rendőr tevékenysége nem a sok feljelentésből és bekísérésből ítélte meg, hanem abból, minő a közállapotok az őrszem keretében. A felfedező (nyomozó) szolgálat kötelezi a rendőrt: a) Körözött, kitiltott vagy megszökött egyének bekísérésére. b) Büntetendő cselekmények tetteseinek feljelentésére, s ha azok ismeretlenek volnának, akkor azok kinyomozására. c) Bűncselekmények nyomainak megőrzésére és épségben tartására. d) Mindennemű bűnjelek biztosítására. e) Balesetek és szerencsétlenségek okozóinak kinyomozására. f) Kitett vagy eltévedt gyermekek, állatok, talált hullák és talált értéktárgyakkal való intézkedésre. Bűncselekményekben a bűnügyi nyomozást általában a detektívtestület tagjai végzik a rendőrhatalóság, királyi

ügyész, vizsgálóbíró vagy járásbíró utasítása vagy meghatalmazása alapján, de sürgős esetekben a rendőrközeg magától is köteles azt teljesíteni. A rendőrnek joga és kötelessége is a tudomására jutott büntetendő cselekmények elkövetői után lelkiismeretesen kutatni, s észleleteiről jelentést tenni. Bűnügyben saját kezdeményezéséből csak akkor járhat el különben, ha oly elkövetett bűncselekményről van szó, amelynél az intézkedés elmulasztása veszélyel jár, midőn a tettes elmenekülhet, a bűnjelek megsemmisülhetnek. Felettes hatóságán kívül bűnügyi nyomozásra a rendőrt a királyi ügyész, a vizsgálóbíró vagy a járásbíró utasíthatja. Ha a rendőr büntetendő cselekményről feljelentés, panasz, bemondás vagy bármi más által értesül, de nem látja az azonnali intézkedés szükségességét, azt a lehető legrövidebb úton és módon előjárójának vagy az illetékes rendőri hatóságnak tudomására hozza. (Szóbeli, telefon- és írásbeli jelentés.) A nyomozás célja a büntetendő cselekmény teljes felderítése s a tettes, esetleg bűntársak kilétének és holtarózkodásának megállapítása, bűnjelek megszerzése. Ha a bűncselekmény helyszínén a rendőr holttestet talál, első és sürgős kötelessége személyesen vagy megbízottja által hivatalos idő alatt az illetékes kapitányságot, hivatalos időn túl a főkapitánysági központi ügyeletet telefonon értesíteni. Mindaddig, míg a hatóság megérkezik, köteles arról gondoskodni, hogy az általa talált állapot változatlanul fenntartassék. Ha ideje marad, tanúkról gondoskodik, bűnjeleket biztosít. A talált hulla csakis hatósági bizottsági szemle után, a bizottság által kiállított utalvány alapján szállítható el. A bűncselekmény helyszínén talált súlyos sérültet a rendőr köteles elsősegélyben részesíteni, s hozzá a legközelebbi orvost vagy mentőket kihívni, azután a hatóságot értesíteni, bűnjeleket biztosítani, tanúkat szerezni s a talált állapotot lehetőleg fenntartani. A rendőr a tanúkat kikérdezi, azok bemondásaiból jegyzeteket csinál, amiből szóbeli és írásbeli jelentést tesz, de a rendőr soha senkit nem hallgathat ki jegyzőkönyvileg. A bűncselekmény helyszínén a változatlan állapot fenntartásakor a rendőr se maga meg ne érintsen semmit, sem más által ne engedjen megérinteni semmit, s lehetőleg a bűncselekmény színhelyének környékéről távol tartson mindenkit. Ha bűnjeleket, nyomokat talál, azokat ott és úgy hagyja, amint találta. Ha holttestet talál, azt eredeti helyzetéből se maga el ne mozdítsa s más által elmozdítani ne engedje. Ha a bűncselekmény színhelyén a helyzet bármi okból változatlanul nem fenntartható, a látottakat és tapasztaltakat jól megfigyelve, olyképp írja le, hogy az adataiból az eredeti helyzet bármikor könnyen felismerhető legyen. Ilyenkor észleleteire a tanúk figyelmét is felhívhatja, hogy azok jelentését igazolhassák. Helyszíni szemlét is vegyen fel s méretekkel a hulla, esetleg fontosabb tárgyak helyzetét, fekvését megállapítja. A változatlanul megőrizhetetlen nyomokról méreteket vesz fel. Büntetendő cselekményekkel szemben, ha a késedelem veszéllyel jár, a rendőrnek a következő önálló intézkedési jogai vannak: elfogatás, előállítás, bekísérés, személymotoszás, házkutatás, esetleg megbilincselés, sőt tetteges ellenszegülés esetén fegyverhasználat. A rendőrnek azonban nincs joga letartóztatni bárkit is! A rendőr csak elfoghat bűncselekményen tetten ért vagy gyanúsított egyéneket. (A letartóztatást csak a hatóság mondhatja ki írásban, határozatilag, amely ellen a letartóztatott a vádtanácsához fellebbezhet.)

RKTK. 1906. pp. 245–249.

A rendőrségnek intézkedései, a csoportozás oszlatására, és a zenebona, zendülés, forradalom elhárítására: A csoportozást illetőleg a rendőség kötelességében áll, minden alkalommal, hol nagy embertömeg jön össze, figyelmeztetni, hogy semmi rendetlenség, személy- vagy vagyonsértés ne történjék. Ha pedig a rendetlenség csakugyan beáll, vagy ha az, a csoportozóknál mutatkozó elégületlenségi szellem miatt félhet, a csoportozást kimélettel oszlassa szét, és csak az ellentállókat fogassa el. A zenebona, zendülés, forradalomra nézve a rendőség kötelességei következők: 1) Minthogy ezek gyakran messzeterjedő elégületlenség következményei, azért a rendőrségnek feladata a néphangulat politikai és társadalmi viszonyokra és főleg új törvények vagy intézmények behozata-

lára nézve észlelni, hogy a közvéleményről magának tudomást szerezzen. Iparkodni kell továbbá, hogy a népesség szükségeivel és jogszerű óhajtásaival és panaszaival megismerkedni és azokat felsőbb tudomásra juttatni, néha a panaszok orvoslására alkalmas javaslatokat tenni, igazságtalan panaszokra nézve a népet valamely köztekintélyben álló személy által felvilágosítani, a rosszakaratú befolyásokat pedig, melyek alaptalan elégedetlenséget és izgatottságot igyekeznek szítani, erélyesen le kell küzdeni. 2) Szükséges, hogy a rendőri hatóság a titkos tervelésekre, melyek a közbátorlétre veszélyesekké válhatnak, ügyeljen, azért a titkos politikai társaságok, melyek a politikai életben magoknak valamely célt tűznek ki, de azt, valamint az összegyűlésezésüket elrejtik, a rendőrség figyelmét el ne kerüljék, némi felügyelés még a népgyűlésekre és az egyletekre is kiterjesztendő. Szemmel is fogja a rendőrség tartani a gyanút gerjesztő s bujtogatást könnyen okozható személyeket, kik sokszor látható kereset nélkül sok pénzt költenek, különösen a gyanús külföldieket, kik válságos időpontokban sokszor nagy számmal jelentkeznek az országban. E felügyelés azonban soha se terjedjen annyira, hogy a rendőri hatóság minden polgárnak léptei és nyilatkozatai után kémkedjék, e célra még külön feladókát tartson, vagy feladásoknak helyt engedjen, és úgymondván minden ember politikai véleményéről jegyzőkönyvet vezessen, melynek kimutatása különféle alkalmakkal az illető ellen használtatik. Ily kémkedési és feladási rendszer egész nemzetnek jellemét megrontani képes, a képmutatás alacsony vétkét mozdítja elő, a bizodalmatlanság magvait a polgárok közt elhinti, a barátság kötelékeit szétszaggatja, a társalgást minden örömtől és szabad mozgástól megfosztja. A polgárok életét megmérgezi, és a polgárokat egymástól elidegenítván a szellemi fejlődést, a hazafúságnak minden csíráit is előli, sokszor pedig alkalomul szolgál, hogy a fizetett kémek magok is a legnagyobb büntettek szerzői lesznek; ha valamely nemzentél nyilvános municipalis élet divatoz, és ha a sajtó szabadon mozoghat, a kormány a közvéleményt sokkal biztosabban tudhatja, mint a hamis vagy sokszor túlságosan hévből származott feladásokból. *KRT. 1862. 45. §. pp. 60–62.* Mind a netalán tervezett gonoszettek, különösen a lopások, csalások akadályozására, mind azoknak felfedezésére a nagy városokban kémkedő egyének elkerülhetetlenül szükségesek, de ezek más célokra és különösen politikai nyilatkozatok feladására ne használtassanak. A rendőrség a tevékenységében nagyon gyámolítottatik, ha minden polgárnak kötelességévé tétetik, hogy tüstént ha valamely büntett tervezetről neki tudomása van, arról a legközelebbi rendőri hatóságnál jelentést tegyen, ily jelentés ott hol közszellem divatoz, gyakran fog történni.

KRT. 1862. 9. §. p. 14.

A rendőrségnek tevékenységei egyáltalában: A rendnek és bátorságnak fenntartására, és minden veszélynek megelőzésére, mi célja a rendőri intézvényeknek, a rendőrségnek többféle tevékenységet ki kell fejteni, ezen tevékenységek pedig a következők: az észlelő, megelőző, visszanyomó és felfedező tevékenység. Az észlelő tevékenysége a rendőrségnek abban áll, hogy a rendőrség iparkodik a maga területén minden eseményről, mely a köz- vagy a magánbátorságot sértheti, vagy rendhábortást előidézhet, valamint annak okairól és okozóiról még a sértés beállása előtt, vagy legalább ugyanazon időben magának tudomást szerezni, ezen tevékenység felügyelési tevékenységnek is neveztetik. A rendőri észlelés megint, vagy általános, vagy különös, az elsónél a rendőrség figyelme nincsen éppen különös személyek felé irányozva, ilyen p. o. űzetik az örök éjszakai cirkálása, rendőrök bizonyos helyeken felállítása által. Az utóbbi már bizonyos tárgyakra vagy személyekre vonatkozik, melyek a rendőrség figyelmét már gerjesztették, melyek tehát, mint valószínű okai a rendhábortásnak a rendőrség által űzőbe veendő p. o. gonosz emberek, gyanús házak. A rendőrség észlelési tevékenységéhez tartozik, hogy veszélyes emberek ismerjelei, a rendhábortás és veszélyek hihető okai felett adatok szereztesse. Ezen adatok aztán a helybeli rendőri hivatalnál összegyűjtetnek, azokról lajstrom vitetik, és azokból kivonat a rendőrség személyzetének

kiadatik, hogy mint eszköz felfedezésekre vagy további észlelésekre szolgáljon. A rendőri hivatal pedig használja az összegyűjtött adatokat, és azokból következtetéseket és tapasztalatokat származtat. A megelőzési tevékenysége a rendőrségnek abban áll, hogy a rendőrség a legalkalmasabb intézkedéseket teszi, hogy a sértéseknek és háborításoknak akár ezeknek az embereknek gonosz akaratjából, akár a természeti eseményekből erednek, elejét vegye. A visszanyomó tevékenysége a rendőrségnek pedig abban áll, hogy az a felvigyázat dacára kitört háborgatásokat és sértéseket fizikai erő rögtöni alkalmazása által elnyomni iparkodik. Végre a felfedezési tehetséget alkalmazza a rendőrség, midőn már valamely történt esemény után kinyomozni iparkodik, vajjon és minő körülmények közt a fennforgó esetben követtetett el büntetett és ki annak szerzője, továbbá, ha azt elfogatóván a büntető bíró elébe állítja és ezt a bizonyítványok gyűjtésében gyámolítja.

KRT. 1862. 6–7. §. pp. 10–12.

A személyes bátorlétről (magánbátorlét): A személyes bátorlétnek fogalma. A rendőrségnek az egyes polgárok személyes bátorléte iránti gondoskodása magában foglalja a veszélyek eltávolítását, melyek a polgárnak életét, testépségét, szabadságát és becsületét fenyegetik, származzanak azon veszélyek akár valakinek gonosz szándékából, akár vigyázatlanságból, mulasztásból, akár a természeti elemekből és véletlen káros eseményekből. Ezen gondoskodás kiterjed a különféle inségek, elemi csapások s egyes személyeket érő balesetek alkalmávali közbenjárásra és hol lehet segítségre.

KRT. 1862. 52. §. p. 71.

A vallási míveltség: A vallási míveltség igen fontos az államban, mert a polgári társaságnak biztonsága sokkal erősebb alapon nyugszik, ha a polgároknak nem csak a világi bírótól félhető büntetés, hanem belső erkölcsi és vallási míveltség szolgál ösztönül a gonosz cselekedeteknek elkerülésére. A legnagyobb kormányzati ügyesség, legtökéletesebb törvények, a legszigorúbb bíróságok, a legéberebb rendőrség elégtelenek az államcél elérésére a vallási érzület segedelme nélkül. Azért e tekintetben az államnak feladása az igazi vallásosságot a népnél előmozdítani; ellenben mindent, mi a vallási érzületet a polgároknál gyengíteni vagy elfojtani képes volna, eltávolítani. A vallásosságnak előmozdítására szükséges gondoskodni, hogy az országban létező minden vallásbeli felekezet hivatásukhoz kívánható míveltséggel bíró lelkészekkel, elegendő számmal bírjon. Erre pedig szükséges, hogy oly intézetek létezzenek, amelyekben a jövő lelkészek célszerűen képeztetnek ki, hogy ügyes fiatal embereknek a lelkészi pálya választására ösztön adassék, mire a lelkészeknek tisztességes ellátása, becsbentartása és azoknak kilátása sorsjavításra kívántatik, végre hogy a plebániák ne legyenek igen terjedtek, mert különben lehetetlen lesz, hogy a lelkész hivatása kötelességeinek tökéletesen megfeleljen. A lelkészek fenntartási módok közt az a legjobb, amely által a lelkész a szellemi tökéletesedéstől és hivatásától el nem vonatik és mely által a néppel kellemetlen surlódásba és függésbe nem hozatik, hogy kis gazdaságot bírjon a lelkész az hasznos, amennyiben ha ő maga is ért a gazdasághoz, jó tanácsal szolgálhat a földművelőnek. Csak egészen a gazdaságra ne legyen utalva, hanem fizetéssel is bírjon, amelyből illetőleg élni és néha jótéteményeket gyakorolni képes legyen. Szinte gondoskodni kell, hogy a különféle vallásbeli felekezetek békeséges egymás melletti léte ne háborítottassék, azért minden türelmetlenséget, fanaticus ingerlést és vallási üldözést ki kell irtani. Továbbá figyelemmel kell kísérni minden keletkező vallásbeli szektát, és vizsgálni, minő befolyással bír az az állam céljaira. Végre az állam felügyelendő, hogy egy egyház se éljen vissza hatalmával, és oly jogokat ne bitoroljon, amelyek csak az államot illetik, jelesül hogy világi büntetéseket ne használjon stb.

KRT. 1862. 28. §. pp. 39–40.

Adásvevési szerződés: megkötésénél mindig jelen legyen két kifogástalan tanú, kik a szerződést aláírják. A szerződés legyen tiszta, világos, érthető. Bélyegilleték, ha ingóságokról szól: a III. fokozat szerint, ha ingatlanról, 1 koronás bélyeg s a bélyeg alját a szerződés szövegének első szótagjával kell átírni. Ingatlanról szóló szerződést 8 nap alatt be kell mutatni az adóhivatalnak vagy beadni a telekkönyvhöz. (Bélyeg- és illetékek törv. és szab. 20. §.)

RLX. 1909. p. 4.

Adólevonások az állami rendőről: Minden rendőr, kinek neje vagy vele közös háztartásban élő más személy, továbbá 16 éven felüli gyermeke van, s ezek otthon tartózkodnak, mindezek után fejenként és évente 2 korona állami és 50 fillér községi adót, továbbá minden korona állami adó után a meghatározott százalék szerint esedékes országos betegápolási adót fizet. Ez adók novemberben vonatnak le. (Gazdászati kezelési utasítás 34. §.)

RLX. 1909. p. 5.

Adólevonások elleni felszólamlások a rendőrök részéről: Kinek bárhol ingatlanvagyonja van s ennek adójával ott fizették családtagjaik részéről a személyi adót, ha ezt igazolják, nem veendő fel az osztályparancsnokságok által az adóköteles rendőrökről szerkesztett kimutatásba. Ha az adó részükre mégis levonatnék, ez ellen évente nov. 10-ig felszólalhatnak a csapatszámvivősnél. Azonban az ily felszólamlásra való okszolgáltatást kerülni kell, ellenben minden rendőr arra törekedjék, hogy a személyi adót Budapesten fizesse, mivel a később gyermekeik iskoláztatásánál, iparendégyek váltásánál, budapesti illetőség megszerzésénél stb. hasznukra leend. (Gazdászati kezelési utasítás 36. §.)

RLX. 1909. pp. 5–6.

Adósságcsinálás: Rossz szokása sok embernek, hogy nem gondolva a fizetési kötelezettségekre, könnyelműen kér kölcsönt vagy nyakra-főre vásárol hitelre. A részletfizetési bevásárlásokat sokan szeretnék kivonni a könnyelmű adósságcsinálás fogalma alól, pedig ezek nagyobb része annak minősíthető. Különösen a fiatalabbak fejét beszéltek tele lelketlen ügynökök és kereskedők és összevásároltatnak velük kerékpárt, drága ruházati cikkeket, ékszert, gramofont stb., úgyannyira, hogy az eladósodott ember elsején azt sem tudja, melyik fizetési kötelezettségének tegyen eleget. Természetes, hogy az ilyen ember gondolatait nem a szolgálat, hanem a saját ügyes-bajos dolgai kötik le. Teendőit elhanyagolja, ideges, szórakozott, búskomor, elégedetlen lesz s szolgálatban, miután pénze nincs, kényszerítve van ingyenellátást elfogadni. Ezután már egyre-másra feltartóztathatatlanul következnek a még súlyosabb hibák: Kölcsön a főzőnőtől; a hitelre vásárolt s így nem is tulajdonát képező tárgyak elkótyavetyélése. Végül elkecseregésében inni vagy kártyázni kezd, s amikor már sehogy sem tud magán segíteni, megszökik vagy öngyilkos lesz. Legjobb esetben elcsapják. Minden bajtársnak, de különösen az előjárónak legegységesebb kötelessége, hogy az ilyen örvény felé haladó embert figyelmeztetéssel, de ha kell, kéréssel feljelenítéssel is megóvja a fent vázolt elzülléstől. Itt kell megemlíteni, hogy katonától és hasonló állású altisztól adósságbiztosításra becsületszó nem kérhető és általa le sem köthető. Ha bajtárstól bajtárs követelné azt, az a legszigorúbb megtorlást érdemelné ki.

TT. 1928. pp. 247–249.

Ajándék rendőrök részére: Ha rendőrök részére a felügyelőségekhez ajándék vagy jutalompenzék küldetnek be, arról a főparancsnokhoz írásbeli jelentés teendő, amelyben javaslat teendő arra nézve is, hogy kik részére és minő arányban kívánja adományozó a pénz kifizetését és csak a főparancsnokság engedélye után lesznek a penzék

kifizethetők. Az ily pénzek az osztályparancsnoksági letétnaplóban keresztülvezetendők és a pénzkézbesítőkönyv és kimutatás alapján a rendőrök által aláírva fizetendők ki a rendőröknek. A kimutatás a kifizetés után az osztályparancsnok urak által aláírva a főparancsnoksághoz betérjesztendők. A kimutatás a főparancsnokságtól vétívvel az adományozónak fog kikézbessítetni.

RKTK. 1906. p. 471.

Ajándékot, jutalmat rendőrnek elfogadni tett szolgálatainak elismerésül fegyelmi vizsgálat terhe alatt tilos. A felajánlott jutalommal utasítsa a rendőr az adakozni kívánót a főparancsnoksághoz. Az van jogosítva annak elbírálására, hogy a följánlott ajándék vagy jutalom elfogadása a testület tekintélyével összeegyeztethető-e? Elfogadás esetén ő nyugtázza s ő adja ki a rendőrnek a jutalmat vagy ajándékot.

RLX. 1909. p. 6.

Alkohol: Az alkoholról igen sokan állítják, hogy mértékletesen fogyasztva, felnőtt egyénnek nem árt. Mások megköteteket írnak az alkohol romboló hatásáról [...] Megszámlálhatatlan ama bűncselekmények száma, amelyet az alkohol hatása alatt követnek el. Részegen vétkeznek és józanon kell bűnhődniük. Legkártékonyabb az alkohol hatása a serdülőkorban, de erős romboló hatása van a 24. életévig is, mert az alkohol kíméletlenül támadja az eddig még fejlődésben lévő ideg- és csontrendszert, leginkább az agyat. Ismételt mérgező hatása alatt az agy frissességét és felvevőképességét elveszíti. Kísérletekkel beigazolt az a tény, hogy pl. tanulásnál egy pohár bor 10-15 percig emeli ugyan a munkakedvet, de azután fokozott mértékben lép fel az álmoság, idegesség, figyelmetlenség és csökken a tanulás eredménye. Ebből következik, hogy a reggel elfogyasztott pálinka idegromboló hatása egész napra kiterjed és így legkomolyabban veszélyezteti az egyén szellemi és fizikai teljesítőképességét. Ez alapon teljesen hamis az az állítás is, hogy a szesz kimerítő szolgálatban vagy utána pótolja a testi erőt. Aki több szeszest ivott, az nem tud nyugodtan gondolkozni és határozni. Tettét ebből kifolyólag elhamarkodja, elhatározásaiban ingadozóvá válik, szégyenérzete erősen csökken, önérzete viszont betegesen megnövekszik, s így könnyen megsértődik. Figyelmét nem tudja teendőire összpontosítani s munkája felületessé válik. Heveskedésre hajó ember könnyen túllépi azt a határt, amelyet egyébként szigorúan szem előtt tartana. Szomorú volna, hogyha az egyébként szeszt alig fogyasztó csendőr, rendőr vagy pénzügyőr csak szolgálatban innék rendszeresen. Ezzel azonfelül, hogy az utasítások is tiltják, kitenne magát ama gyanúnak, hogy egy-egy feljelentéstől félő kocsmárostól, ilyenkor, olcsón vagy ingyen fogadja el az italt. Ha az altiszt valahol mint vendég van ebéden vagy vacsorán s a kínálásnak egyszerűen ama kijelentéssel, hogy sohasem iszik szeszt, kitérni nem akar, feltétlenül óvakodjék a teli pohár egyszerre való felhajtásától. Vegyítse a bort, ha másképpen nem lehet, észrevétlenül – vízzel; ivásra senkit se biztasson, még kevésbé bajtársát; maga se hallgasson biztatásra, s ha észreveszi a szesz hatását, többet semmi szín alatt ne igyék. Ilyenkor iparkodnia kell mielőbb távozni. Az óvatos ember, ha olyan társaságba kerül, ahol az emberek nem csinálnak maguknak a leittasodásból lelkiismereti kérdést, mindig előkészíti magának az észrevétlen távozás lehetőségét. (Pl. köpenyét, sapkáját könnyen hozzáférhető helyre teszi.) Kerülje az olyan családokat vagy barátokat, akik állandóan borral kínálják meg. Nyilvános helyen ne üljön le olyan társaságba, ahol fizetni nem engedik. Egyáltalában kerülje az olyan társaságot, ahol az ivás a fő szórakozás. Súlyos hiba lenne, ha az altiszt nyilvános helyen sok vagy drága szeszest rendelésével akarna feltűnni, vagy így akarná egy asztalhoz való meghívását, esetleg megkínálását vizsonozni. Az ilyen embert magukban még a „potyázó”-k is kinevetik, a komoly emberek pedig elítélik, mert tudják, hogy az altiszt fizetéséből erre nem telik; de sértőnek is találhatják, hogy az illető altiszt feltételezheti róluk, hogy

meghívásával ezt akarták elérni. Csak az eldurvult lelkű ember dicsekszik saját ittasságával vagy örül más leittasodásán. Az altiszt fogalma kizárja ezt.

TT. 1928. pp. 78–82.

Bajtársiasság: A „bajtárs” szó önmaga magyarázza jelenőségét. Társ a bajban, a szenvedésben, a válságos pillanatokban. Kitartó, hű és önfeláldozó társ a halálos veszedelmek óráiban is, amikor a „nem bajtárs” rémülten futva hagyja cserben az embert [...] A bajtársiasság igazi katonaerény! A katona egyik legnemesebb tulajdonsága, de – kötelessége is. A bajtárs a szó szoros értelmében mindig ragaszkodó és önzetlen. Cselekedeteiben sohasem az érdek vagy a számítás vezérli. Őszintén vesz részt társa bánatában vagy bajában, és örömeiben is. A bajtársiasság alapköve az egyetértés és az összetartozás. Akit igazi bajtársiasság hat át, sohasem fog e kettő ellen vétetni. Az igazi bajtárs bajtársával sohasem egyenetlenkedik. A szolgálatban éppen úgy, mint a magánéletben elkerül minden súrlódást. Nem irigy és nem összeférhetetlen. Aki bajtársai körében egyenetlenkedést szít, nemcsak azok, hanem a testület ellen is vét. Vétkezik az, aki bajtársától bűnlajstromot vezet, és akkor jelenti fel, mikor már biztosan tönkretetheti. Hitvány jellem az, aki más romlásán akar felemelkedni és kárörvendve veszi tudomásul, hogy bajtársa bajba jutott. Alacsony gondolkodásra vall, hogyha a bajba került minden különösebb ok nélkül bajtársaira árukkodik oly célból, hogy azok is hasonló sorsra jussanak. Azonos vele, ha valaki mások eddig fel nem fedezett botlását saját mentségére hozza fel. Súlyos hiba lenne, hogyha alárendelt vagy előljáró szolgálati kellemetlenség miatt szolgálaton kívül éreztetné haragját, ill. hatalmát. Bajtársiatlan cselekedet lenne, ha valaki egy bajtársa állásába, annak tudta és bejegyzése nélkül, kérné áthelyezését, mert ezzel szándékosan tenné ki bajtársát kellemetlenségeknek. Ugyancsak bajtársiatlanság volna áthelyezéskor a lakás és irodai cikkek vagy földbérlet átadása körüli kicsinyeskedés és önzés. Megköveteli a bajtársiasság, hogy a közös elhelyezésben egymást senki se zavarja (pl. tanulásban írásban, pihenés közben). A bajtársiasságnak, ha arra alkalom kínálkozik, külsőségekben is meg kell nyilvánulnia. Kívánatos és jó benyomást tesz, hogyha az állomásról végleg távozó nőtlen bajtársat a bajtársak, a nő családját pedig a bajtársak nejeikkel együtt kikísérik a vasút- (hajó-) állomásra, illetve indulásuknál jelen vannak. Teljesen elhibázott és helytelen értelmezés lenne az, ha az alárendelt az előljáró ama ténykedését, hogy a szabályok betartását szigorúan megköveteli és ellenőrzi, a bajtársiasság rovására írná, vagy megfordítva, ha az előljáró alárendeltjeinek bajtársiasság címén való összefüvetelien azoknak erejükön felül való költsékesítését vagy dorbézolását a bajtársiasság ürügye alatt elnézné. A bajtársiasság nemes fogalom, amely mások nagy hibáit és fogyatékosait nem takargatja, sőt éppen ellenkezőleg, kötelessége az egyenes útról letérőt arra visszavezetni.

TT. 1928. pp. 177–180.

Baráti kör: Minden ember meghitt barátsággra vágyik. Ez veleszületett hajlam. De mert nem csak jó, hanem rossz barátok is vannak a világon, nagyon meg kell nézni, hogy kit fogad az ember bizalmasául. Az igazi jó barát mindenkor őszinte az emberhez. Akkor is, ha ezzel, tudva, kellemetlen érzéseket váltana ki. (Gyöngeségek, hibák ostromozása.) Az igazi jó barát nemcsak együtt örül, de együtt búsul is a barátjával s azt balsorsában sem hagyja el soha. Az igazi jó barátot meg kell becsülni, és ha talán nem is mindig egyeznek a vélemények, nem szabad tőle rögtön visszavonulni, hanem módot kell keresni a kölcsönös megértésre. A rossz barátok rendszerint igen ügyes csábítók, sok ember könnyen tévedhet hatásuk alatt olyan útra, amelyről csak későn veszi észre, hogy romlásba vezet. Durvalelkű, erkölcstelen, léha emberrel legfeljebb csak kompániába vagy bandába lehet keveredni, de nem benső barátságba. Nem barátnak való az, akiről az altiszt maga is érzi, hogy reája nem bír felemelő hatással. Az altiszt első-

sorban bajtársai között keressen meghitt barátot. Ez talán ellentmondásnak látszik, mert a „bajtárs”-nak igazában többnek kell lenni, mint a „barát”-nak, de tekintve az emberi lélek sokoldalúságát, el kell fogadnunk azt is, hogy jó bajtárs közül egy-egy mégis közelebb áll hozzánk, mint a többi, és ez „a jó barát”. Meghitt jó barátja mindenkinek csak egy-kettő szokott lenni.

TT. 1928. pp. 99–106.

Belügyi Közlöny: A Belügyminisztérium kiadásában megjelenő hivatalos közigazgatási szaklap, amely eredetileg csak a belügyi igazgatást érintő törvények, belügyminiszteri körrendeletek és egyéb hivatalos közlemények közvételére szolgált. Újabban itt jelennek meg a m. kir. kormánynak és a szakminisztereknek azok a rendeletei is, amelyek végrehajtása a közigazgatási hatóságokra (törvényhatóságokra és községekre) vár.

HMBI. 1928. p. 21.

Bemutakozás: Ez minden oly társaságban szükséges, ahol az ember ismeretlenekkel találkozik, illetve ahol őt nem ismerik. ~kor mindig a magasabb társadalmi állású vagy idősebb nyújt előbb kezét. Nőnek való ~kor mindig a nő nyújt kezét; ezt minden körülmények között feltétlenül be kell várni. A kézfogás ne legyen félnék vagy határozatlan, de a kezét megrázni vagy erősen megszorítani nem illik. Ha két idegent kell megismertetni egymással, akkor a fiatalabbat az idősebbnek, az alacsonyabb társadalmi állásút a magasabb társadalmi állásúnak, viszont nőnek mindig a férfit kell bemutatni. Férfiak, ha nincs, aki a bemutatkozásukat közvetítse, maguk kötelesek bemutatkozni [...] Jó modorú ember vonaton való utazáskor a vele egy fülkében utazókat, nyilvános helyen az asztalnál való helyfoglaláskor a már ott lévőket üdvözölni szokta. Egy halk „jó napot” (jó estét, jó reggelt) kívánás nem eshetik kifogás alá [...] ~nál a magasabb rangúnak látszó egyén meg nem értett nevét nem szokás ismételtetni, mert tapintatosabb azt utólag másoktól megtudni; hasonló állású ember rosszul értett nevét azonban pl. ilyenformán: „bocsánatot kérek, de nem jól értettem becses nevét” – bátran meg lehet kérdezni. Előkelőbb hölgyeket bemutatkozáskor a kézcsók is megilleti [...] Nagyobb társaságba étkezés közben érkező gyorsan gondolja át, hogy az egyenkénti bemutatkozással nem okoz-e zavart. Ilyenkor – feltéve, hogy a társaságban ismert dolog a ~nak alábbi elfogadott módja –, üdvözölje a háziakat, kérje fel azok egyikét, hogy általánosan mutassa be őt, s üdvözölje a jelen levőket könnyed meghajlással, anélkül, hogy tovább háborgatná őket. Jóízű ember nem köt mindenkivel és mindenáron ismeretséget s az együtt utazáshoz hasonló futólagos ismerkedések esetén lehetőleg tartózkodóan viselkedik, s gyors bizalmasodással senkit sem terhel.

TT. 1928. pp. 31–34.

Beszélgetés és hallgatás: Művelt és értelmes ember rövid mondatokban beszél, amelyeket könnyen fejezhet be. A szavakat nem harapja el s beszéd közben hallgatója szemébe néz, anélkül, hogy ahhoz közel hajolna. Beszédét ideges taglejtésekkel és különböző arckifejezésekkel nem kíséri, hanghordozása nem túlságosan halk, de sohasem túl hangos. Társaságban, amennyiben az rajta áll, oly beszéd tárgyat választ, amely lehetőleg mindenkit érdekel. Magasabb állásúakkal való beszélgetésnél ügyeljen arra, hogy a beszéd tárgyat lehetőleg az illető kezdeményezze és irányítsa. Jó ízlésű munkatárs ilyenkor szolgálati ügyekről nem beszél, előjárókról, alantasokról társaságban elítélően nem nyilatkozik kerül mindenféle nagyozolást és öndicséretet, továbbá oly tárgyakat, amelyek szenvedélyes vitákra adhatnak alkalmat. Tehát politikai, vallási tárgyakat vagy olyant, amely a társaság egyik-másik tagjának bármely okból kellemetlen, pl. hozzátartozók előnytelen politikai szereplését, esetleg testi fogyatékoságát stb. Jó

modorú ember mindenkor előzékeny, de a társaságban fokozottan az. Ha okosan nem szólhat a beszéd tárgyhoz, inkább hallgat. A hangos vitatkozásokat elkerüli, s ha mégis belekeveredik, nyugodtan és tárgyilagosan válaszol, kritika dolgában pedig mindenkor mértéket tart. Nőkkel való társalgásban még fokozottabban figyel a tárgyra, s illem dolgában még óvatosabb, mert a nők sokkal érzékenyebbek. Másnak valótlannak látszó állítására egyszerűen azt mondani, hogy „hazugság”, nagyfokú tapintatlanság, sőt sértés. Jó modorral ilyenkor éppen elégséges azon kifejezés, hogy az illető „valószínűleg téved” vagy „itt csak tévedés lehet a dologban”. A társaságban jártas ember nagyobb társaságban, ha csak külön közfigyelemmel kísért előadást nem tart, csak a közvetlen szomszédaival beszél. Ekkor sem a saját személyét tolja előtérbe, hanem inkább azok életkörülményeiről, családjáról, egészségéről és általában oly dolgokról érdeklődik, amelyekről fel lehet tételezni, hogy szívesen beszélnek. Természetesen, ha szomszédai nála sokkal magasabb rangú egyének, ezek benső családi életének egyes eseményei felől csak a legritkább esetben fog érdeklődni. Nem illik a szomszédon keresztül olyan társalgást kezdeni egy harmadikkal, amelybe a szomszéd nem tud beleszólni. Viszont más beszédébe beleszólni azzal, hogy „ezt már hallottuk”, még inkább illetlenség. A művelt társalgás alapelve, hogy a hallgató a beszélőt, különösen, ha az utóbbi öregebb, magasabb rangú, vagy nő, amíg az mondanivalójával nem végzett, türelmesen hallgassa meg, s ne szóljon közbe. Az ellentmondástól még akkor is tartózkodnia kell, ha ez esetben a hallgatás valami nevetséges túlzáshoz való hozzájárulás lenne vagy valakinek ártalmára lehetne. A társaságból távozóról nem illik olyant mondani, amit jelenlétében nem lehetett volna megemlíteni, s csak természetes, hogy másnak becsületébe vágó kijelentésektől még inkább kell tartózkodni.

TT. 1928. pp. 46–50.

Beteg rendőrök jelentményél: A kórházból kijött vagy lábadozó rendőröknek szabadság vagy szolgálati felmentésért főparancsnoki jelentményél tiszta ruházatban, felszerelés nélkül kell megjelenni. Szolgálati felmentést orvosi vélemény alapján a főparancsnok úr adhat.

RKTK. 1906. p. 472.

Bordélyszabály: Kéjnőnek tekintendő az a nő, aki a kéjelgést keresetképpen űzi. (Lehet bordélyházi, magánlakású, futó és egészségi lappal bíró.) Ezeket csak rendőri engedéllyel űzheti. Az engedélyt személyi okmányai alapján a főkapitányság adja ki. Orvosiilag vizsgálatnak a bordélyházi, magánlakású és futóbárcások hetenként kétszer, megbetegedés esetén kötelesek kórházba menni még aznap; míg az egészségi lappal bírók hetenként egyszer, megbetegedés esetén tetszésük szerint gyógykezeltethetik magukat. (Vizsganap kedd, szombat.) Bordélyházat csak olyan nő bírhat, ki 30. évet beötlött, büntett vagy vétségért büntetve nem volt s megbízható, hogy üzletében a rendet fenn tudja tartani. A bordélyház kapuját reggel 6 órától este 10 óráig csak félméte nyitva tarthatja nyitva. A bordélyosnő köteles a befogadást a főkapitányságnál bejelenteni, bordélyházában egy árjegyzéket kifüggeszteni a kéjelgésre vonatkozólag. A kéjnőket naponta megvizsgálni, ha betegséget észlel, azt a rendőrorvosnak bejelenteni, azokat férfiaktól visszatartani. Minden kéjnőnek egy kulccsal zárható szekrényt rendelkezésére bocsátani, s kéjelgésre külön szobát adni, hetenként egyszer velük elszámolni, a kilépésre jelentkezőkkel azonnal elszámolni, azokat elbocsátani, az időszaknak megfelelő ruházattal ellátni, továbbá arra felügyelni, hogy testi erejüket túl ne terheljék, és hogy egészségüket veszélyeztető módon ne közösjenek; a bordélyház ablakait állandóan függönyözve tartani. (Szellőztetéskor ott kéjnő nem tartózkodhat.) Tilos a bordélyházhoz nem tartozó nőknek kéjelgésre helyet adni, 17 évesnél fiatalabb, valamint bárca nélküli nőket benntartani, az árjegyzékben megállapított díjnál többet követelni, a bordélyházban szeszes

italokat kimérni, éjjel 12 óra után zenéltetni, a kéjनोंknek 80 koronán felül hitelezni (egymás közötti követeléseiket bírói úton intézhetik el), tilos továbbá zajos zene, tánc, kártya és egyéb társasjáték. A bordélyházi kéjनोंk naponta 2 órai sétára kimehetnek, úgy azonban, hogy 2/3 rész a bordélyházban maradjon. A bordélyházban cseléd csak az lehet, aki 30 évet betöltött, ez testével nem kereshet. Minden 17 és 40 év közötti nő orvosi felügyelet alatt áll. Magánbárcás kéjनों köteles türelmi bárcáját mindig magánál hordani, lakásváltozását a főorvosi hivatalnak bejelenteni. Egy lakásban egy kéjनोंnél több nem lakhat, szállást senkinek nem adhat. Terhes állapotban levő nőnek kéjelegni tilos. A futóbárcások ugyanazon szabályoknak vannak alávetve, mint a magánbárcások, ezek azonban lakásaikon a kéjelgést nem űzhetik. Egészségi lappal bírók egészségi lappal láttatnak el, lakásukat a rendőrorvosnak bejelenteni tartoznak. (Ezek más kereseti forrással is bírnak, mint a kéjelgés.) A türelmi bárca tartalmazza a kéjनों fényképét, nevét, személyleírását, lakását, a szabály rövid kivonatát és az orvosi szemlelapot. Tilos a kéjनोंknek, függönyözetlen ablak mellett tartózkodni, a lakásuk előtt és a kapu alatt, utcasarkokon, korcsma, kávéház előtt huzamosabb ideig ácsorogni, vendéget hívogatni. Kibontott hajjal, kivágott mellű ruházatban kimenni, feltűnő vagy szemérmet sértő magaviseletet tanúsítani, templomok, iskolák előtt tartózkodni, a Dunaparti sétányon, az Andrassy úton a Váci-körút és Oktogon tér közötti részén, a régi Váci utcában, Kossuth Lajos utcán, Koronaherceg utcán, Gizella téren, Fürdő utcán, Kishíd utcában vendégszerzés céljából tartózkodni. A kéjनोंkön élösködő férfiszemélyek (stircik) bekísérendők.

RKTK. 1906. pp. 422–424.

Cseléd: Az az egyén, aki magát szerződésileg arra kötelezi, hogy bizonyos háztartási vagy gazdasági személyes és folytonos szolgálatokat legalább egyhavi időtartamon át bérért teljesít. Aszerint, amint a szolgálati szerződés háztartási vagy gazdasági munka teljesítésére vonatkozik, van belső és gazdasági (külső) cseléd. A cseléd és gazda közötti jogviszonyt a szolgálati szerződések e két nemére vonatkozóan külön-külön törvény szabályozza. (1876: XIII. t.-cikk, 1907:XLV. t.-cikk.)

HMBI. 1928. pp. 21–22.

Csendháborítás: Aki illetéktelenül a főváros utcáin, útjain, terein, általában a szabadban az éjjeli nyugalmat háborító zajt, lármát idéz elő vagy durva botrányt okoz, csendháborítást követ el. Ki a nyilvánosság jellegével bíró mulatóhelyeken, nyílt vagy zárt helyiségekben, nyilvános járműveken a közönség élvezetét háborítja vagy egyes személyeket botrányos cselekménye által durván megsért.

RKTK. 1906. p. 424.

Dajkaság: Dajkasággal foglalkozó nőknek dajkasági igazolvánnyal kell bírniuk; ezt a tisztí orvos (községi orvos) ajánlatára az elöljáróság adja meg. Az igazolvánnyal bíró nő csakis az elöljáróság előtt, az anya vagy megbízottja jelenlétében fogadhat gyermeket magához. Vidékre kiadott kisdetről a szerződés a fővárosban, az anya illetékes kerületi elöljáróságánál kötendő meg. Engedély nélkül gyermeket kiadni vagy magához fogadni tilos. Ha a gyermek megbetegszik vagy meghal, a tápanya köteles a tisztí orvosnak bejelenteni; ha az anya nem fizet, az elöljáróságnál bejelentendő, s az gondoskodik az elhelyezésről. A tápanyák a kerületi tisztí orvos felügyelete alatt vannak. Hanyag gondozás, orvosi kezelés hiányában történt halálozás esetén a tápanya a gyermekek gondozásától eltiltatik. A rendőrnek, ha alapos gyanúja merül fel, hogy igazolványa nincs, jogában áll igazolásra szólítani, s ha személyazonossága megállapítható nem volna, előállítandó a kerületi kapitánysághoz.

RKTK. 1906. pp. 424–425.

Detektívek segítése szolgálatban: Ünnepek, gyűlések, tüntetések stb. alkalmával a rendőrök igyekezzenek a detektíveket megismerni s őket szolgálatukban elősegíteni és támogatni. Körözésből kifolyólag vagy bármi okból előállítandó egyéneket, ha a detektív nem találja otthon vagy tartózkodási helyén, egy aláírásával ellátott (ki, hova állítandó elő), a detektívtestület bélyegzőjével ellátott lapot bizalmas emberénél hátrahagy, a lap felmutatója felhívására köteles a rendőr a keresett egyént a megnevezett hatósághoz előállítani és az átvett lapot rövid jelentés kíséretében átadni.
RKTK. 1906. p. 472.

Diplomáciai árulás: Btk. 146. §. (L. hűtlenségnél is.) A hűtlenség büntetést követi el és tíz évtől tizenöt évig terjedhető fegyházzal büntetendő: akinek a hivatalánál vagy különös megbízásánál fogva, a magyar államnak vagy az OMM másik államának biztonságát vagy más fontos érdekeit illető titkos okirat, adat vagy tudósítás birtokába, illetőleg tudomására jutván, azt közvetlenül vagy közvetve az ellenséggel közli. Ha pedig az okiratot, adatot vagy tudósítást más hatalom kormányával nem azon célból közli, hogy az ellenség tudomására jusson, vagy pedig az ily okirat tartalmát, adatot vagy tudósítást egyébként nyilvánosságra hozza, öt évig terjedhető államfegyházzal büntetendő. 147. §. Tíz évtől tizenöt évig terjedhető fegyházzal büntetendő az is, aki erőszak, lopás, sikkasztás vagy csel által jutván a fentebbi szakaszban meghatározott nemű okirat, adat vagy tudósítás birtokába, illetőleg tudomására, azt közvetve vagy közvetlenül az ellenséggel közli, öt évtől tíz évig terjedhető fegyházzal büntetendő. (E büntettek alanya külföldi is lehet. Ha a hivatalos titok nem esik a jelen §§ alá, az azzal való visszaélés a 479. § szerint büntetendő. A 146. § 1. bek. és a 147. § súlypontja az, hogy valaki az állam biztonságát érdeklő titkot az ellenséggel közli. Ez tehát csak a hadüzenet megtörténte vagy a háború kiütése után fordulhat elő. A 146. § 2. pontja arról az esetről szól, midőn valaki a titkot nem az ellenség tudósítása végett közli vagy hozza nyilvánosságra. Ez tehát béke idején is megtörténhetik.) (Ítélt az esküdtbíróóság.)
RLX. 1909. p. 201.

Dohányzás: Hogy a dohányzás ártalmas az egészségre, rontja az étvágyat, megsárgítja a fogakat s emellett költséges kedvtelés is, arra minden dohányos magától is rájön, s ha már végképen nem is lehet abbahagyni, a mérséklet téren mindenesetre feltétlenül kívánatos. Társaságban csak akkor szabad dohányozni, ha az kimondottan meg van engedve. Nők, magasabb rangúak vagy korban jóval idősebbek jelenlétében, még ha idegenek is, mindig meg kell kérdezni, hogy a dohányzás nekik nem kellemetlen-e. Ünnepek felvonulások közben, pl. esküvőn, körmeneten, temetésen stb. feltétlenül tartózkodni kell a dohányzástól. Tüzet csak egyenlő vagy alsóbb társadalmi osztálybeli férfitől lehet kérni, cigarettával, szivarral megkínálni szintén csak ilyent lehet. Köszönés és beszéd közben a cigarettát vagy szivart semmi esetre sem szabad a szájban tartani. Cigaretta- vagy szivarszopókát, valamint pipát társaságban tisztítani nagyfokú izléstelenség. Minden dohányos vigyázzon arra, hogy szivarjának vagy cigarettájának füstje ne szálljon senkinek az arcába. Ha valakinek rágyújtásnál előzékenységből gyufát gyújtanak, azt az illető kezéből át szokás venni. Bár az igazán udvarias ember, ha akár önként vagy kérésre tüzet gyújt, az égő gyufát vagy öngyújtót mindaddig tartja, míg a másik valóban rágyújt. A tűzgyújtásnál való előzékenység sohase legyen siettető vagy erőszakos. Sok dohányos ember a rágyújtást kényelmesen szereti végezni.
TT. 1928. pp. 74–78.

Duna jegén való átkelés: A Duna jegére lépni, ott tartózkodni, azon átjárni úgy gyalog, mint bármi járművel tilos. Kivételt képeznek a hajógyári munkások, hajósok, halászok, kik a vizeken foglalkoznak.
RKTK. 1906. p. 425.

Ebtartási szabály: Az ebtulajdonos köteles a 3 hónaposnál idősebb ebet, bármily rövid időre hozta is be a városba, 3 nap alatt az előjárásnál bejelenteni, az adót lefizetni, védjegyet váltani. Kuttyáját kellően etetni, itatni, ápolni, fekhelyről, meleg és hideg elleni védelemről gondoskodni, harapós kuttyát kötve és bekerített helyen tartani, házon kívül szájkosárral ellátni, ebzárlat alkalmával házon kívül szájkosárral és pórázon vezetni. Ebek által okozott károkért a tulajdonos a felelős, ha ingerlés következtében történt, az ingerlő a felelős. Ebeket vendéglők, kávéházak, bármely nyilvános helyre, nyilvános járművekre magával vinni a főváros terein gyepre, virágok, ültetvények közé bocsátani, ebeket kínozni tilos. Harapós kuttyák csak éjjel és zárt udvaron bocsáthatók szabadon. Szájkosár és védjegy nélküli ebek a gyepmester által elfogatnak, tulajdonosa 3 nap alatt csak az esetben válthatja ki, ha a kutya egészségesnek találtatott. Mindenki köteles, ha veszettség jut tudomására, azt a hatóságnak bejelenteni, ily esetben a hatóság 40 napig tartó ebzárlatot rendel el. Ez alatt az ebek otthon tartandók, ha kivezettetnek, csak pórázon vezetve és szájkosárral bocsáthatók ki.

RKTK. 1906. pp. 425–426.

Egyetemekről: Az egyetemek a tudós iskolák legfelsőbb polcán állnak, ezekben a tudománynak minden ágai tanítatnak. Az egyetemek a hivatás különbözősége szerint, amelyre az ifjak azokban magokat kiképezik, több karból állnak, és mindenik karban az oda tartozó szaktanulmányok előadottnak. Hogy ilyen több karból álló egyetem elsőbbséget érdemel egy speciális szakiskola felett, amelyben csak egyféle hivatásra tartozó tanulmányok adottnak elő, kétséget se szenved. Mert a különféle hivatásbeli tudományok is egymással összeköttetésben és kölcsönös viszonyzatban állnak, minél fogva nagyon jótékony hatású lesz, ha mindazon különféle tudományok tanítása egy helyen egyesítettik. Miszerint így mindazoknak művelői egymással közelebbi érintkezésbe jövén, tudományos szempontból egymásra termékenyítőleg és ösztönadólag hassanak, mind a tanulóknak lehetőség adassék a hivatásbeli szaktanulmányaik mellett némely más tudományban is magokat művelni, és magasabb életnézetet nyerni, a tudományos életnek nagyobb terjedése, a szellemnek szabadabb röpte csak egyetemekben, nem pedig elkülönített szakiskolákban, hogy a tudományok sokszor mintegy kézművességileg üzetnek, lehetséges. Hogy pedig az egyetemek céljuknak megfelelőhessenek, szükséges: 1-ör, hogy az ifjú az egyetembe előbb ne bocsáttassék, mintsem szelleme annyira megérett, hogy alappal fel lehessen tenni, hogy az ottani előadandó tárgyakra nézve helyes felfogási tehetséggel, és a tudomány iránti fogékonysággal bírván, maga is minden kényszer nélkül fog tevékenységet fejteni a maga kiképezésére. 2-ör. A tanszékek jeles tanárokkal töltendőek be. Minden szaktudomány legalább egy tanár által képviseltessék, ki a tudomány színvonalán állván, nem csak a tudományosság bőségével bírjon, hanem előadási tehetséggel is lévén ellátva, a tudományát tanítványaiiba átültetni is képes legyen. S ki lelkesedéssel viseltessék tanulmánya iránt, miszerint így várni lehessen, hogy minden erőit és tevékenységét a reabízott tudománynak művelésére és annak mind élő szóval, mind kiadott művek általi nagyobb körökbeni terjesztésére fordítandja. A legjobb tanári előadásoknak hatása elvész vagy igen csekély, ha a tanulók azokat szorgalmatosan nem látogatják, ha azokban nem jegyeznek, vagy ha az előadásokkal összhangzásban levő tankönyvekkel nincsenek ellátva. Ezeknek készítésére tehát jeles tanárokat jutalmak által, amelyek olyanoknak adottnak, kik jeles műveket előállítanak, és segélynyújtás által a kiadásban, buzdítani kell, az ilyen könyveknek megszerzése vagy az előadásokbani szorgalmatos jegyzés leginkább a kellő vizsgák által fog előmozdítani. Az egyetemi tanár állása tiszteletteljes, független és elegendő jövedelmet nyújtó legyen, hogy a tanár vidorral teljesíthesse nemes hivatását és súlyos élelmezési gondok bénítólag ne hassanak szellemére és tevékenységére. Méltányos is, hogy a kitűnőleg munkás tanárnak érdemei is elismertessenek és megjutalmaztassanak, mi másoknak buzdítására szolgál, és hogy az előregedett tanár, kinek

testi erőit sokszor a tudományokkali folytonos foglalkozás idő előtt megviselte, illő nyugdíjjal láttassék el. Mi a tanulmányi rendszert illeti, kétséget se szenved, hogy az ún. akadémiai szabadságnak a tanárok és a tanulmányok szabad választásával a kényszertanulmányi rendszer felett annyiban vannak előnyei, hogy az ifjakkal szabadabb gondolkozásmódot terjeszt, azok jelleme tökéletesebb fejlődését előmozdítja, és hogy különösen a magántanárok intézete által versenyt a tanárok közt és nagyobb ösztönt ébreszt. Azonban tagadhatatlan, hogy a tanulmányi szabadság hatására nézve, mindenesetre igen sok függ az ifjúság tudományos szellemétől, vagy indolentiára nagyobb vagy kisebb hajlamától, tudományos érettségétől. Az általános viszonyoktól, amelyek a tudományos életnek jobban vagy kevésbé kedveznek, a rendszer az illetők általi mikénti kezelésétől, a vizsgák, amelyeket a tanulmányi szabadságnál is mindenesetre tartani szükséges, idejétől és minéműségétől, végre attól, vajon az állam vagy a municipiumoktól függ-e a hivataloknak elnyerése, és azok mennyire kívánják a tudományokbani előmenetelnek vizsgákról szóló bizonyítványok általi kimutatását. Ha az említett viszonyok nem kedvezők, akkor a tanulmányi szabadság sem fog kellő sikert szülni. Az illúziók legnagyobbikába ringatják azok magokat, kik csupán csak jeles előadásoktól várnak tudományos előmenetelt. A tanításhoz az előadási rendszerrel összeköttesék némileg az úgynevezett szókratészi módszer, amely célszerű kérdezősködés által nagyon alkalmas a figyelem gerjesztésére, maga a tanítás az életbe vágjon és mindig az egyetemi oktatás céljának megfeleljen. Ez pedig abban áll, hogy az ifjúság általános rendszerével megismerkedvén, abban magát tájékozhassa, és így saját tevékenységre ingert kapjon, és benne a tudományos szelleme ébredjen. Ha az egyetemi tanítás ezen célnak megfelel, reményleni lehet, hogy az ifjúság az ott szerzett tudományos előképzettség és szellemi gyakorlottság által képessé tétetik arra, hogy a praxis útján azután könnyen megszerezze azon ügyességet, amely valamely hivatalra vagy tudományos hivatásra kívántatik. Hogy pedig mind a tanárok a tudomány haladásával egyenlő lépést tarthassanak, mind a tanulók is alkalmat nyerjenek nagyobb kiképezésre és saját tevékenység fejtésére, szükséges, hogy minden tudományos intézet a szükséges könyvtárral, fizikai, vegytani, csillagászati műszerekkel, továbbá fűvészkerttel, mindenféle gyűjteményekkel, anatómiai boncteremmel, klinikával stb. el legyen látva. Az egyetemnek helye sem közönyös az ifjúság előmenetelére nézve, e tekintetben bizonyos, hogy a nagyobb városok rendszerint több előnnyel bírnak a kisvárosok felett, t. i. hogy azokban nagyobb társalgási míveltség legyen. Több alkalom létezik, a tudományokban gyakorlati ismereteket megszerezhetni a törvényszékeknél, nagyobb kórházakban, ipari, gyári intézetekben, valamint a szépművészetekben, nyelvekben és egyéb, a míveltebb osztályoknál kívánt ügyességekben magát tökéletesbíteni. Hogy azokban több tudományos segédeszköz is található, jelesebb tanerők kaphatók, és végre, hogy azokban a szegény tanulók könnyebben tanulhatnak keresetet, de azért mégsem következik, hogy e kérdésben egyedül csak a városnak nagysága dönt, és hogy azért az egyetemek csupán csak nagyvárosokban helyezendők. Mert a helynek minéműsége az, minek itt zsinórmértékül kell szolgálni; valamint pedig nem lehet tagadni, hogy némely nagyvárosnak árnyoldalai is vannak e tekintetben. Az azokban lévő sok szórakozás és mulatságialkalmak nem ritkán elvonja az ifjakat a komolyabb tudományoknak kellő mívelésétől, és azokat csak anyagi és az erkölcsiségre veszélyes élvezetekbe süllyeszti. És hogy sokszor azokban, az ott eluralkodó kereskedési szellem miatt, amely úgymondván mindent abszorbeál, a lakosok az egyetemet kellő figyelemre sem méltatják, és collegiális élet és összeköttetés az egyetem tagjai közt annyira nem fejlődik. Hanem inkább elszigeteltség uralkodik. Úgy más részről el kell ismerni, hogy némely középszerű város is igen alkalmas helyül szolgálhat, ha ti. abban általános míveltség és finomabb ízlés (miként Németország némely középszerű városaiban) uralkodik. Ha a társalgási formák könnyűek a vidéken, a városnak kellemes és egészséges, és ha annak nincs igen elszigetelt helyzete, hanem a jó közlekedési eszközök által a nagyvilággal élénk összeköttetésben áll, hogy oly helyeken is nagy lehet a tudományokbani előmenetel, több német egyetem példája bizonyítja. A fenyíték

az egyetemekben és általában a felsőbb tudományos intézetekben olyan legyen, hogy a rendhábóritásoknak és féktelenségeknek eleje vétessék. De hogy emellett az ifjaknak is szabadabb mozgathatásra, amely a jellem és szabadabb gondolkodás kifejlődésére kívánatik, elég tér hagyassék. Semmi sem hat károsabban, az ifjúnak jellemére, szellemi fejlődésére, az emberismeretbeni gyarapodására, mint az, ha minden lépése kémkedésnek tárgyát képezi, és ha a világgal, minden érintkezéstől és a tisztességes mulatóhelyekbeni megjelenéstől el van tiltva.

KRT. 1862. 25–26. §. pp. 33–38.

Eljegyzés – esküvő: A jegyesség olyan finom, törekeny dolog, hogy minden kérdéshez, ami ekörül forog, csak a legnagyobb tapintattal szabad nyúlni. Olyan megkérésnek tulajdonképpen elő sem szabadna fordulni, amely kikoszorázással jár. Mindenki megérzi, hogyan viszonzózzák érzelmeit. Ilyen szempontból csak a nagyon kacér nőknél tévedhetnek a férfiak, márpedig ha ilyent kér meg valaki, az csak örülhet, ha kosarat kap. Ha előreláthatóan egy-két éven belül nem tartható meg az esküvő, akkor jobb a nyilvános eljegyzéssel várni. A megkérést régebben rendszeren a kérő atya végezte; ma szokottabb, hogy a kérő maga végzi azt. A jegygyűűrűről a vőlegény gondoskodik; a menyasszony jegygyűűrűjébe saját, a magáéba pedig a menyasszony keresztnevét és az eljegyzés napját véseti be. Utólagosan aztán az esküvő napját is hozzá szokták vésetni. A gyűűrű alakja a divat szerint változik. A jegygyűűrűt a bal kéz gyűűrűs ujján szokás viselni. Nyilvános eljegyzés után a jegyospár a rokonoknál és közelebbi ismerősöknél látogatást tesz – mégpedig a legtöbb vidéken – kíséző nélkül. Ha valaki visszaküldi a jegygyűűrűt, a jegyestől kapott valamennyi ajándékot és a leveleket is illik visszaküldeni, ezt követelni azonban nem lehet. Szétment jegyesség után csak ízléstelen jegyések igyekeznek minden rosszat egymásra kenni. Jóízlésű egyének erre vonatkozólag mélyen hallgatnak. Fontos dolog a vőlegénynek a menyasszony és a menyasszonynak a vőlegény hozzátartozóival szemben való helyes viselkedése. A házasság a legfontosabb, talán a pályaválasztásnál is fontosabb lépés az életben. Állásával, hivatalos működésével az ember napon-ta rendszerint csak bizonyos órán át van elfoglalva, többi idejét családjával tölti. A szolgálat kellemetlenségeit a család elfeledteti vele, de fordítva bajosan. Az esküvő rendezésére nézve társadalmi osztályok és vidékek szerint különbözők a szokások. Sőt ma már az sem lehet megítélés tárgya, ha valaki eme szokásokon egyszerűen túlteszi magát. A nagy pompával és a fél falu népével megrendezett esküvő, bár régi magyar szokás, mégis manapság inkább elítélést, mint elismerést von mag után. A mai korral haladó emberek közt szokásosabb a szűk körben megtartott esküvő. Sokan már csak a megtartott esküvőről értesítik ismerőseiket. E kérdésben talán a leghelyesebb és legízlésebb elv az lenne, hogy „az esküvő kifejezetten csak a család ünnepe, a nagy tömegnek, az utcának ahhoz semmi köze.” A sokféle szokással s az egyéni kívánságokkal szemben mégsem lehet e téren határozott szabályt felállítani, s miután az esküvők mikénti rendezése körül ilyenformán roppant nagy a játéktér, minden vőlegény leghelyesebben teszi, ha már a saját e téren lehetőleg leegyszerűsített nézeteit menyasszonyánál, ill. annak családjánál nem érvényesítheti – az esküvő külső formáinak és részleteinek megállapítását azokra bizza. A tapasztalat ugyanis azt mutatja, hogy ott, ahol az esküvő külső formáságaira súlyt helyeznek, annak legapróbb részleteit, már hónapokkal előbb a sokféle szokásnak és divatnak megfelelően, pontosan megállapítják, s a vőlegénynek nincs más dolga, mint a programot betartani.

TT. 1928. pp. 195–198.

Előzékenység: Az előzékenység az alapja minden udvariasságnak és illemnek. S bár az előbbi pontokban foglaltakból már jórészt kitűnik, hogy valaki mikor felel meg e követelményeknek, tekintve azt, hogy az igazi előzékenység az altiszt életében rendkívül nagy horderejű, külön is érdemes róla beszélni. Arra a kérdésre, hogy kivel szemben mikor, hogyan lehet az altiszt előzékeny, a felelet igen egyszerű. Éspedig: mindenkivel, mindenütt, de úgy, hogy ez

mindennek ellenére ne tűnjön fel szolgálásnak, másrészt semmi esetre se menjen a szolgálat rovására. Előzékenységnek számít, ha valaki előljárójának, feljebbvalójának vagy magasabb rangúnak, bajtársnak, nőnek, betegnek, gyermeknek, de bárkinek is, aki arra szorul, segítségére van valamiben, ami egyébként nem kötelessége. Segít pl. valamit fel- vagy leemelni, kinyitni, becsukni, megkötni vagy feloldani, jegyet vagy pénzt váltani stb. Viszont mindig az előzékenység rovására megy, ha valaki a tőle kért szívességet, bár előre tudja, hogy azt könnyen teljesítheti, úgy tünteti fel, mintha az számára különösebb fáradozást jelentene. Az előzékenység nem szab feltételeket sem, mert így már alig válthatna ki teljes megalégedést. Pl. ha valaki felkérné bajtársát, hogy hozzon neki valamit a városból vagy adjon át ott valamely üzenetet, s az illető nyomban nehézségeket emlegetne, esetleg csak feltételesen ígérné ezt meg, előzékenysége már nem lenne teljes. Mert ha a kérést végül teljesíti is, a hozzáfodulónak csak fél örömet szerzett. Elemi előzékenység bárkit kérésére útba igazítani vagy felvilágosítani. Túlzásba esni azonban e téren sem szabad, mert ez sokszor terhes s olykor nevetséges is lehet.

TT. 1928. pp. 174–175.

Étkezés: Aki fehér asztal mellett akar étkezni, annak a mindennapos étkezés szabályait legalább annyira meg kell tanulnia, hogy ezek figyelmen kívül hagyásával el ne vegye asztaltársai étvágyát. Míg a háziasszony, ha ilyen nincs, a legmagasabb rangú vagy korú hölgy, illetve férfi az asztalhoz le nem ül, a terített asztalnál senki sem foglalhat helyet. Az étkezési ülés sorrendjét legcélszerűbb előre megállapítani. Kimondott főhely az asztalnál tulajdonképp nincs. Az a főhely, ahová a háziasszony, ill. a legidősebb (legmagasabb rangú) ül. Lehet ez az asztal bármelyik végén vagy közepén is. Fontosabb ennél azt tudni, hogy mellette jobbról és balról következnek a kor, ill. rangsorban, a többiek. Ha nők is vannak jelen, akkor egy nő és egy férfi, felváltva lehetőleg úgy üljön, hogy hasonló korúak (rangúak) kerüljenek egymás mellé és egymással szemben. Az ünnepelet a legidősebbel (legmagasabb rangúval) szemben üljön. Gyermeknek lehetőleg külön asztalnál vagy csak a főhelytől legtávolabb kaphatnak helyet. Az étkezés megkezdése előtt az ember az asztalkendőt félig kinyitva az ölébe teríti. Az evéssel addig várni kell, míg a háziasszony, ill. a rangban legidősebb, ahhoz hozzáfogott, s csak természetes, hogy az étel tálalásáig sem kenyeret enni, sem inni nem szabad. Az asztalra helyezett gyümölcsből és édességből nem szokás előbb enni, míg erre sor nem kerül. Az evőeszköz törülgetése sértés a háziasszonyra nézve. A társas étkezés főszabálya, hogy semminemű ételből a tányérra egyszerre sokat kivenni nem szabad, mert másodsor venni még nem illetlenség. Ugyancsak nem szabad a tálban levő ételben válogatni, hanem azt a darabot kell kivenni, amely leginkább kézügyre áll. Tálból az ételt az abba helyezett evőeszközökkel (tehát nem mindenki a sajátjával) kell kiemelni (nem kikotorni). A külön evőeszközt úgy kell visszatenni, hogy az be ne csússzon. A villának hegyét, a késnek az élét is mindig lefelé kell tartani. Ha az étel forró, azt fújni nem szabad, hanem meg kell várni, míg kihűl. Ügyelni kell, hogy a könyökök evés közben a test mellé záródjanak, nehogy azok a szomszédoknak útban legyenek. Az evőeszközt kell a szájhoz vinni s nem fordítva. A kivett ételt lehetőleg el kell fogyasztani, mert a háziasszonyok e tekintetben érzékenyek.

TT. 1928. pp. 57–68.

Fajtalanság: 1. Btv. 233. §. Szemérem elleni erőszak büntette, midőn a nőszemélyen erőszakkal házasságon kívül fajtalanság követtetik el. (L. szemérem elleni stb.) 2. Btv. 241. §-a. Férfiak közt véghezvitt fajtalanság, úgyszintén embernek állattal elkövetett fajtalansága a természet elleni fajtalanság vétségét képezi és egy évig terjedhető fogházzal büntetendő. 242. §. A természet elleni fajtalanság büntetettét képezi és öt évig terjedhető börtönnel büntetendő: ha az férfiak közt erőszakkal vagy fenyegetéssel követtetett el; ha pedig a büntett a sértett halálát okozta.

ta: életfogytig terjedhető fegyházzal büntetendő. 3. Btv. 243. §. a vérfertőzés. (L. e vezérszó alatt.) 4. Btv. 244. §-a testvérek közti fajtalanság. (L. e vezérszó alatt.) 5. Btv. 247. §. Csábítás büntette. (L. e vezérszó alatt. Jegyzetek: 1. Az állattal való fajtalanság: bestialitás – a férfiak közötti paederastia. A nők közötti fajtalanságot (lesbiai szerelem) törvényünk nem bünteti. 2. Az állattal való fajtalanságot nő is elkövetheti. 3. Erőszak és fenyegetés (234. §) iránt.

Fegyelmi eljárás: Azoknak a hatósági intézkedéseknek az összessége, amelyeknek célja 1. a tényállás kiderítésével megállapítása annak, vajon fegyelmi vétség esete fennforog-e vagy sem; 2. igenlő esetben a fegyelmi vétséggel terhelt alkalmazottnak felelősségre vonása és a fegyelmi vétség megtorlása. Ily értelemben a fegyelmi eljárás magában foglalja a fegyelmi eljárás elrendelését, a fegyelmi vizsgálatot, az esetleges felfüggesztést s a vizsgálat alapján hozott ügydöntő határozatot.

HMBI. 1928. p. 24.

Felügyeletre kivezényelt rendőröknek tiltva van családjaikat magukkal vinni.

RKTK. 1906. p. 473.

Fényképésznél: A csendőrnek (rendőrnek) magát elfogott egyénnel lefényképeztetni tilos.

TT. 1928. pp. 164–165.

Fürdőben: Úgy szabadban, mint zárt helyen csakis általánosan elfogadott és szokásos fürdőruhában szabad fürödni. Fertőző bőrbetegséggel, nyílt vagy gennyedt sebbel nyilvános fürdőbe belépni nem szabad.

TT. 1928. p. 164.

Gazdátlan állatok és tárgyak: A főváros területén talált gazdátlan állatok és tárgyak a Külső Kerepesi út 112. sz. alatti őrszobán adandók át, hol az átvételről elismervényt adnak, amelyet a rendőr jelentésével a ker. kapitánysághoz tartozik beszolgáltatni.

RKTK. 1906. p. 473.

Gyász: Rokonok, bajtársak, jó ismerősök családjában előforduló gyász esetet szomorúságában mindenkor osztozni kell. Halálesetet gyászjelentésben szokás tudatni, közeli rokonokkal azonban táviratilag, levélben vagy személyesen kell közölni. Sohasem lehet ok a neheztelésre, ha a hozzátartozók a gyászjelentés küldését esetleg elfelejtették volna. A személyre szóló gyászjelentésre személyesen vagy írásban kell kifejezni a részvétet, mégpedig annak a családtagnak, akitől a jelentés jött. Ha több családtag van aláírva, akkor annak, kivel az illető a legjobb viszonyban áll. Nyomtatott jelentésre válaszul megfelel a névjegyre írt pársoros részvétnyilvánítás is. (Elöljáró- vagy feljebbvalónak azonban a részvétet mindig levélben kell kifejezni.) A temetésen megjelenők az elhunyt legközelebbi hozzátartozóinak röviden kifejezhetik részvétüket, bár a gyászos házban a hangos részvétnyilatkozatnál sokkal többet fejez ki egy néma kézzsoritás. Az egész szertartás, temetőbe kísérés stb. alatt a hangos beszélgetés, dohányzás, nevetés illetlenség, sőt durvaság. Temetési menettel való találkozáskor, tekintet nélkül a vallásfelekezetre, minden illetendő (altiszt) tiszteleg. Mély gyászban minden szórakozóhelyet kerülni kell s az első negyedévben, kivéve a részvétlátogatások visszaadását, látogatást is csak a legközelebbi ismerősöknél lehet tenni. Az özvegy férj félév után már újra nősülhet, különösen, ha apró gyermekeit akarja így anyához juttatni. A szülőket, házastársakat egy évig gyászolják; 6 héttől 6 hóna-

pig mély-, azontúl pedig félgyászban. A nagyszülőket, testvéreket félévig gyászolják: három hónapig mély-, három hónapig félgyásszal. Nagynénit, nagybácsit három hónapig. Tizenkét évesnél fiatalabb gyermekek csak szülei- vagy nagyszüleikért viselnek gyászt. A gyászoló házban vagy a közvetlen szomszédban, ha nem is ismeri a többi lakó a gyászolókat, tapintatlanság lenne a víg zene, ének, tánc a haláleset bekövetkezésétől a temetést követő időkből.

TT. 1928. pp. 200–202.

Gyermekek: Jó modorú és művelt embereknek gyermekei már kicsiny korukban is illedelmesek. Akibe a jó modort, jó ízlést, gyermekkorában nem nevelik bele, annak sokkal nehezebb ezt később megszerezni. Mindenekelőtt istenfélelemre és vallásosságra kell nevelni a gyermeket. Imádkozni már piciny korában tanuljon meg s a reggeli és esti imát ne hanyagolja el. Az ízléstelen játék megöli a gyermek fejlődő érzékét a szép iránt. Márpedig erre figyelnie kell annak, aki jó nevelésben akarja részesíteni gyermekét. Rá kell nevelni a gyermeket, hogy észrevegye a szépet, lelkesedjék érte, és hogy kerülje a közönségest. A jól nevelt gyermek legegyszerűbb mozdulatán, ülés módján, egyszerű mondásán meglátszik, hogy a szülők lelkiileg műveltek. A szavak helyes kiejtésére nem lehet elég korán hozzászoktatni a gyermekeket. Némely rövidlátó szülő még büszke is a gyermekének hibásan kiejtett szavaira. Így aztán a szegény gyermeknek kétszer kell tanulnia beszélni. Gyakran előfordul, hogy a szülők majomszeretettel szolgálják ki gyermeküket és boldogok, ha annak minden kívánságát teljesíthetik. Nem csoda, ha később csak hálátlanságot aratnak. A kényeztető szülő vagy nagyszülő csak a jelent élvezi, a gyermek jövőjére nem gondol. Ha a gyermek észreveszi, hogy ő a család középpontja, amely körül az egész ház forog, úrrá, sőt zsarnokká lesz szülein, és ha ezt hamarosan meg nem gátolják, egy elégedetlen szerencsétlen emberrel csak több lesz a világon. Az ötéves fiútól már meg kell követelni, hogy üdvözléskor illedelmesen meghajoljon, a leánykától pedig, hogy ilyenkor kifogástalanul tudja a térdbókolást. Az iskolába járó gyermeknek a zsebkendő használatában kellő jártassággal kell bírni s természetesen az étkezés általános szabályaival már meglehetősen tisztában kell lennie. Étkezésnél a gyermeket elsőbbségre szoktatni helytelen, mert adott esetben türelmetlenkedése kellemetlen lehet. Cselédeknek gyermek ne tegezzen, nekik sohasem parancsoljon, hanem mindent kérjen tőlük. Lehetőleg ne hagyják a szülők a gyermekeket együtt a cselédekkel. Ezzel nagyon sokat vétkeznek gyermekük nevelése ellen. Idegenektől félő gyermeket, hogy ezt a hibáját levetkőzze, néha-néha rövid időre be kell hozni a vendégek közé. A társalgásba azonban a gyermeknek nem szabad beleszólni, csak ha kérdést intéznek hozzá. Az okos és helyén alkalmazott büntetés nagyon üdvös, sőt néha pálca sem árt, de idegenek előtt a gyermeket sem szidni, sem megverni nem szabad. Az iskolából hazaérkező gyermek legalább egy óra hosszat játsszék, mielőtt ismét könyvhöz ülne. Neveletlen gyermekek leggyakrabban előforduló hibái. leskelődés, hallgatóság, sugdolózás, személyekre ujjal mutogatás, dobolás a bútorokon, körömrágás, himbálódzás a székekkel, topogás a lábbal, könyöklés, ajtók becsapása, türelmetlenkedés az asztalnál, válogatás az ételekben. Óvakodni kell a szülőknek, hogy a gyermekek másokra vonatkozó előnytelen természetű véleményüket megismerhessék, mert ennek továbbadásával sok kellemetlenséget okozhatnak. Felnőttek gyermekek előtt trágár szavakat semmi esetre se használjanak. Gyermek előtt a szülők egymás között ne is egyenetlenkedjenek. A gyermek mások rovására elkövetett csínytevéséért vagy kellemetlenkedéséért a szülőknek mindenkor bocsánatot kell kérniük. A gyermekek egymás közötti összetűzésének nem kell olyan fontosságot tulajdonítani, amelyért érdemes lenne kellemetlenségekbe keveredni. Áll ez más gyermekének esetleges keményebb hangú rendreutasítására is, mert az ilyenből rendszerint viszály támad. Műveltebb egyének gyermekei nincsenek ahhoz szokva, hogy idegenek őket tegezzék. Ami a gyermekek magasabb iskoláztatását illeti, szolgáljon elvül, hogy az altiszt csak kiváló tehetséggel megáldott gyermeket neveljen tisztviselői vagy más diplomás pályára, mert a túlsúfoltság folytán ezeken mindinkább nehezebb az elhelyezkedés.

A négy középiskolát azonban minden gyermekkel el kell végeztetni, mert e nélkül ma már jobb iparos sem boldogul. Nem is olyan régen még sok szülő szégyellte iparosnak, kereskedőnek nevelni gyermekét; azóta azonban nagyot fordult a világ, s már igen sokan belátják, hogy szorgalmas, intelligens iparos, kereskedő vagy gazdasági alkalmazott sokkal jobban boldogul az életben, mint az átlagember a tisztviselői vagy más diplomás pályákon. Előbbiek függetlenebbek, önállóak, hamarább alapíthatnak családot, könnyebben gyűjthetnek vagyont s e mellett közteknélt is szerezhetnek. Minden szülőnek kötelessége, hogy gyermekének legalább olyan képzettséget és általános műveltséget nyújtson, amellyel a hozzá közel álló társadalmi osztályban el tud helyezkedni. Azt, aki a fiából mindenáron minisztert, hadvezért vagy püspököt akar nevelni, rendszerint csalódás éri. A rátermettek anélkül is elérik azt, amit a sors nekik szánt; ellenben túlzottan nagyratörő tervekkel induló gyermekből válik önmagával és a társadalmi berendezkedésekkel is mindenkor elégedetlen, boldogtalan ember. Az ilyenekből kerülnek ki rendszerint a társadalmi rend felforgatására izgató, veszedelmes egyéniségek, akik minduntalan összeütközésbe kerülnek a törvénnyel, életük javarészt fogságban töltik. A gyermekek pályaválasztásánál főképpen az anyák mérsékeljék magukat, hogy a nő természetben rejlő, egyébként nemes nagyra törés ne érvényesüljön a legjózanabb megfontolás nélkül.

TT. 1928. pp. 203–209.

Gyülekezési jog: alanyi értelemben az állampolgároknak az a joga, amelynek alapján véleményük, óhajuk vagy akaratuk nyilvánítás céljából egybegyűlhetnek, tanácskozhatnak és határozhatnak, tárgyi értelemben pedig az ily gyűlések tartására vonatkozó jogszabályok összessége. A gyülekezési jogot, a pártgyűlések kivételével, nem törvények, hanem rendeletek szabályozzák, amelyek nagy részét a kormány a háború esetére szóló kivételes hatalom alapján bocsátotta ki. Noha ez a kivételes hatalom a m. kir. Belügyminisztérium 6310/1922. M. E. számú rendelete szerint, 1922. évi július hó 26-ával megszűnt, a gyülekezési jog korlátozására vonatkozó rendeletek hatályban maradtak. Hatályban maradtak a közrend fokozottabb biztosításáról 1922. évi december 6-án beadott törvényjavaslat 10. §-a alapján, amelyben a kormány az egyesülési és gyülekezési jog rendeleti úton való szabályozására kért felhatalmazást. Ezt a törvényjavaslatot viszont az 1922: XVII. t.-c. 6. §-a alapján nyújtotta be a belügyminiszter, úgyhogy a gyülekezési jog szabályozása tárgyában kiadott rendeleteknek teljesen törvényes alapjuk van mindaddig, míg a kérdés törvényhozási úton szabályozást nem nyer. Az országgyűlési képviselők választása alkalmával tartott pártgyűléseket az 1925: XXVI. t.-c. 60. §-a szabályozza. Ez a gyülekezési jog egyetlen vonatkozása, amelyet nem rendelet, hanem törvény szabályoz. A most érvényben levő jogszabályok szerint minden gyűlés bejelentési kényszer alá esik, még ha kormányhatóságilag láttamozott alapszabályokkal bíró egyesület tartja is. A gyűlések különböző nemeit (népgyűlés, pártgyűlés, munkásegységek helyi csoportjainak gyűlése) más-más rendelet szabályozza. E jogszabályok lényege az, hogy a bejelentett gyűlést a rendőrhatalóság a közrend érdekében bizonyos feltételekhez kötheti, sőt meg is tilthatja; a gyűlésen azok rendjének ellenőrzése végett hatósági biztossal képviseltetheti magát, aki a gyűlést a közrend komoly veszélyeztetése esetén feloszthatja. (Alaprendelet a m. kir. minisztérium 1914. évi 548/M. E. számú rendelete a gyülekezési jog korlátozásáról.)

HMBI. 1928. pp. 30–31.

Határrendőr: Szolgálati és fegyelmi szabályzat a magyar királyi határrendőrség legénysége számára. I. FEJEZET. Szolgálati szabályzat. 1. §. A magyar királyi határrendőrség legénysége a ~ökből áll, akik a költségvetésileg magállapított javadalmazásban részesülnek. 2. §. Bár a ~ség polgári intézmény, a ~legénység szigorú katonai fegyelem alatt áll. 3. §. A határrendőr a ~ség végrehajtó közege és az állami altisztekkel egyenlő elbánásban részesül.

Szigorúan tilos a ~nek a tisztviselők vagy a biztosok részéről bármily magánszolgálatra való igénybevétele vagy szolgálai teendőkkel való megbízása. A ~ „Ön” címzéssel szólítandó meg és nyilvánosan soha meg nem dorgálható. 4. §. A határrendőr feladata: a) toloncok, letartóztatott egyének kíséréte; b) foglyok őrzete; c) ~ség tisztségviselőinek és biztosoknak a külszolgálatban való támogatása; d) a külszolgálatnak önálló teljesítése; e) kisebb irodai munkák végzése és végül kivételesen: f) kézbesítés. [...] 6. § a felvétel ideiglenes és csak hathónapi próbaszolgálat, valamint az elméleti vizsgálat sikeres letétele alapján történik a véglegesítés. 7. §. Felvételi feltételek: a) magyar állampolgárság és fedhetetlen előélet; b) legalább hatévi katonai vagy csendőrségi (esetleg együttes) szolgálat; c) a magyar nyelvnek szóban és írásban bírása; d) egészséges testalkat; e) negyven éven túl nem haladott életkor és végül f) rendezett anyagi viszonyok. Tényleges szolgálatban álló katonai vagy csendőrségi altisztek, továbbá ~ségi alkalmazottak háromévi katonai szolgálat beigazolása esetén is felvehetők. Igazolványos altisztek, ha a fenti feltételeknek megfelelnek, a felvételre elsőbbséggel bírnak. Előnyben részesülnek továbbá mindazon pályázók, akik a magyar nyelven kívül egy hazai nemzetiségi nyelvet beszélnek [...] 10. §. A ~ök felvételénél követendő eljárás: A benyújtott kérvény alapján a pályázó írásbeli felhívást nyer, hogy felvétel végett a megjelölt helységben jelenjék meg. A megjelentek orvosilag megvizsgálatnak s az írás és kisebb jelentések fogalmazásában való jártasságuk, továbbá nyelvismereteik beigazolására próbaírást végeznek. A próbaírás és az orvosi vizsgálat alapján alkalmasnak talált egyének az üresedésben levő állások arányában és a szükségelt nyelvismeretek tekintetbevétele mellett azonnal felvétetnek és leteszik a hivatalos esküt, fogadalmat [...] A felvételnél alkalmasnak talált, de helyhiányában elutasított pályázók előjegyzésbe vétetnek és üresedés esetében szolgálatra behívatnak. 11. §. Az esküt tett próbaidős ~ök szolgálattételre az esküt követő hatodik napon jelentkeznek. 12. §. A próbaidős ~ gyakorlati kiképzését három hónapig tartó tanfolyam előzi meg [...] 13. §. Az elméleti oktatás a következő anyagot öleli fel: 1. a határrendőrségre, 2. az útlevelügyre, 3. a kivándorlásra, 4. a külföldiek lakhatására vonatkozó törvények, utasítások és rendeletek, 5. a büntettek, vétségekre és kihágásokra vonatkozó törvények (csak vázlatosan), 6. a kihágási eljárás (vázlatosan), 7. az 1889. évi 130.000 BM körrendelettel kiadott, rendőri nyomozási utasításnak a határrendőri szolgálatnál szükségelt részei, 8. toloncszabályzat, 9. a kapitányságok területének földrajza, különös tekintettel a főbb közlekedési vonalakra, 10. baleset alkalmával elsősegélynyújtás, 11. jelentések szerkesztése és végül 12. a fegyverzet ismertetése, használatának módja és jókarban tartása. 14. §. Az elméleti oktatás végén vizsgálat tartatik, amelyen a határrendőr a következőképp osztályozandó: „igen alkalmas”, „alkalmas”, „nem alkalmas”.

HRKK. 1907. pp. 76–78.

Határszolgálat: A vámőr kenyere a ~. A határőrizet ellátását és ezzel kapcsolatban a naponta kiállítandó állóőrsek és járőrök számát, valamint azok kikülönítésének és felváltásának idejét – a helyi viszonyoknak megfelelően – az alább felsorolt elvek és példák alapján – az egész szakasz területén a szakaszparancsnokok szabályozzák. Ezt azonban sablonosan intézni, erre sémát felállítani nem lehet, mert mindenütt mások a helyi viszonyok. A ~ helyes és okszerű irányítása az egyes szakaszparancsnokok részéről tervszerű munkát és öntevékeny eljárást követel; a határőrizet eredményes ellátása pedig csak jól kiképzett önérzetes ~os vámőrökkel lehetséges, akik hivatásuk fontosságának tudatában szolgálatukat a változatos, sokszor igen nehéz viszonyok között mindenkor határozottan és a fennálló szabályok szerint végzik. A határőrizetet a szakaszok, vámőrőrsök (bel- és külőrsök): 1. állóőrsek 2. járőrökkel látják el. A szakaszok és vámőrőrsök létszáma a felállítandó és kiküldendő járőrök száma szerint különböző. A naponta kiállítandó állóőrsek és járőrök száma pedig az illető szakasz, vámőrőrs határvonalának hosszától és minőségétől, valamint az ellenőrző vám- és mellékutak számától függ. A vámőrség – feladatához

képest – aránylag kis létszámára való tekintettel – a ~ ellátásánál elvül szolgáljon, hogy az állóőrségek és járőrök kivezénylése, a létszám teljes kihasználása mellett, tervszerű legyen és mindig a helyi viszonyoknak megfelelően, a legcélszerűbb módon eszközöltessék. Támpontok a ~ ellátására. Állóőrség állítandó fel minden vám- és olyan mellékutakon, ahol a személy- és áruforgalom nagysága az állandó időnkénti ellenőrzést szükségessé teszi. Eszerint felállítható: a) Állandó őrség (24 órás) minden vámúton és ott, ahol éjjel-nappali forgalom lehetséges, rendszerint csak azokon az utakon, ahol a vámőrség látja el az útlevelrendészeti teendőket is.

HŐRSZ. 1931. p. 21.

Hazafias ünnepségeken: Hazafias ünnepeken az altisztek lehetően kivétel nélkül jelenjenek meg. Ha ez kivihetetlen, akkor egy-két bajtárs képviselje az összest. A „Hiszekegy”, a „Himnusz” és a „Szózat” ünnepies alkalommal való éneklésekor az egyes ember a szabadban, soron kívül, ugyanúgy viselkedik, mint sorban, tehát feltett kalappal, sapkával tiszteleg. Zárt helyiségben jobb kézben tartott kalappal, sapkával vigyázz állásba helyezkedik. Polgári ruhában a kalapot le kell venni. Ezeket csak ünnepélyes alkalommal szabad énekelni. Nyilvános helyen lefolyó mulatságok keretében egyáltalán nem valók. Igaz magyar érzése külső megnyilatkozásaként vegyen részt az altiszt, a lehetőséghez képest, erkölcsi testületek vagy egyes személyek által rendezett minden politikától mentes hazafias ünnepségeken és támogassa, ha mással nem, legalább olykor megjelenésével a levante, cserkész és lövész mozgalmakat.

TT. 1928. pp. 149–154.

Házalás: Házaló kereskedés alatt az árukkal helységről helysére, házról házra járva, meghatározott üzleti hely nélkül űzött kereskedést értjük. A házalónak legalábbis két helyen kell megjelenni, hogy rá a házalás bebizonyítható legyen. Házalóknak tekintendők pl. a drótostótók, apró bádoggickek árulók. Házalóknak nem tekinthetők: az ószeresek (handlé), a rongyszedők, üvegesek, köszörűsök, esernyőkészítők s egyéb helységről helysére járó iparosok, saját terményeiket házról házra járva, árusító egyének, végül a kereskedők vagy megbízottjaik, akik házról házra mintával járnak megrendeléseket gyűjteni (azonban elárusítaniuk nem szabad, s több egyféle mintát nem hordhatnak magukkal), végül általában a vándoriparosok. A házalást csak házalási engedéllyel rendelkező (férfi, nő) gyakorolhat, ami másra át nem ruházható. Iparengedély nem jogosít fel házalásra. Házalási engedélyt kaphat: 1. aki magyar honos, 2. aki a 30. éves kort elérte, 3. aki undorító betegségben vagy testi hibában nem szenved, 4. aki csempészkedés vagy jövedéki kihágás miatt büntetve nem volt, 5. aki feddhetetlen előéletű és polgári jogai élvezetében van. A házalási engedélyt vidéken az alispán, városokban a tanács állítja ki egy évre, amit a kiállító hatóság meghosszabbíthat. Egyes vidékek viszonyaira tekintettel a Kereskedelmi Minisztérium adhat ki 24 éves egyéneknek, sőt szülői vagy gyámi beleegyezéssel 18. életévét betöltött egyéneknek is házalási korengedélyt. Ez utóbbi a gyámsági és gondnoksági, valamint az ipartörvényen alapszik, amely szerint kiskorúak életük 18. évének betöltése után szülői vagy gyámi beleegyezéssel önálló ipart űzhetnek. A házalókönyvbe feljegyeztetik a miniszteri rendelet száma, a magával hordható áruk neme.

RKTK. 1906. pp. 208–213.

Házasság: Bár a hivatásos altiszt nősülését az idevonatkozólag kiadott hivatalos rendelkezések szabályozzák, ehhez kiegészítésül, ill. tájékozódásul szolgáljanak még az alábbiak. Ha már a női társaság megválasztása is megfontolást igényel, annál inkább ül ez olyan női ismeretségre, amelynek végső célja a házasság. Minden altisztnek, akinél megvan a nősülési lehetőség, mielőtt komoly lépésre szánná el magát, alaposan meg kell fontolnia, hogy elsiert

eljegyzése vagy házassága nem lesz-e jövője megalapításának megnehezítője vagy megakadályozója. Fontolja meg, hogy a magasabb altiszti rendfokozat eléréséhez szükséges, esetleg még hátralevő hosszabb tanfolyamok vagy nehezebb vizsgák miatt nem lenne-e jobb a nősüléssel várni. A nő, még inkább a gyermekes családapának megsokasodnak a gondjai, amelyek hamar felőrlik idegeit, s így a tanulásban fiatalabb bajtársaival csak nehezen tud együtt haladni. Családfenntartás és tanulás egyszerre igen nagy feladat! Könnyen megtörténhet, hogy egyikbe hiba csúszik. Bár az eljegyzéshez külön engedély nem kell, mégis elítélendő, ha az altiszt erre irányuló szándékáról előljáróját jó előre nem tájékoztatja, mert már az eljegyzésnél is könnyen történhet végzetes hiba. E téren egy kevésbé megállapodott, fiatalabb altiszt igen sokat árthat e testület és közvetlen bajtársai állástekintélyének. Egy olyan ember házassági ígérete, kinél ennek belátható időn belül való megvalósítására komoly kilátás nincs, közel áll a házasságszédelgéshez. Ezért becsületbeli kötelessége, mindenkinek bajtársa ilyfajta eltévelyedésétől az előjáróknak haladéktalanul jelentést tenni és ezzel módot nyújtani a hiba kiküszöbölésére. Egy elszietett, az előjárónak előre be nem jelentett eljegyzésből a kellő megfontoltság hiányában előállhat az is, hogy az altiszt hozzá nem illő nőhöz köti magát. Az ily esetek ismétlődése pedig azt eredményezhetné, hogy jobb családból, az arra érdemes idősebb altiszt sem kapna feleséget, mert a szülők teljes joggal kétségbe vonhatnák, hogy leányuk magukhoz illő egyének körébe kerül. Kizárt dolog, hogy tisztii előjáró oly nősülési kérelmet pártoljon, ahol a nő nem szeplőtlen múltú, ha már valakivel vadházasságban élt vagy családi és magánviszonyai olyanok, hogy azokba a tekintély csorbítása nélkül katonaegyén bele nem kapcsolódhatik. (Pl. politikailag megbízhatatlan vagy züllött, tolvaj szülők stb.) De kifogástalan erkölcsű nő sem számíthat arra, hogy egy altiszt neje lehessen, ha teljesen parlagias megjelenésű, vagy ha nincs olyan vagyona vagy képesítése, amellyel házasság esetén jelentős támaszt nyújthatna a közös megélhetéshez. (Pl. ingatlanbirtok, nyugdíjas állás stb.) Ezek ismerete mellett komoly gondolkodású altiszt komoly célzattal aligha fog ismeretséget kötni oly nővel, akik a fenti feltételeknek meg nem felelnek. Hogy egyénileg milyen legyen a nő, akihez az altiszt komoly szándékkal közeledhetik, részletesen meghatározni nem lehet. Általánosságban legyen szerény, egészséges, kisigényű, jó ízlése mellett ne vágyják a gazdagok utánzására, selyemre, bársonyra, „nagyságos asszonyi” címre, költekező, víg életre, sok szórakozásra, hanem legyen kész arra, hogy férjének sok veszéllyel, nélkülözéssel, fáradsággal és önzetlenséggel járó élethivatásában mindenkor hű támasza lesz. Az, hogy egyszerűbb vagy műveltebb földműves, iparos, magány- vagy közalkalmazott családból származik-e, nem fontos, a fő dolog, hogy lélekben, tettekben vagy külső megjelenésében ne legyen parlagias, mert az ilyen nő annyira visszavetné az altisztet, hogy bajtársai körében se érezhetné magát jól feleségével. Választottja lehetőleg hasonló műveltségű vagy inkább valamivel műveltebb legyen, de visszamaradottabb semmi esetre sem. A nő vagyoni helyzetét is mérlegelni kell. Teljesen vagyontalan nőt csak olyan altiszt vehet el, akinek megfelelő magánvagyon van. De veszedelmes és lealacsonyító lenne csupán csak a vagyont keresni. A testi, szellemi vagy lelki fogyatkozást vagy a nem egészen szeplőtelen múltat bármily nagy vagyon sem pótolhatja. Az is természetes, hogy intelligensebb nőnek nagyobbak az igényei. Ilyenek nehezebben szoknak hozzá az erősebb házimunkához, baromfival stb. való bajlódáshoz. Viszont azonban, ha megértő, szerény természetűek, mégis beleélik magokat új helyzetükbe, s műveltségükkel igen előnyös befolyást gyakorolhatnak az altiszt családi és társadalmi életére. Fontos, hogy az altiszt teljes őszinteséggel tárja választottja elé, hogy mit kívánnak a viszonyok egy altiszt nejétől. Az az altiszt, aki úri kényelmet, gondtalan életet ígér leendő felségének – saját maga ellen vét, mert a nő csalódása elégedetlenkedést, szemrehányást, civódást és családi boldogtalanságot szül, amely azután felőrli a családfő munkaképességét is. Tartsa távol magát és bajtársát egyaránt minden altiszt az olyan női ismeretségtől, amely lealacsonyítja, vagy amelyiknél az a veszély állhat be, hogy a lelki vagy erkölcsi tulajdonságainál fogva erre méltatlan nő a

tapasztalatlan vagy könnyebben hevülő fiatalabb altisztet házassági ígéretre bírja. A feleségül választott nő korát sem szabad kihagyni a számításból. A jelenlegi rendelkezések szerint csak 28. életévének betöltése után nősülhet a csendőraltiszt. Ha azonban a betöltött 35–40. év körül nősülnie, akkor nagy korkülönbség ne legyen az ara és az altiszt között. Egyrészt, mert a fiatalabb nőtől alig kívánhat magához illő komolyságot, másrészt, mert az ilyen nő – élettapasztalatok hiányában – minden jóindulatú igyekvése ellenére is már inkább terhére lenne a férfinak. A 15-20 évvel fiatalabb feleség mellett a férj gyors megöregedése mindig szembeötlő, mert mire a nő eléri a 36-38 életévet, a férfi rendszeren már félig-meddig rokkant. Természetes, hogy ilyen viszonyok között, hamar beköszönt a féltékenykedés úgyannyira, hogy a férj jóformán a bajtársai elől is eldugja az asszonyt; később pedig a perlekedés, elégedetlenkedés napirenden lesz és a férj élete pokollá válik. Hasonló az eset ott, ahol a férj jóval fiatalabb, mint a nő. Mindkét szélsőség veszedelmes, s a gyakorlati élet azt igazolja, hogy pár évnél nagyobb korkülönbség nem kívánatos. Elsőrendű becsületbeli kötelessége minden altisztnek örködni azon, hogy bukott nő ne lehessen altiszt neje. Aki tudva elhallgatja, megtévedt bajtársainak ezen elv kijátszására irányuló törekvését – az a legteljesebb megvetést érdemli. A tüdőbaj és hasonló – egymásra könnyen átvihető s az utódokra is átöröklődő – végzetes csapás elkerülése végett fontos, hogy nősülés előtt mindkét fél – a felvilágosodottabb körökben immár szokásossá vált – orvosi vizsgálatnak vesse alá magát.

TT. 1928. pp. 169–195.

Horgászat: A horgászatot a művelt nyugaton általában, de főleg Angliában, Francia- és Németországban a vadászattal teljesen egyenrangú nemes sportnak tartják. A horgászat célja bármily nagy halmal horoggal való megfogása és partra vontatása. Nagy türelmet, tudást és megfigyelést igényel. A horgásznak ismernie kell a halak életét, szokásait és rejtkehelyeit. Tudnia kell, hogy fajonként mivel táplálkoznak, a víz felszínén vagy a mélységben keresik-e eledelüket. Éppen ezért a hozzáértők a horgászatot, ellentétben a halászattal, amely a halat kényszerű számmal (különböző hálókka) fogja meg, s amely csak egyszerű ősi mesterség számba megy, a legfelsőbb fokon szinte már művészetnek tekintik. Hogy sok túlzás nem lehet ebben, mutatja ama körülmény, hogy ma már Magyarországon az „Országos Horgászegyesület”-nek több mint négyezer tagja van, akik túlnyomó része az intelligens osztályhoz tartozik. Az altiszt, aki folyó, patak vagy haldús tó közelében állomásozik, ha rászánja magát a horgászat sportjának elsajátítására, ezzel a vadászattal egyenrangú s anyagi viszonyainak is megfelelő, valóban nemes szórakozáshoz juthat. A horgászatnak is megvan a maga szakirodalma s jó gyakorlati kézikönyv bármely könyvkereskedésben beszerezhető. E könyvek részletesen leírják a sporthorgászathoz szükséges eszközöket, azok elkészítési, felszerelési és használati módját, a többi azután már csak gyakorlat és megfigyelés dolga. Emellett egy állami halászejeg s egy sporthorgászatra szóló területi engedély egészévi összege rendszerint alig haladja meg az altiszt havi illetékének tizedrészét, amelynek ellenében vizek partján, pormentes, tiszta levegőben kellemesen töltheti el idejét, nem szólva arról, hogy olykor-olykor érdekesebb zsákmányra is akadhat. A horgászat csendes, idegnyugtató sport, nem tűri a zajt és szórakozássá változtatja az egyébként rideg magányt. Ezek előrebocsátása után szolgáljon még tájékoztatásul, hogy ha nem akar magának horgászat közben kellemetlenségeket szerezni, akkor minden altiszt tartsa magát az alábbiakhoz. 1. Horgászni csak ott illik, ahol a vízterület használati jogát minden kétséget kizáróan bírja, azt írásban igazolni is tudja és annak tulajdonjogi határai előre a legpontosabban ismeretesek. 2. Nem illik ott horgászni, ahol bár joga volna, de tudja, hogy más horgásztársa költséggel és fáradsággal a halakat odaszoktatta (beettette). 3. Nem illik horgásztársa szokott helyét előle elfoglalni, akkor sem, ha ő nem etette be. 4. Horgásztársait sohase zavarja lármás kíméletlen, a halakat is elriasztó viselkedéssel. 5. Horgát úgy vesse a vízbe, hogy röptében

mellette levő horgásztársát vagy a mögötte állókat ne veszélyeztesse. 6. Horgát úgy vesse a vízbe, hogy horgásztársasztársa már vízben levő készségét ne keresztezze, szóval ne dobja előtte keresztbe, ne zavarja dobásaival más horga táján a vizet s halakat. 7. Tilalmas és törvényes mértéken aluli halat azonnal engedje vissza a vízbe. Csak a cigány vigasztalja magát azzal, hogy „Ha már horogra akadt, kár visszaengedni.” 8. Ne legyen pecsenyehorgász és ne bocsássa áruba a fogott halakat. Egyáltalában sohasem a haszonlesés, hanem mindig az eszményi nyereségek utáni vágy (tartózkodás a szabadlevegőn, testedzés, szellemi pihenés stb.) irányítsa a horgászó altiszt tetteit.

TT. 1928. pp. 203–209.

Hősi halált halt beosztottak soron kívüli előléptetése: A Belügyminisztériumhoz tartozó fegyveres és rendészeti szervek feladatainak ellátása közben hősi halált halt beosztottai közül a tábornokokat, főtiszteket és tiszteke egy rendfokozattal, a tiszthelyetteseket tisztté, a tiszteseket és legénységi állományú beosztottakat pedig tiszthelyettesekké kell előléptetni. A szolgálat ellátása közben hősi halált halt beosztottak hátramaradott családtagjai kivételes ellátásra jogosultak. Őket a belügyi és más szervek munkahelyek betöltésénél, valamint a közép- és felsőfokú iskolára való felvételnél előnyben kell részesíteni.

KRVI. 1965. p. 25.

Hősi halott: az a belügyi beosztott, aki feladatát életének kockáztatásával hajtja végre, s ennek következtében életét veszti. Hősi halottá csak a miniszter, annak helyettese, és a III. főcsoportfőnök nyilváníthatja az elhunytat. Azt az esetet, amikor a beosztott szolgálat közben hal meg, de a fenti körülmények nem állnak fenn, szolgálat közben bekövetkezett elhalálózásnak kell tekinteni.

KRVI. 1965. p. 26.

Hűtlenség, elhatárolás: Btv. 458. §. A fegyveres erő elleni büntettek és vétségekre megállapított büntetések csak akkor alkalmazandók, ha a Btv. 144. §-ában megállapított büntett (hűtlenség) esete fenn nem forog. (Főkülönbség az, hogy míg a 144. § alá eső cselekmények csak háború idején s azon célból követhetők el, hogy a tettes az ellenségnek szolgálatot tegyen, addig a fegyveres erő elleni büntettek és vétségeknél e célzat ki van zárva, maga a cselekmény pedig rendszerint csak béke idején (a 453. a csábítás behívási parancs ellen kivételével) követhetők el. (L. fegyveres erő elleni büntettek, vétségek, kihágások. L. állam elleni kihágások. L. csábítás stb.)

RLX. 1909. p. 498.

Hűtlenség mellékbüntetése: Btv. 151. §. A hivatalvesztés és a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése a jelen fejezet eseteiben is alkalmazandó. E vétség esetén is (143. és 146. §-ok 2. bek.) alkalmazandó.

RLX. 1909. p. 498.

Hűtlenség mint katonai árulás: Btv. 142. §. (E.) A hűtlenség büntettét követi el és tíz évtől tizenöt évig terjedhető fegyházzal büntetendő azon magyar honos: aki valamely külhatalom kormányával szövetkezik, vagy azzal közvetlenül vagy közvetve érintkezésbe bocsátkozik avégett, hogy azt a magyar állam vagy az Osztrák–Magyar Monarchia (OMM) elleni ellenséges cselekményre bírja, valamint az is, aki valamely külhatalmat az OMM elleni háborúra indítani törekszik. Ha a hadüzenet megtörtént vagy a háború kiütött: a hűtlenség életfogytig tartó fegyházzal büntetendő. – 143. §. (E.) A hűtlenség büntettét követi el és tíz évtől tizenöt évig terjedhető államfegyházzal büntetendő azon

magyar honos: aki a hadüzenet megtörténte, vagy a háború kiütése után, az ellenség katonai szolgálatába lép. (T.) Ha pedig, azon hatalomnak a fennebbi idő előtt már katonai szolgálatában állott s kényszer nélkül megmaradván abban, az OMM fegyveres ereje, vagy az ezzel közösen működő, vagy a vele szövetkezett haderő ellen harcolt: öt évig terjedhető államfogházzal büntetendő. – 144. §. (E. és T.) A hűtlenség büntetést követi el és életfogytig tartó fegyházzal büntetendő azon magyar honos: 1. Aki valamely várat, várost, erődöt, megerősített helyet, partot, szorost vagy katonai állomást, fegyver-, szer- vagy élelmitárt, hajót vagy az OMM haderőhöz tartozó tisztet vagy katonát az ellenség hatalmába juttat, vagy e célra az ellenséggel egyetért. 2. Aki valamely hadművelet, tábor, vár vagy erőd tervét az ellenséggel közli. 3. Aki az ellenségnek a magyar állam vagy az OMM területére jutását vagy azon való előhaladását elősegíti. 4. Aki az ellenséget pénzzel, továbbá fegyveres erejének, hadiszereinek, vagy hadserege élelmi eszközeinek szaporítása, vagy azok beszerzésének könnyítése által segíti. 5. Aki az OMM fegyveres erejéhez tartozó személyek hűségének megingatása által az ellenségnek segítségére van. 6. Aki az OMM haderejének fegyver-, szer- vagy élelmitárát, vagy pedig az OMM fegyveres erő kárára vagy az ellenség előnyére valamely hidat, töltést, gátat, vaspályát, utat felgyújt, felszakít, megrongál vagy egyébként használhatatlanná tesz. 7. Aki az OMM haderő állásáról, állapotáról vagy mozdulatáról az ellenséget értesíti, az ellenség kémjét vagy kémszemlére kiküldött katonáját elrejt, vagy annak célja kivételére vagy menekülésére valamely cselekményt, az OMM szövetségének területére nézve, vagy ennek haderejével közösen működő haderő ellen követi el. – 145. §. A 142. és 144. §-ok eseteiben külföldiekre a nemzetközi hadiszabályok alkalmazandók. Az OMM másik államának honosaira mindazonáltal a 142., 143. és 144. §-ok eseteiben e törvény rendeletei alkalmazandók. Jegyzetek: 1. A katonai hűtlenség alanya csak magyar (6. §) vagy osztrák honos lehet. Külföldi a 143. § esetében egyáltalán nem, a 142. és 144. §-ok eseteiben pedig csak mint hadifogoly esik megtorlás alá. (Illés: Bt. II. k. 35. l.) 2. a hűtlenség tárgya a magyar állam és az OMM külbiztonsága 3. A 142. § esete a hadüzenet előtt is létesülhet, a 143. és 144. §-ok esetei csak a hadüzenet vagy háború kitörése után követhetők el. 4. A 142. §-ban említett szövetkezés nem azonos a bűntársak szövetkezésével (132. §). Ez esetben a kísérlet, bevégzett büntettként szerepel. 5. A 143. § 1. pontja nem terjed ki a nem katonai szolgálatot teljesítő katonai egyénekre, aminő pl. a lelkész és orvos; a 2. pont szerint pedig nem büntethető az, aki habár kényszer nélkül maradt az ellenség katonai szolgálatában, ott pl. csak helyőrségi szolgálatot teljesít. 6. A 144. § azokat a különös szolgálatokat sorolja fel, amelyeket valaki hadüzenet vagy háború esetében az ellenség haderejének tehet. 7. A 144. § 5. pontja a 453. §-sal, 2. és 7. pontjai pedig a 455. és 456. §-okkal határos (458. §). 8. Elsőfokúlag a kir. táblák székhelyén levő esküdttbírótság, ill. törvényszék ítél. (Bp. Élt. 15. § 2. pont és 2. bek. és 17. § 2. bek.)

RLX. 1909. pp. 496–497.

Hűtlenségre szövetkezés és felhívás: Btv. 148. §. (E. és T.) A 142. §-ban, a 143. § első pontjában és a 144. §-ban meghatározott valamelyik cselekmény elkövetésére létrejött szövetség (132. §), ha ahhoz előkészületi cselekmény nem járult, öt évig terjedhető fegyházzal, ellenkező esetben pedig öt évtől tíz évig terjedhető fegyházzal büntetendő. 149. §. (E.) A 142., 143., és 144. §-okban meghatározott hűtlenség elkövetésére, a 134. §-ban meghatározott módon intézett nyilvános és egyenes felhívás: öt évtől tíz évig terjedhető fegyházzal büntetendő. Jegyzetek: 1. E §-ok nem vonatkoznak a diplomáciai árulásra, sőt a 148. § szerint a 143. § 2. pontjának esete sem lehet tárgya a szövetkezésnek. 2. A szövetkezés itt különbözik a 142. §-ban említett szövetkezéstől. (Illés: Bt. II. k. 42. t.) 3. A szövetkezés büntetlenségéről lásd a 151. §-t. 4. Az eredménytelen felhívás a 149. § esetében a 171. § alapján büntetendő. (Illés: Bt. II. k. 43. t.) 5. A bírói hatáskör iránt lásd a Bp. Élt. 15. § 3. pont és 2. bek. és 17. § 2. bek. (L. diplomáciai árulás.)

RLX. 1909. pp. 497–498.

Hűtlenség-szövetség büntetlensége: Btv. 151. §. A szövetség büntetlensége iránt a 137. §-ban foglalt intézkedés, az ott megállapított feltételek alatt, a 142. § esetei kivételével, a hűtlenség elkövetése céljából létrejött szövetségre is kiterjesztetik. Jegyzetek: 1. a 137. §-ra (I. felségsértésnél) való hivatkozás folytán a szövetkezés itt csak akkor válik büntetlenné, ha ahhoz előkészületi cselekmény nem járult. 2. A 142. §. (lásd hűtlenség, mint katonai árulás) kivétele csak arra az esetre vonatkozik, midőn valaki a külhatalom kormányával szövetkezett s nem arra, midőn többen e § értelmében hűtlenség elkövetésére szövetkeztek (132. §), de tervük kivételétől elállottak. (Illés: Bt. II. k. 44. I.) 3. Hiányként tűnik fel, hogy a jelen § nem terjedne ki, miként a 136. § az előkészülettel párosult szövetkezés és a felhívás büntetlenségére.

RLX. 1909. p. 498.

Idegenek feletti rendőrség fenntartása: Mind a gyanús és útlevel nélküli idegen egyének belopódzása, mind a honi kóborlók és koldusok kalandozása meggátolása végett, s az országban belbátorság védelmére szoros megtartásul következők rendeltetnek: 1. §. Tilos a házgazdáknak mind falun, mind városban kóborló, szolgálat nélküli vagy oly egyéneknek menedéket adni, kik magukat illően nem igazolják és keresetmódjukat be nem bizonyítják. Minél fogva általánosan rendeltetik: hogy minden lakos, kinél bármely idegen az éjjelt eltölti, azt a helységi vagy községi előjáróságnak feljelentsse, egyszersmind kikről gyanítaná, hogy keresetük koldulás, vagy más korhely emberek iránti gyanúját, a bejelentésekor annak indokaival együtt a községi előjáróságnál tudassa. 2. §. Ki e rendelet ellenére gyanús idegeneknek vagy kóborlóknak menedékhelyet enged, vagy azoknak nála éjjelzését fel nem jelenti, arányszerű pénzdíjjal a községi pénztár részére vagy a körülményekhez képest kényszerített munkával a község hasznára büntetendő. 3. §. A községi előjáróság kötelessége helyben az idegenek feletti rendőrséget fenntartani. Ha a rendelkezésre álló módok nem elegendők a községnek bizonyítvány és kereset nélküli, gyanút gerjesztő idegenektől megmentésére segedelem végett a cs. alkerületi bizottsághoz folyamodni köteles. 4. §. A közrendre nézve ily fontos pontra nem ügyelő vagy annak áthágóit számolatra vonni elmulasztó községi előjáróságok szoros felelősség alá vonatnak, pénzdíjkkal büntetendők vagy hivatalaikból eltávolíttatnak. 5. §. Ily állandó elővigyázat mellett minden egyes helyiségre nézve, még minden félreeső lakások s magános korcsmák a községi előjáróság által állandólag szemügy alatt tartandók, s a gyanús csöcselék népnek tartózkodása végett időnként kikutatandók. 6. §. Különösen a városokban a rendőrségi hatóságok s falun a cs. alkerületi bizottságok közegyetértéssel meghatározott napokon egymás ellenében portyázó utakat teendnek, hogy a minden elővigyázat mellett is belopódzó gonosz kóborló népet befoghassák. 7. §. Ily kutatások s portyázásoknál, mint kóborlók s gyanús népsöpredék azok is befogandók, kik rendes útlevelek, igazolások vagy egyéb hiteles bizonyítványokkal magukat eléggé igazolni nem képesek. 8. §. Mind a helyiségekbeni jelentés következtében, mind a kutatások s portyázások alkalmával befogott koldusok és kóborlók összesen kihallgatandók s a következőkről kikérdezendők: a) mellék- és vezetéknevükről, születésük helyéről, életkorukról és állásukról b) ha idegenek, mely helyről jöttek be az országba? c) befogásuk előtti közelebbi napokban hol koldultak, hol tartózkodtak azóta, s hol találtak menedéket? d) tartattak-e valahol munkában, vagy élelemmel, s mivel foglalkoztak? A részletes kérdések a kérdeztettek körülményi és nyilatkozatai szintén önként kifejlődnek.

UOIFR. 1849. 1–8. §.

Illemhelyen: Egészen műveletlen emberek otromba versekkel írják tele az illemhelyek falait, s olykor még a nevüket is feljegyzik azokra. Aligha szorul bővebb magyarázatra, hogy ez már a minősíthetetlen illetlenségek közé tartozik. Hogy a közönség némely része még e téren is bizonyos figyelmeztetésekre szorul, annak legszembetűnőbb bizonyítéka, hogy a székesfőváros tanácsa az utcákon fölállított nyilvános illemhelyeken mindenütt a következő felírást alkalmazza: „Kérjük a közönséget, hogy a tisztaságra ügyeljen és ruházatát távozás előtt hozza rendbe.”

TT. 1928. p. 169.

„Ingyenellátás”: Bár az ingyenellátás elfogadása őrszolgálatot teljesítő egyének részéről, mint a megkörményezés és megvesztegethetőség enyhébb formája más lapra tartozik, de mivel ennek nem a kellő érzékkel való elbírálása a csendőr (rendőr, pénzügyőr) altisztnek társadalmi elhelyezkedését veszélyeztetné, mint részben magánügy, e műkeretében is megérdemel néhány megjegyzést. Egyes balkáni népek évszázados jellemrontó, csúf szokása: az ún. „baksis” (ajándék, borraló)-rendszer. Ha ott valaki akár jogos, akár jogtalan érdeket szolgáló célt akar elérni, szinte nyíltan folyamodik ehhez. A romlottság ezen a téren oly fokú, hogy a közönség már meg sem ütközik rajta. A művelt nyugat embere természetesen csak megdöbbenéssel és undorral fordul el ettől. A világháború és forradalmak után, a mai gazdaságilag leromlott viszonyok között ez az utálatos rendszer nálunk is felütötte a fejét. Szerencsére csak szórványosan, mert a művelt magyar társadalom könyörtelenül kilöki soraiból azokat, akik ilyen eszközökkel élnek. Az önérzetes, művelt embere elve, hogy „úr” ingyen senkitől semmit sem fogadhat el. Egy pohár bort, egy szivart vagy egy alig értékelhető cigarettát is csak olyantól fogad el, akinek azt hasonló körülmények között viszonozhatja. Ellenkező esetben, bár mindig udvariasan, de elhárítja magától a kínálást: ha kell, inkább letagadja, hogy dohányos vagy borivó. A magyar altiszt kar, amely – feljebbvalói kivételével – mindenkitől jogosan megkövetelheti, hogy rangja mellett „úr”-nak szólítsa, természetesen minden körülmények között csak hasonlóképpen viselkedhetik. Sajnos, a rosszul értelmezett magyar vendégszeretet helytelen alkalmazásával sokszor minden hátsó gondolat nélkül intelligens emberek is beleesnek abba a hibába, hogy olykor még a szolgálatban álló csendőrt (rendőrt, pénzügyőrt) is megkínálják, vagy megkínáltatják, itallal vagy étellel s csak akkor kapnak észbe, amikor az önérzetes altiszt méltán megsértődve, azt néha talán nagyon is ridegen utasítja vissza. Még gorombább a sértés, legyen a csendőr akár szolgálaton is, ha pl. egy korcsmáros, szatócs vagy halászmester ingyen vagy feltűnő olcsón kínál fel valamit. Itt, bár az illető sohasem fogja beismerni, durván látszik ki a lóláb. Ezeknél már nyilvánvaló, hogy a záróra túlhágásoknál, fiatalkorúak korcsmai kiszolgálásánál, engedély nélküli táncmulatság rendezésénél vagy a halászati törvény sokféle megszegésénél várnak szemhuntyást. Akadhat ipari vagy gazdasági tisztviselő, aki azért szeretné pl. a csendőrt ily módon magának megnyerni, hogy ezzel adott esetben talán elégedetlenkedő munkásaival szemben szabálytalan fellépésre bírja. Az sem lehetetlen, hogy jómódú, de tágabb lelkiismeretű embere a törvénnyel összeütközésbe került hozzátartozóival szemben folyamatba tett nyomozást szeretné a csendőr megvendéglése révén más irányba terelteni vagy megszüntetni. Ilyenekkel szemben már nem nagyon kell válogatni a visszautasítás módjában, mert az olyan emberek, akik a magyar altiszt magas erkölcsi színvonalát ilyen fertőbe szeretnék lerántani, kíméletet nem érdemelnek. Előfordul, hogy magasabb állású egyén vagy ennek alkalmazottja nyilván a csendőrség, rendőrség vagy pénzügyőrség iránti önzetlen elismerésből ajánl fel valamelyes ingyenellátást és azt tiltakozás ellenére is megismétli. Ilyen esetben udvariasan fel kell kérni az illetőt, hogyha sem az intézményt, sem őt nem akarja megbántani, végleg hagyjon fel az ilyen kísérletekkel. Attól nem kell tartani, hogy a visszautasított komolyan megneheztesse. Ez legfeljebb csak látszólagos lesz. Önmagában azonban csak csodálatot és tiszteletet fog érezni. Olyan kivételes alkalmakkor, amidőn a szolgálatban álló altiszt rá van kényszerítve, hogy magánegyének

től szerezze be élelmét, minden sértő kísérlet megelőzésére legcélszerűbb, ha az étkezés megkezdése előtt vagy az élelmiszer átvételekor azt kifizeti. Cselédek előtt a konyhában való kiszolgálása éppen úgy sérthetné az altiszt önértékét, mint helyes érzékét az, ha pl. a nagybirtokos asztalánál teríténe nekik; ezért leghelyesebb szabályszerűen a pihenőhelyen étkezni.

TT. 1928. pp. 126–128.

Jegypénztáraknál: Tolakodással senkit meg nem előzve, a be- és kijárat rendjét szigorúan be kell tartani. Szomorú volna, ha itt éppen az altiszt vagy még inkább csendőr (rendőr) bontaná meg a rendet. Egyidejűleg mások részére is csak az esetben szabad jegyet váltani, ha az erre irányuló kérés már jó előre, tehát nem közvetlenül a pénztár előtt történik. Utóbbi eset az ezáltal késedelmet szenvedők körében rendszerint megütközést kelt.

TT. 1928. pp. 165–166.

Jelentések, feljelentések, rövidítési és helyesírási táblák: A rendőri jelentéseknek, feljelentéseknek, tárgyilagosságnak, szabatosnak és rövidnek kell lenni. Tárgyilagosságával a rendőr a szigorú igazsághoz ragaszkodjék, ne következtessen, ne magyarázzon, ne minősítsen cselekményeket, hanem szárazon és élethűen adja elő a maga által észlelt eseményeket, s ezektől írásban is megkülönböztesse azt, amit mástól hallott. (Ez áll a szóbeli jelentésekre is.) A jelentés csak akkor szabatos, ha abban minden olyan körülmény fel van sorolva, amely az eset megítéléséhez szükséges: 1. Ki az, aki olyasvalamit elkövetett, ami rendőri intézkedést tett szükségessé? (Személyazonosság megállapítása. Név. Személyi adatok. Foglalkozás.) 2. Mikor és hol történt? (Nap, óra, hely.) 3. Mi történt? (Kihágás, véttség, büntetés, mulasztás, gondatlanság stb.) A rendőri jelentés rövidebbé abban áll, hogy a rendőr minden feleslegese szöszaporítást kerüljön, az eseményeket időszzerű rendben s rövid mondatokra osztva adja elő. (A sok „mert”, „hogya”, „miképpen”, „mivelhogya”, „annak-utána”, „pedig” mondatösszekötő szónak használata zavarólag hat az értelemre. A tényt, az intézkedést s az eredményt röviden, de külön-külön, nem egymásba folyva kell leírni. Szóbeli jelentéseknél, ha a rendőr feljebbvalójának vagy előljárójának szolgálatilag jelent valamit, akkor azt először is megszólítja rangja szerint (Felügyelő úr! Kapitány úr!), aztán mondja saját nevét és számát, s végül (a katonai függelék és fegyelem jelzésével!), alázatosan jelentve vagy kérve előadja röviden, katonásan jelentését. Írásbeli jelentések és feljelentéseknél mindent nem alázatosan, hanem tisztelettel jelent vagy kér a rendőri őrség minden tagja. Feljebbvalók, előljárók megszólításánál a rangon kívül címzést is használni kell: 1. Írásbeli jelentéseknél feljelentéseknél, ha az a személyhez szól, nemcsak az illető nevét és szolgálati beosztását kell használni, hanem a rangjának megfelelő címzést is. (Altiszteknek s rangosztályba be nem osztott egyéb rendőri és állami alkalmazottaknak T. c., azaz teljes című X. Y. úrnak való címzést kell használni. Rangosztályokba beosztott állami tisztviselőknél a VIII. rangosztályig tekintetes, a VIII. rangosztálytól a nagyságos címzést használjuk.) 2. Szóbeli, de nem szolgálati érintkezésnél mindenkit a rangjának megfelelő címzéssel kell szólítani. (Tehát Tekintetes felügyelő úr! stb.) Szolgálati jelentkezéseknél azonban a címzés elmarad. Az V. rangosztálytól kezdve a kinevezett összes állami tisztviselőt „méltóságos” címzés illet meg. (Főkapitány, főispánok, a főváros polgármestere, miniszteri tanácsosok, kúriai és közigazgatási bírák, tábornokok, főrendek, grófok stb.) Minisztereket, bíbornokokat, hercegeket, zászlós urakat, az aranygyapjas rend lovagjait „kegyelmes” megszólítás; a királyi család tagjait, uralkodó hercegeket s azon főúri családok tagjait, akiknek ezt a rangot a király Őfelsége adományozta, „fenséges” megszólítás illeti meg. A „felséges” megszólítás a király Őfelsége mellett megilleti az idegen államok uralkodóit is. Ha a rendőr nem saját maga által észlelt cselekmény vagy eseményről tesz jelentést, kötelessége megnevezni a személyt vagy személyeket, akik neve, foglalkozása,

lakcímük bemondása után teszi meg jelentését. Büntetendő cselekményekről írt jelentéseknél, feljelentéseknél törekedjen a rendőr az elkövetett büntetendő cselekményhez tanúkat szerezni, s azok nevét, foglalkozását és lakását megállapítva, jelentése végén felvenni. A sürgősségénél fogva szóban jelentett, fontos dolgot, eseményt, köteles utána írásban is jelenteni. A parancsra vagy panasz alapján írt rendőri jelentésben köteles feltüntetni, hogy kinek a parancsára, panaszára teszi a jelentést, feljelentést, végül hogy a jelentés tárgyát képező cselekménynek szem- és fültanúja volt-e? Ha nem, ezt is bele kell venni a jelentésbe, az így lesz szabatos. Előállításról és bekísérésről szóló feljelentésnek különösen tartalmaznia kell: az illető személyi adatait, azután hogy az előállítás, bekísérés miért és mi módon fogatosított. Végül az illető egyén esetleg fontossággal bíró nyilatkozatait, s esetleg, hogy bilincs- vagy fegyverhasználat alkalmaztatott-e az illető ellen. (Ha más ad át bekísérendő egyént a rendőrnek, figyelmének ki kell arra is terjednie, hogy az átadásakor nincs-e rajta sérülés, vagy nem panaszodik-e, hogy szenvedett sérülést. Ha igen, kötelessége azután is nyomozni, ki követte el rajta a sérülést. A bekísérendő személy rendőri személymotoszásakor a jelentésben fel kell tüntetni. 1. Azt, hogy a személymotoszás előtt felszólította-e arra, hogy a nála levő tárgyakat önként adja át. 2. Hogy minő tárgyakat adott át, vagy minő tárgyakat vett el tőle a kényszer-személymotoszás alkalmával. (Minden egyes tárgyat alaposan le kell írni a jelentésben úgy, hogy az később az ő leírásából is felismerhető legyen. Pénznél minden egyes darabot, nem és szám szerint külön meg kell jelölni, számmal és betűkkel is leírni, 10 kor., azaz egy darab tízkoronás papírpénz stb.) 3. Hogy kik voltak jelen a személymotoszásnál. Lehetőleg két tanút kell hívni. Név, foglalkozás, lakás. (Ha lehet, igyekezzék a rendőr e két tanúval aláírtni a jelentését. Ha nem lehet, mert csak a hivatalban írhatja meg a rendőr a jelentést, igyekezzék jól emlékébe vésetni a tanúknak, a tárgyakat, amelyeket elvett az illetőtől, sőt kérje fel őket, hogy azokat jegyezzék fel.) 4. Nő személymotoszásakor be kell írni a jelentése nevét, lakását és foglalkozását a motozó nőnek. (Ez esetben is szerezzen női tanút a motozáshoz.) 5. Ha a személymotoszáshoz tanúkat nem tudott kapni ezt a körülményt jelentésében ki kell emelni. 6. Olyan jelentést, amelyben személymotoszásról van szó, írassa alá az illető egyénnel, kit kimotoszott, s ha azt tenni vonakodik, ő maga írja oda jelentése végére a záradékot, hogy az illető megtagadta a motozásról szóló jelentés aláírását. (Nő esetén a női tanúk aláírását.) Házkutatásról szóló jelentésben különösen ki kell emelni a rendőrnek: 1. Azt, hogy a késelem veszéllyel járt, s azért tartotta meg a házkutatást. 2. Mikor? Hol? Kinél? Miért? Kinek jelenlétében fogatosította a házkutatást? 3. Sorolja fel tüzetesen megjelölve mindazon helyiségeket, tárgyakat, tartályokat, amelyekben házkutatást tartott. 4. Tüzetesen jelölje meg a helyet, ahol a keresett személyt vagy bűnjeleket megtalálta. 5. Ha házkutatás alkalmával bűnjeleket talált, amelyeket őrizet alá vesz, jelentésében részletesen és egyenként sorolja fel azokat s egyenként, külön-külön pakolja s jelezze azokat, hogy kétség ne férjen ahhoz, miszerint mit és hol talált. 6. Jelentését a tanúkkal írassa alá. Jelentést akkor ír a rendőr, amikor nincs tettes, vagy valami eseményt vagy valamely eljárását jelenti be. (Ezt nevezik az államrendőrségnél koronás jelentésnek.) Feljelentést akkor ír a rendőr, midőn valakit azért, mert büntetendő cselekményt követett el, megbüntetése céljából feljelent. (Erre szolgál a „hivatalos feljelentés kihágási ügyben” című nyomtatvány. Ha vétség vagy büntett miatt íratik a jelentés, a nyomtatványból ki kell húzni a „kihágás” szót.) A rendőri feljelentés a nyomozásnak és az ítélkezésnek szolgál alapjául. (Ezért fő kelléke a feljelentésnek, hogy az mindég az igazságnak megfelelően írássék, s hogy mindég csak az, s mindég úgy, ahogy és amiként a kérdéses cselekmény történt.) Ehhez a rendőr feljelentésének tartalmaznia kell: 1. Ki az, aki valamit elkövetett. (Név, születés, kor, vallás, családi állapot, foglalkozás és lakás.) 2. Mikor követte el a cselekményt vagy büntetendő mulasztást? (Hónap, nap, napszak és óra) 3. Hol követte el a cselekményt stb. (Utca, tér, házszám, üzlet, udvar vagy lakásszám, esetleg szoba megjelölése.) 4. Mi az, amit elkövetett. (Leírandó a cselekmény és mulasztás, amint azt a rendőr tényleg látta, amint az tényleg elkövetett vagy amint azt a rendőr-

nek elmondták. A feljelentésnek azzal kell kezdődnie, hogy saját meggyőződéséből jelent-e, más bemondása vagy felhívására jelent-e, felsőbb utasítás vagy parancsra jelent-e? A rendőri feljelentésben a feljelentett személy leírására is ki kell terjeszkedni: 1. Ha a bűntényt vagy vétséget követett el az illető, vagy ha annak elkövetésével alaposan gyanúsítatik. 2. Kihágás esetén, ha az illető foglalkozása olyan, hogy nem mindég lesz biztosan feltalálható. Ilyenek a cselédek, napszámosok, heti béresek, kocsisok, ágybérlikók stb. (Személyleírásnál ki kell terjeszkedni az illető különös ismertetőjeleire. Ilyenek testi hibák, fogyatkozások, jelek az arcon, kézen vagy karokon. Haj- és szakállszín, kövér, sovány vagy beteges kinézésű, alacsony, középtermet vagy magasság stb.) Az idegen szavak használatát a rendőr úgy szóban, mint írásban lehetőleg kerülje. (Idegen szavak használata nemcsak nagyképű tudálékosságra mutat, hanem azoknak helytelen kiejtése vagy leírása nevetség, gúny tárgyává teszi a rendőrt.) Fegyverhasználat után a rendőr jelentésének ki kell terjednie: Mi okozta a fegyverhasználatot? 1. Tettleges megtámadás. 2. Életveszélyes fenyegetés miatt. 3. Harmadik személy életének vagy testi épségének megmentése. 4. Hivatalos eljárásnak biztosítása. (Nem csak ezek az okok irándók le részletesen, hanem az is befoglalandó a jelentésbe, hogy fegyverhasználat előtt figyelmeztette-e a rendőr az illetőt a fegyverhasználat bekövetkezésére. Végszükség és jogos védelemnél, hol nincs idő figyelmeztetésre, erre a körülményre kell kiterjeszkedni.) Bűnjeleket, elkobzott vagy talált tárgyakat oly részletesen és alaposan, hogy azok bárki által is felismerhetők legyenek. Ha talált tárgyat idegen ad át a rendőrnek, jelentésébe felveszi a találó nevét, foglalkozását és lakását, s lehetőleg a megtalálóval is aláírhatja jelentését, vagy jelzi, hogy miért nem írathatta alá. Ha a rendőr feljelentése alaptalan, vagy koholt, hatóság előtti rágalmazás vétségét követte el. Az őrszoba parancsnokának, a kerületi kapitányság ellenőrének s osztályparancsnokának joga van a rendőr jelentését hatósághoz továbbítás előtt felülvizsgálni. (Ha az osztályparancsnokság látja, hogy a rendőr feljelentése alaptalan vagy helytelen, azt határozatilag irattárba is tétetheti.

RKTK. 1906. pp. 277–281.

Jelentéseknél kifejezések: Szóbeli jelentkezéseknél alattvaló előljárójával és feljebbvalójával szemben mindig az „alázatos” szót használja. Kihágási feljelentéseknél egyszerűen az irándó: „Jelentem”, más jelentéseknél „Tisztelettel jelentem”.

RKTK. 1906. p. 473.

Jótekonyság: A jótekonyságnál nem elég, ha valakinek nemes gondolatai vagy elhatározásai támadnak; azokat tettek is kövessék. A jótekonyság megnyilvánulása azonban mindenkor legyen szerény, tehát alsóbb rangú sohase adjon többet, mint az előljáró vagy feljebbvaló. Inkább adjon valaki egy-két fillért minden koldusnak, mint igen ritka felbuzdulásában nagyobb összeget. Hazafias és bajtársias célú adománygyűjtésnél az előljárók ily irányú felhívását, az anyagi erőhöz mérten, irányadónak kell venni. Férfi nőnek, ha nem rokona vagy menyasszonya, mást nem ajándékozhat, mint virágot vagy jobb ismerősnek cukrot. Újabban könyvet vagy kottát. Fényképet is lehet ajándékozni, de rangban magasabbnak vagy idősebbnek – csak felszólításra. Előljáró vagy annak hozzátartozója alárendeltjétől vagy hozzátartozójától pénzürtékű ajándékot vagy szolgálatot nem fogadhat el. Ilyennek felajánlása is már tapintatlanság, sőt sértés lenne. Virágok vagy dísznövények ajándékozásánál szolgáljon némi tájékoztatás, hogy a „babérkoszorú” a harcosnak és művésznek elismerést fejez ki, az „olaj-” és „pálmaág” a békének, a „liliom” és fehérvirág általában az ártatlanságnak, a piros viszont a szeretetnek a jelképes kifejezője. Az ajándékot sohasem az ára szerint kell megítélni, már csupán a jó szándékért is hálásnak kell lenni. Az ajándék továbbajándékozása sértő.

TT. 1928. pp. 203–209.

Kártyázás: „A kártya az ördög bibliája.” Találó közmondás! Aki sokat forgatja – már ezen a világon is –, könnyen a pokolba jut. A pénzben való kártyázás olyan, mint az orvvadászat vagy az orvhalászat szenvedélye. Ha ezekbe valaki belemélyed, bármennyire is üldözzék érte, mindig visszaesik és folytatja ott, ahol abbahagyta. Ezenfelül a kártyázás jellemrontó s a legkevésbé sem nemes szórakozás, mert a legtöbb kártyás a saját anyagi hasznára aknázza ki mások könnyelműségét és tapasztalatlanságát. Minden kártyázás – bármily szerény alapon is játsszák –, magában foglalja az egymás kizsákmányolásának jellegét. Ha szerényebb jövedelmű egyén magához hasonló anyagi viszonyok között élő embertől nyer, akkor az, ill. a családja érzi meg, ha ő veszít, akkor neki vagy családjának fog hiányozni az elvesztett összeg, s esetleg a legszükségesebb életszükségleti cikkeket sem tudja magának beszerezni. Viszont vagyonos emberekkel becsületes és önérzetes szegényebb ember nem ülhet le pénzben kártyázni, mert kézenfekvő, hogy ott csak az előbbiek veszíthetnek, s ha a gazdag ember nyerhetne is valami reá nézve jelentéktelen összeget, ez legtöbbjét bántaná, s a legszívesebben visszaadná, de nem teheti, mert ez viszont sértő lenne a vesztőre nézve. Bajtársak egymás között még kevésbé kártyáznak. Ez előbb-utóbb egyenetlenkedésre és fegyelmi zavarra vezet. Csak ott terjedhet el bajtársak között kártyázás, ahol a legénység szolgálaton kívüli magatartása nem áll kellő felügyelet alatt. Kártyázás közben – heves vitatkozások során sértések is történhetnek, amelyeket az altiszt kénytelen elhallgatni, mert nem vallhatja be, hogy kártyázás közben történt. Kártyázás közben az idegek megfeszülnek, a kártyázó ember, ha nem is iszik, a pihenés idejét lopja el magától, miáltal szervezete idő előtt felőrlddik. Veszedelmes formája a kártyázásnak, bár ártatlannak látszik az is, midőn a vesztes szeszestalt tartozik fizetni. Ez észrevétlenül loallja bele a résztvevőket a leittasodásba és egymásnak kölcsönös anyagi megrontásába. Az nem igaz, hogy a csendőrnek és rendőrnek minden kártyajátékot ismernie kell. Vigyen magával hozzáértő tanút. A kártyajáték minőségének fel nem ismeréséért soha csendőrnek, ill. rendőrnek még a hajszála sem görbült meg.

TT. 1928. pp. 242–245.

Kivándorlási engedély: A m. kir. belügyminiszternek a honvédelmi miniszterrel egyetértőleg kiadott engedélye, amely katonai szolgálati kötelezettség alatt álló egyént a kivándorlásra jogositja. A kivándorlási engedélyek tekintetében a 63.520/1922. B. M. számú belügyminiszteri rendelet intézkedései irányadók.

HMBI. 1928. p. 37.

Köszönés (tisztelgés): Az ember általában köszönéssel (tisztelgéssel) fejezi ki, hogy milyen tisztelettel viseltetik a köszöntött iránt. A nagyon széles utca másik oldalán haladó, 30 lépésnél nagyobb távolságban levő ismerőt már nem szokás köszönteni. Ha a találkozás rövid időközökben többször ismétlődik (pl. sétahelyen), másodszor már nem kell köszönni. A köszönés (tisztelgés) az udvariasság követelménye, de annak elfogadása, vagyis a visszaköszönés (tisztelgés) ennél is több. Az már egyszerűen kötelesség. Csak illetlen ember vét ez ellen. A köszöntött nem leereszkedéssel, hanem szívélyesen viszonzza az üdvözlést. Csak természetes ezek után, hogy utcán vagy nyilvános helyeken nővel szemben a köszöntés mindenkor csak a legnagyobb tiszteletet fejezi ki és sohasem lehet bizalmas jellegű. Ha a társaságból valaki köszön, akkor a társaság valamennyi férfi tagja köszön, akár ismeri a köszöntöttet, akár nem. Ellenben nők nem vesznek tudomást a társaságukban levők által reájuk nézve ismeretlennel szemben teljesített köszönések (tisztelgések)-ről. Polgári személyek sem viszonzják a társaságukban levő katonáknak szóló szolgálati tisztelgéseket. A nyújtott kéz el nem fogadása súlyos sértés. Fialalabb az idősebbnek, férfi nőnek ne nyújtson előre kezet. Öregebb férfiak persze előre nyújtanak kezet fiatal leányoknak. A köszönésből vagy nem köszönésből csak azok között keletkezhethet súrlódás, akiknél e téren hiányzik a kellően kifinomult érzék.

Az alacsony gondolkozású, műveletlen ember azt hiszi, hogy a köszöntéssel ő adott valamit, pedig igazában szerencsésének kell tartania, hogy a másoknak, főleg magasabb rangúak vagy nőnek személyes ismeretség révén köszönhet. Udvarias ember még egyenrangúnak, hasonló korúnak is igyekszik előre köszönni és sohasem várja a köszönést. Jóízű ember a megelőzést a legközelebbi alkalommal igyekszik hasonló előzékenységgel viszonzni. Polgári életben a köszönés nem kötelező, ezt tehát az altiszt nem követelheti meg polgári egyéntől. Falun ez legtöbbször magától jön, feltéve, hogy az altiszt általános egyéni viselkedése tiszteletet parancsoló.

TT. 1928. pp. 87–93.

Közbátorlét: Az állam közbátorlétének fogalma: Az állam csak akkor felelhet meg rendeltetésének, s a bátorságot csak akkor szerezheti meg polgárainak, ha az államhatalom kellő működésében nincsen gátolva, azaz a közbátorlét fenntartatik. Áll pedig a közbátorlét az államban a közcsend és rend, az államhatalom és hatóságoknak tekintélye, a törvények uralma fenntartásában és az állami kötelek és szervezés biztosításában. A közbátorlét megháboríttatik a nép csoportozása, zenebona, zendülés és forradalom által. A csoportozás abban áll, hogy valamely váratlan vagy várt eseménynél egy helyen rendkívüli embersokaság tódul össze, amelynél elégületlenségi hangulat mutatkozik. *KRT. 1862. 44. §. p. 59.*

Közrend fenntartása: A batorléti hatóságok feladata odahatni, hogy a közrend háborításai kitörésre ne kerüljenek, hanem csírájokban elfojtassanak. De ha mégis valamely helyen kitörtek, és a szelídebb eszközök mind haszontalanul alkalmaztattak vagy már elegendőeknek nem látszanak, hogy azoknak vége szakasztassék, a batorléti hatóságnak teljes eréllyel kell fellépni. Eleinte a fegyveres rendőri csapatokat vagy a polgárőrsereget kell alkalmazni a csend helyreállítására. Ha pedig ezek erre elégtelenek volnának, a katonaság közremunkálását kell igénybe venni. Mind a fegyveres rendőrség, mind a katonaság, fegyvere használatában kímélő fokokénti sort tartson, és soha se felejtse, hogy többnyire csak tévedő polgárokkal van dolga, kiknek életét oly kevésbé, mint csak lehet, kell kitenni veszélynek. Azért a fegyveres hatalom csak annyira használja fegyvereit, amennyit az elkerülhetetlenül szükséges a sokaság szétosztatására és a rend helyreállítására, ha lehetséges a fegyverek egész nyomatékkal alkalmazása előtt még fennhangon egy csillapító komoly intés bocsátassék a sokasághoz, békességes eloszlásra, de mihelyt a háborgók a fegyveres csapatot magát támadják meg, vagy azt tettleges bántalmakkal illetik, a fegyver azonnal alkalmazandó lesz. Hogy pedig a még egészen el nem nyomott zenebona nagyobb terjedelmet ne nyerjen, vagy a látszólag elnyomott újjól ki ne törjön, szükséges, hogy a zenebona színhelyére vezető utcák örök és láncok által rekesztessenek el, a harangok félreverése és torlaszok építése akadályoztassék. Továbbá, a családapáknak dobszó által tudokra adassék, hogy felelősség terhe alatt családjukhoz tartozó, vagy náluk dolgozó vagy szolgálatban lévő egyének közül senkit este bizonyos óra után az utcára kiereszteni ne merészeljenek. A nagyobb és veszélyesebb kihágások és vagyonsértések elkerülésére különösen szükséges, hogy a parancs kibocsátassék, miszerint minden hely, hol szeszes italok méretnek, nem különben a kereskedési boltok zárva tartassanak. A fegyvereknek hordása tiltassék meg, különös figyelem fordítandó ilyenkor a levéltárak, fegyver- és pénztárak, valamint a börtönök őrzésére, ezeknél tehát az örök szaporítandók, másutt is cirkáló örök által nagyobb embersokaság összecsoportozása, és minden rendetlenség gátoltassék meg, egyáltalában pedig a rendőri hatóság ilyenkor elszántságot, szilárdságot és erélyt mutasson. Forradalom kitörése esetében már a rendőrségnek működése háttérbe lép, ilyenkor a katonahatalomnak jutott a főtevékenység a forradalom elnyomására. A legbiztosabb eszköz, amely által a kormány minden veszélyes mozgalmaknak elejét veheti, és a közcsendet fenntarthatja az, ha magának a célszerű eljárása

által a nép közt oly pártot szerez, amely a jog és a törvényeknek uralmát, a rend és csendnek fenntartását óhajtván a kormányt morális, és ha szükséges physikai erővel is támogatni kész. Hogy pedig ez eléressék, a következő elvek követendők: 1) A kormány igyekezzék, hogy az államnak igazgatása minél inkább a tökéletesség eszméjéhez köze-lítsen. 2) Az államszervezet a kor igényeinek megfeleljen, és az uralkodó azon elvből induljon ki, hogy a főhatalom neki csak a nép javára van átadva. 3) A népnek nyitva legyenek az utak, amelyek által panaszait a kormány elébe viheti és egyáltalában a józan korlátok közt maradó szólás- és írásszabadság el ne nyomassék, és igazságos panaszai orvosoltassanak. 4) Az igazság részrehajlatlanul szolgáltatassék ki. 5) Az adók ne legyenek szerfelett terhesek, és igazságosan osztassanak fel, személyes szolgálatokkal, pl. katonáskodással se terheltesse a polgárok nagyobb mértékben, mint szükséges. 6) Keveseknek érdekét nem kell az összes polgárság érdekének elébe tenni, és keveseknek előnyeit nem kell az összes jólétnek rovására előmozdítani. 7) A felvilágosodás és népnevelés előmozdítassék. 8) A lelkiismereti szabadság állapíttassék meg. 9) Mind az, amennyire lehetséges távolíttassék el, ami a polgárok iparát, keresetét, élelmezési forrásait kevesbíthetné, vagy megszoríthatná, ellenben mind az mozdíttassék elő, ami a polgárok szellemi és anyagi jólétét előmozdítja. 10) Főleg arra fordíttassék gond, hogy a legfontosabb államhivatalok jeles tehetségű és kitűnő jellemű férfiakkal töltsenek be.

KRT. 1862. 47. §. pp. 63–65.

Közrendészeti tudomány: A közrendészeti tudomány (Polizeywissenschaft) azon elveknek foglalatja, amelyeknek alkalmazása által az államban a fenyegetődő veszélyek és háborítások közvetlenül elháríttatnak, azoknak káros következményei megszüntetnek vagy enyhítetnek, és az emberek finomabb szükségletei, amelyeket a magasabb műveltség kíván, kielégítetnek. A veszélyek és háborítások, amelyek elhárítása a közrendészeti tudomány tárgyát képezi, származhatnak vagy az emberek gonosz akaratából, vagy azoknak vigyázatlanságából, vagy a természeti elemektől, azaz az emberi akarattól független eseményektől. Azon hatóság, amelynek hivatása a sértéseket és háborításokat célszerű intézkedések által megelőzni, és a társaság finomabb szükségleteiről gondoskodni, közrendészeti hatóságnak vagy rendőrségnek (Polizey) nevezetik. A közrendészeti tudományban különböztetni lehet az általános, vagyis alaki és az alkalmazott, vagyis anyagi részt; az első a közrendészeti tudomány elméletét fejtegeti, és a közrendészeti ügyek kezelésére nézve általános szabályokat állít fel, amelyek bármely eljárásnál szem előtt tartandók; az utóbbi már bizonyos tárgyakra vonatkozik, amelyekre nézve közrendészeti intézkedések teendők.

KRT. 1862. 1. §. pp. 1–2.

Közrendészeti tudománynak fő elvei (rendőri intézkedések során): Vannak a közrendészeti tudománynak né-mely főelvei, amelyek nem vonatkoznak különösen valamely bizonyos tárgyra, amely körül a rendőrségnek tevé-kenységet kell fejteni, hanem amelyek minden rendőri intézkedésnél egyaránt szem előtt tartandók, ilyenek: 1) Hogy a rendőrségnek csak ott kell közbenjárni, ahol a polgárok saját tevékenysége sikertelen és elégtelen volna valamely cél elérésére. A rendőrség tehát, a hatalmát bizonyos határok közt űzze, különben a polgároknak szabad mozgathatása nagyon korlátoztatnék. Ilyen eset volna, pl. ha a rendőrség a polgároknak diaeteticus szabályokat szabna elő, vagy ha ruházkodási rendet megállapítana. Általában, hol az emberek önmagukat védhetik, és veszély nincsen, az emberek a szabadságukban nem korlátoztatják magukat szívesen a rendőrség által, a közrendészeti intézkedéseknek a polgárok szabadságát csak annyiban kell korlátozni, amennyiben azt a köz- és magánbátorság kívánja, t. i. hogy azon akadályok elháríttassanak, amelyek a köz- és magánbátorság fenntartását nehezítik. 2) A közrendészeti intézkedések megegyeznek az erkölcsiséggel. 3) A rendőrség által használt eszközöknek nem sza-

bad sem az összes társaság, sem az egyes polgárok jogaival ellenkezésben lenni. Mert a jognak bátorságosítása az államnak főcélja; azon esetben pedig, ha valamely magánosnak joga az összesség jólétével összeütközésbe jön, a rendőrség az összesség jólétének elsőbbséget fog adni a magánosnak joga felett, így pl. ha a tűznek terjedése másképp nem akadályoztathatnék, mint azáltal, hogy egynehány épület lerontatik, akkor a rendőrség az egyes tulajdonos akaratja ellen az épületeknek lerontását elrendelheti. Azonban az igazság ilyen esetekben kívánja a) hogy a magánosok a jogaikban csak annyiban korlátoztassanak, amennyiben a polgárok összességének abba bejegyzését fel lehet tenni, és amennyiben a közjólét kívánja; b) hogy a jogaiban megszóttoknak amennyire lehetséges kármentesítés adassék, ami mindig lehetséges, hol dologi javak forognak kérdésben. 4) De azonkívül, hogy minden rendőri intézkedésnek jogosnak kell lenni, szükséges, hogy ez célszerű is legyen, tehát a sértések elhárítására vagy a finomabb szükségletek megszerzésére legyen irányozva. 5) Több eszközök közül azok választassanak, amelyek a jog határain belül legbiztosabban vezetnek a cél felé. 6) A rendőri hatalom, ne űzessék a rendőri hivatalnokok önkénye, hanem bizonyos elvek szerint, amelyek törvényekbe legyenek foglalva. Ezen törvényekre nézve szükséges, hogy a rendőri hatóság hatalma korlátait pontosan körülvonalozzák. Pl. meg legyenek határozva bennök azon esetek, amelyekben háznyomozásnak vagy a helyből kiutasításoknak helye lehet. Szintén azokban a rendőrség által a jogsértések eltávolítására használandó eszközök is kijelentessenek. Ezek különfélék a rendőri tevékenység szerint pl. a fizikai kényszernek alkalmazása. E kényszer annál nagyobb lehet, minél fontosabb azon intézkedés, amelyet végre kell hajtani. E kényszernek három nemét lehet megkülönböztetni. Az vagy abban áll, hogy a rendőrség valamely engedelmetlent a rendelet megtartására egyenesen késztet, pl. ha valaki a pestis ellen húzott zárvonalnál átlopódzni akar, azt a rendőrség tetteleg visszautasítja. Vagy a kényszer az által alkalmaztatik, hogy a rendőri hatóság valamely polgár által teljesítendő, de nem teljesített cselekvényt véghezvisz, ily kényszerítésnek pl. valamely megfertőzött marhának levágása, vagy a hajózást gátló építménynek lebontása, vagy végre a kényszerítés az engedelmetlen cselekvény véghezvitele után, mint büntetés, és ezen túli elijesztés, végett vétetik alkalmazásba. A kényszerítés neme mindig olyan legyen, hogy fel lehessen tenni, hogy annak alkalmazása a nép közakaratóval megegyez. Melyik neme a kényszerítésnek legyen az egyes esetben alkalmazható, attól függ, vajon a rendőri rendelet áthágása közvetlenül kártékony következtetéseket szül-e? Vagy vajon az által, ha az engedelmetlen a büntetést elkerülhetné, a rendőri intézkedéseknek megvetése és innen tán későbbben származható sok baj feltehető-e? Az első esetben tetteleg kényszert kell alkalmazni az illető cselekvény abban hagyására, vagy teljesítésére, a másik esetben pedig büntetés is már szükséges. Azonban a rendőri hatóság csak csekélyebb büntetéseket szab, oly esetekben, amelyekben nagyobb büntetéseknél pedig azok tekintendők, amelyekben tetemesebb pénzbeli vagy szabadsági büntetésnek van helye. Egyébiránt minden nemzetnél annak sajátlagos jelleme és szükségletei, a felsőbb és alsóbb osztályok műveltségi állapotja, az uralkodó hajlamok és gondolkozási mód jelölik ki a rendőrségnek szellemét és magatartását, és határozzák meg annak legcélszerűbb eljárási modorát és intézkedéseit. Magától értetődően, hogy ha a viszonyok és szükségletek valamely nemzetnél időjárással változnak, a rendőri törvényeknek és rendeleteknek a korszellem kívánata szerint változniuk kell.

KRT. 1862. 4–5. §. pp. 7–10.

Külső megjelenés: Az egy pillantással megbíráható testtartás, ruházat, hajviselet, hanghordozás, mozgás, szóval az ún. „külső máz”, amelyből az első benyomás előnyös vagy előnytelen volta kialakul. Aki ezeket tudja, s a társadalomban élve azt óhajítja, hogy embertársai – még ismeretlenül is – jó véleménnyel legyenek róla, az ~ét sohasem fogja elhanyagolni. Az előnyös ~ első kelléke a test ápolása és a ruházat tisztántartása. Noha az embert csupán

külső megjelenése és fellépése után alaposan megítélni és értékelni nem lehet, de az emberek nagy része mégsem a belső értéket kutatja, hiszen erre többnyire nincs is alkalom, hanem rendszerint az első pillanatban, külsőségek után ítélik.

TT. 1928. pp. 11–12.

Laktanyában elhelyezett nős altiszt különleges helyzete: Ha a nős altiszt másokkal közös épületben vagy még inkább, ha laktanyában van elhelyezve, amelyben a bejárat, az udvar, a kert a lakókkal, illetve a nőtlen legénységgel többnyire közös, ez esetben a közös lakások általános rendjét is szem előtt kell tartani. Ilyen esetben akár parancsnok, akár alárendelt az illető, szigorúan ügyeljen, hogy az egyéni érzékenység érintése nélkül – családja és a szolgálat érdeke mindenkor el legyen egymástól választva. Sem ő, sem a családtagjai ne legyenek a lakók, ill. a nőtlen legénység terhére, vagy azok viszont neki [...]

TT. 1928. pp. 138–140.

Látogatások: Kétségtelen, hogy a látogatások általános szabályainak ismerete mindenkire nézve csak előnnyel járhat, mert bizonyos látogatási kötelezettségek még azokra is vonatkoznak, kik nem óhajtanak élénkebb társadalmi életet élni. Eme szabályok mellőzése pedig mindig sértő lenne az érdekeltekre. Általánosan kétféle látogatás szokásos: hivatalos és magánlátogatás. A hivatalos látogatás lehet: bemutatkozó, szerencsét kívánó (gratuláló), részvétet kifejező, beteget felkereső, megköszönő és búcsúlátogatás. A látogatások egy nemének kell tekinteni a meghívás folytán tett látogatást is. A látogatások idejének megválasztásában a helyi szokáshoz kell alkalmazkodni. Alkalmi bemutatkozások semmiféle viszonzási kötelezettséget nem vonnak maguk után. Az állomásról való végleges távozáskor a hivatalos búcsúlátogatást (alkalmi búcsúzást) hasonlóan kell teljesíteni. Meghívás folytán tett látogatás – tekintve a csendőr (rendőr) különleges helyzetét; akár nős, akár nőtlen az altiszt, egy-egy uzsonna, ebéd, vacsora, feketekávé vagy tea elfogadására és viszonzására vonatkozólag az alábbiakat kell szem előtt tartania. Rokonoknak, bajtársaknak és hasonló társadalmi állású bizalmas jó ismerősöknek esküvőre, keresztelőre, kinevezés és névnap megünneplésére, szüretre vagy egyéb társas étkezésre szóló meghívását – köszönetének hangsúlyozásával – mindig ama feltétellel fogadja el, hogy amennyiben szolgálatilag nem lesz gátolva, meg fog jelenni. Minden altiszt, de különösen a csendőr-, rendőr- és pénzügyőr-altiszt mérlegelje ilyenkor alaposan a meghívás indító okát és sejtethető célját. Mert állásából kifolyólag még szolgálaton kívül sem tehet olyan meghívásnak eleget, mely az „ingyenellátás” fogalmához a legcsekélyebb mérvben is közel állana; viszont súlyosan megsértené a meghívót, ha ezzel alaptalanul meggyanúsítaná. Ha a körülmények megengedik, minden meghívásnál, az aggályosnak látszónál azonban feltétlenül kérjen az altiszt tanácsot előljárójától annak elfogadására vonatkozólag, és ha az előljáró azt bármely oknál fogva elfogadhatatlannak tartja, akkor altiszthez illő komolysággal ebbe bele kell nyugodnia. Ily esetben azonnal értesítse meghívóját, hogy szíves meghívását pl. „váratlanul közbejött halaszthatatlan elfoglaltsága miatt – a legnagyobb sajnálatára – nem veheti igénybe”. Ellenkező esetben a meghívás elfogadását is mielőbb tudatni kell az illetővel, mert minden meghívó tudni akarja, hogy hány vendége lesz. Ha választ nem kérnek, akkor a hallgatás a meghívás elfogadását jelenti, s ez esetben indokolatlanul távol maradni vagy elkésni illetlenség. Ezért célszerű, ha a meghívó az étkezés időpontját megjelöli. Ha ezt nem teszi, a meghívott bátran megkérdezheti. A távolmaradás igazi oka, legyen az valóban szolgálati elfoglaltság vagy az előljáró esetleges ama aggálya, hogy pl. a szóban levő vendéglátásban bizonyos mérvű „ingyenlátás”-t lát, természetesen maradjon mindig éppen olyan szigorú titok, mint bármely szolgálati ügy. A nőtlen altiszt részéről egy-egy ebéd vagy vacso-

ra viszonzása nem kötelező, s legfeljebb valamely nyilvános helyen való összejövetelen jöhet szóba. Ilyenkor is azonban csak akkor, ha anyagi körülményei ezt feltétlenül megengedik, s az illető társadalmi tekintetben nem áll jóval fölötte. Leghelyesebb azonban, ha apró figyelmességgel tesz vizontszolgálatot. Pl. nagyobb helységbe való útba indulása előtt megkérdezi, ne hozzon-e vagy intézzen-e el valamit részükre. Ez legyen különben kötelessége bajtársaival szembeni is. Nős bajtársak között először mindig az idősebb hívja meg a fiatalabbat. A fiatalabb a meghívást sohasem kezdeményezheti, csak viszonzhatja. Szerencsét kívánó látogatás: a jó modorú, önzetlen ember, ha bajtársát, barátját, rokonát vagy jó ismerősét valami kellemes dolog éri, osztozva annak örömeiben, szerencsét szokott kívánni. (Pl. előléptetés-, kitüntetés-, eljegyzés-, névnap-, születéskor.) Az, hogy ilyenkor mennyire siet a jókívánatokkal – és hogy ezt látogatással kapcsolatosan vagy írásban eszközli-e – elfoglaltságától és az illetővel való jó viszonyától függ. A látogatás időpontja és tartama ilyenkor ugyanaz, mint a bemutatkozó látogatásoknál. A látogatás visszaadása kötelező, de ennél a 8 nap betartását nem veszik szigorúan.

TT. 1928. pp. 106–117.

Legénységi közös étkezés: Közös étkezéssel járó társas együttlét a legénység bajtársias és családi életének egyik legfontosabb tényezője is. Ez az a hely, ahol a legénység egymás között zavartalanul gyakorolhatja a társas étkezés általános illemszabályait. Már az étkezőben való külső megjelenésre is fokozott gondot kell fordítani [...] mosakodásra, a ruházat rendbehozatalára, esetleg a munkaruha letevésére mindig időt kell szakítani, hogy az egymás iránti tisztelet és tapintat kellően kidomborodjék. Ezen külső formák betartásának szükségességét mindenkinek be kell látnia, mert minél jobban becsülik meg egymást a bajtársak, annál inkább emelkedik velük szemben a köztisztelet [...] Miután az étel az asztalra került, mindennap más és más válasszon az adagokból (darabokból), illetve más és más legyen ebben az első. E sorrend, éppúgy, mint a tál továbbadása, jobbról balra haladjon. Addig senki se fogjon új étel elfogyasztásához, míg az előbbivel mindenki nem végzett. Étkezés közben a rangban fiatalabb töltsön az idősebb szomszéd poharába, az szeljen kenyeret is, ha kell, és segítsen a következő étel asztalra helyezésénél és a tányérváltásnál. Az természetes, hogy mosdatlan, átizzadt testtel, feltúrt ujjú, gyűrött ingben jó ízlésű altiszt még otthon sem fog az asztalhoz ülni. *TT. 1928. pp. 69–73.*

Levelekről: Még házastársak se bontsák fel egymás leveleit, noha közöttük – kivéve a szolgálati titkot – nem szabad titoknak lenni. Jó ízlésű ember, minden levélre 8-10 nap alatt még akkor is felel, válaszol, ha az rá nézve olykor terhes is. Felindult lelkiállapotban nem tanácsos levelet írni. Névtelen levelet jellemes egyén sohasem ír, s ha ilyet kap, annak fontosságot nem tulajdonít.

TT. 1928. pp. 220–223.

Más eszközök az erkölcsiség és a műveltség előmozdítására: A legfőbb eszközök, t. i. az egyházon és az iskolán kívül vannak még más eszközök, melyek részint tételesen előmozdítólág, részint az akadályokat elhárítólag működve szinte a nép erkölcsi tökéletesítésére vezetnek. Ilyenek a következők: 1) A rendőrségnek felügyelése a házi nevelésre, nehogy annál már alap a henyéségre, erkölcstelenségre és nyereségre vettessék. Oly szülők, kik gyermekeik nevelését elhanyagolják, azokat tán koldulásra szoktatják, megintendők; ha pedig ez nem segít, a gyermeket tőlök elvenni, és valamely közintézetben (szülők költségein) kell nevelni. 2) A rendőrség az emberek külső cselekvényeire is fordítandja gondját, de kényszerít e tekintetben csak oly cselekvények akadályozására használjon, melyek által közbotrány és inger a vétekre adatik, a nyereség és az erkölcsi romlottság terjesztése előmozdítatik. Vagy

melyek másoknak jogait sérthetik, ezért a rendőrség nem tűrendi: a) A nyilvános részegeskedést, sőt a hajlamot is a részegségre kevesbíteni, iparkodni fog. b) Az úgynevezett hazard és más szerencsejátékokat, melyek gyakran egész családok szerencsáját megrontják, és öngyilkásra és más nemű büntetésekre adnak alkalmat. c) A kemény embertelen bánást más emberekkel. Ilyen bánást szenvednek sokszor a gyermekek a szülőiktől, a cselédek házigazdájuktól, szerencsétlenség által érettek olyanoktól, kik könnyen őket megmenthetnék. d) Az állatok kízását, mely által az érzéketlenség mozdíttatik elő, és az ember más emberek iránt is kegyetlenségre tétetik hajlandóvá. e) A nemi ösztönből eredő kicsapongások szinte a rendőrségnek figyelmét igénylik. Ezen kicsapongásokat az emberi természet gyengesége és sok embernek azokra nagy hajlama miatt egészen kiirtani lehetetlen; azért nem is volna helyeselhető, ha a rendőrség az ilyen kicsapongásokat vagy arra alkalomadásokat kérlelhetetlen szigorral üldöznék. Az ily szigor a bajt csak nagyítaná, a rendőrség e tekintetben eleget tesz kötelességének, ha a buja nőszemélyeknek számát kevesbíteni, a kicsapongás helyeit legalább az ifjúság szeme elől minél inkább eltakarni, és a szemérmetségnek durva és közbotrányt okozó megsértését elhárítani, végre az ártatlan ifjúságnak ravasz elcsábítását megbüntetni iparkodik. Azonkívül közegészségi szempontból is a bujakórság terjesztése ellen célszerű intézkedéseket szükséges tenni. Ezen kicsapongások kevesbítésére egyébiránt a jó nevelés, vallásosságnak terjesztése, a fényűzésnek kevesbítésre és a szükségből vagy kényszerből származó nőtlen élet korlátozása legtöbb sikerrel bírnak. 3) De a kényszerítő eszközökön kívül az államnak serkentő eszközök által is kell az erkölcsiséget előmozdítani; ide tartozik, hogy jutalmak adassanak azoknak, kik különös dicséretes cselekedet által magokat kitüntették, p. o. valakinek, ki veszélyben forgott, életét megmentették. A szegényebb sorsú leányoknak erkölcsisége nagyon előmozdítatik az által, ha léteznek alapítványok, melyekből a férjhez menő erényes leánynak hozomány adatik. Minthogy a példa, mely felülről adatik, nagy hatással bír az erkölcsiségre különös figyelmet érdemel, minél fogva ilyen állomások betöltésénél a folyamodók erkölcsiségére különös tekintettel kell lenni. 4) A szépművészetek is az erkölcsök szelídítésére, a jellem nemesbítésére és a jó izlés terjesztésére nagy hatással bírnak, azért az állam ezeket is méltassa ápolására, az azokbani kiképezésre nyújtson alkalmat, pártfogásában részesítse a művészeti dal- és zeneegyleteket, gyámolítsa kezdő művészeket, kik nagy műtehetséggel bírnak, azokat a maga költségein utaztassa, de a művészetek gyámolítása mindig helyes arányban álljon a nemzet gazdasági állapotjához. 5) A rendőrség a nyilvános multságokra is terjessze ki figyelmét, hogy mindazokban illedelem uralkodjék, és hogy azok a durvságot és érzéketlenséget ne táplálják, mert ez utóbbi nemű multságokat tűrni nem lehet, ilyen Spanyol- és Portugálországban a bikaviadalok. 6) Különös figyelmet érdemelnek a színházak is, melyek főleg nagyobb városokban, hol sok a vigalom után sovárgó ember, igen szükségesek. A színházak, ha jó elrendezéssel bírnak, jótékonyan hatnak a művészeti izlés és történelmi ismerek terjesztésére, a társalgási formák finomítására, a nyelv csinosbítására, a végre az előítéletek kiirtására és az által az erkölcsök javulására. Azért a színház nem egyedül, mint szórakozás és multsággra, hanem mint az erkölcsiség, míveltség és udvariasság terjesztésére szolgáló intézet tekintendő; de ezen cél elérésére nagyon szükséges a daraboknak jó választása. Az adandó színdaraboknak előleges megvizsgálása a hatóság által, annyival inkább szükséges, mert a színházakban kiskorúak is vannak jelen, s azonkívül is figyelem szükséges a színházi rendőrség részéről minden előadásban, hogy a színészek élő személyek ellen irányzott minden célzásoktól, ingerlésektől vagy fajtalan élcektől, szóval minden extemporisatiótól tartózkodjanak; különben is a rend, illedelem és csend az előadás alatti fenntartásáról a biztonsági hatóság fog gondoskodni. A színművészet nagyon előmozdítatik, ha jelesebb színészek művészekhez illő becsben tartatnak, mely mégis távol legyen azoknak mámoros istenítésétől, mely népjellemre kártékonyan hat. A színészeknek illő becsbentartása és a színházi előadásoknak a közönsége nagyobb hatása, részint a színészek jó erkölcsi magaviseletétől s jellemétől, részint azoknak nagyobb

kiképzésétől függ, mely utóbbi előmozdítására szolgálhatnak az úgynevezett conservatoriumok. 7) A casinók, olvasóegyletek, melyek a társalkodást előmozdítják, könyvek és időszaki iratok megszerzést és olvasását lehetővé teszik, valamint a hírlapok és a közhasznú eseményeket foglaló könyvek, az utazások megkönnyítése, a múzeumok, képcsarnokok nagy befolyással bírnak a műveltség terjesztésére és az erkölcsök nemesítésére.

KRT. 1862. 29. §. pp. 40–44.

Megszólítás – címzés: Ha valakivel akár társadalmilag, akár hivatalosan, szóban vagy írásban érintkezésbe kell lépni, a megszólítás előtt az illető rangjával és címével feltétlenül tisztában kell lenni [...] Van, aki azt hiszi, hogy a „te” megszólítás mindenre, még a gorombáskodásra, sőt fegyelmetlenkedésre is jogot ad. Ez nagy tévedés, mert a „tegeződés” egy melegebb kapcsolat külső jele s így helyesen értelmezve a „tegeződők”-nek egymással szemben tulajdonképpen még fokozottabb udvariasságot kellene tanúsítaniuk, mint aminő egy távolálló idegennek járna. Különben éppen úgy lehet valaki tegeződés mellett bizalmatlan, rossz bajtárs, mint ahogyan legbensőbb barát, illetve bajtárs „magázás” mellett [...] A „tegeződés”-sel nagyon takarékoskodjék és annak felajánlására fiatalabbakat föl ne bátorítson. Ha jóval idősebb vagy nála magasabb rangú egyén felhatalmazza is a tegeződésre, azzal sohase éljen vissza. Ilyen esetben helyes és szokásos forma pl. „Te Józsi bácsi”. A „te” megszólítás túl gyakori ismétlése és erős hangsúlyozása azonban éppen olyan helytelen lenne, mint az „én”, illetve az illető saját személyének túl gyakori szerepeltetése. A „tegeződés”-t fiatalabb vagy alacsonyabb rangú az idősebb vagy magasabb rangúnak sohasem ajánlhatja fel, mindig utóbbiakat illeti meg a kezdeményezés. Írásban a „te” megszólítást, bár nyelvtanilag nem helyes, csupa tiszteletből nagy kezdőbetűvel írják.

TT. 1928. pp. 34–46.

Megszólítás és figyelmeztetés: A megszólítás és figyelmeztetést a rendőr akkor alkalmazza, midőn ezzel valamely tiltott cselekményt vagy büntetendő mulasztást akar megelőzni. (Pl. megszólítja a kocist az utcai lámpák felgyújtása idején, hogy világítsa ki kocsiját, mert különben büntetendő kihágást követ el. Más esetben az újságárust, figyelmezteti, hogy ne árulja toladó módon, a járda közepén a lapját, mert az tiltott cselekmény. Mindkét esetben közbelépésével megelőzte azt, hogy az illetők a csekélyebb beszámítás alá eső kihágást folytassák. Ezáltal egyrészt elhárította róluk a büntetést, másrészt a közönség kényelmének, biztonságának tett szolgálatot.) Írásbeli jelentést a rendőr sem a megszólításról, sem a figyelmeztetésről tenni nem köteles. (A szolgálat érdekében üdvös azonban, ha a megszólításokat és figyelmeztetéseket nemcsak hogy a jegyzőkönyvébe bejegyzi, hanem azt közvetlen előjárójának szóval megjelenti, s ha őrszemes rendőr az ugyanazon őrszemen álló társaival is közli. Ez már azért is fontos, mert ha valaki többször akarja ugyanazon kihágást vagy mulasztást elkövetni, a rendőr nem elégedhet meg az örökös figyelmeztetéssel, hanem köteles az illetőt feljelenteni, ilyenkor súlyosbító körülmény, ha jelentésébe beírja, hogy ekkor és ekkor már ő, vagy társa, hasonló cselekményéért figyelmeztette vagy megszólította.)

RKTK. 1906. p. 255.

Műkedvelő előadáson: A fegyveres erő tagjai műkedvelő előadáson, csakis tiszti előjárójuk engedélyével léphetnek föl, mint szereplők.

TT. 1928. p. 168.

Névjegy: Idősebb altisztek a névjegyet nem nélkülözhetik, mert látogatásoknál arra mindenkinek szüksége van. Szüksége van erre gyakran már a látogatás bejelentése alkalmával, de minden esetben akkor, ha akit meg akart

látogatni nem volt odahaza. Ilyen esetben a névjegy visszahagyásával jelzi, hogy látogatást óhajtott tenni. A névjegy legyen egyszerű és fehér – minden cífraság vagy korona nélkül. Utóbbi csak nemeseket, bárókat, grófokat és hercegeket illet meg. A névjegy természetesen megfelelő borítékban olykor (pl. meghívásra való válasznál, szerencsekívánatonál stb.) levél helyett is használható. Feljebbvalónak, előljárónak, magasabb rangú egyénnek azonban névjegyben írni sohasem szabad. Ismeretségekötéskor minden különösebb ok nélkül névjegy cserélni helytelen.
TT. 1928. pp. 140.

Női ismeretség: A férfi és a nő ismerkedése az emberi élet legkényesebb és egyúttal legnehezebb kérdése. Kútforrása volt mindig a legnemesebb érzelmeknek, a tiszta családi életnek, de ebből fakadt egyúttal a világra a legtöbb bűn, a legtöbb emberi züllöttség is. A férfi és nő ismeretségének legszelídebb megnyilvánulása, ha annak célja pusztán a művelt társalgás és egyszerű szórakozás. Ez minden veszély nélkül mindkét félnek csak javára válik, csiszolja a modorukat és bővíti látókörüket. Csendőrtiszt a 27-28. életévének betöltése előtt nem is gondolhat családalapításra. Ezt megelőzőleg még azzal kell foglalkozni, hogy általános tudását gyarapítsa, és férfias megállapodottságán dolgozzék. Ilyenformán leányokkal csakis szórakozás céljából érdemes összejönnie. A leánytársaságot tehát ritkán keresse fel. Ez annál kevésbé fog nehezére esni, mert különösen a falu alig fejlett társadalmi életében még kevés alkalom kínálkozik arra, hogy fiatalember, nősülési szándék nélkül, csupán időtöltésből összejöhessen csiszoltabb modorú leányokkal. Nyilvánvaló, hogy a kapuban, az utcán, kertek alatt és nyilvános korcsmai mulatozásokon altiszt, sőt még próbacsendő (rendőr, pénzügyőr) sem szórakozhat nővel, mert az ilyesmi csak szolgaleányok életszínvonalához való. E téren az önmagáról megelégedező, nemcsak magát, de bajtársait is lehetlenné tenné a jobb polgári társadalom előtt. Még súlyosabb dolog a jobb társadalom szemében, ha egy szerelmi viszonynak következményei vannak. Az ezzel járó botrány tönkreteszi a nő becsületét és derékba szelheti a férfi életpályáját is. Emellett a gyermektartási kötelezettség egész életén át terhelheti. Az úgynevezett „futólagos” női ismeretségeknél legyen mindenki óvatos és előrelátó. Óvatos úgy, hogy viselkedése feltűnést ne keltsen; tapintatos, hogy egy harmadik személy becsületét ne sértse, de ne is veszélyeztesse: előrelátó, hogy abból kifolyólag a nő meghurcolása be ne következzen. Végül, hogy a saját, valamint bajtársai állástekintélyén csorba ne essék. Züllött nők, korcsmai felíróleányok és hasonlók tele vannak betegségekkel, s mert közöttük gyakori a közönséges büntetett is, a legkellemetlenebb helyzetbe ránthatják az altisztet. (Szolgálati titkok elárulására való rábírás, lopott holminknak náluk való elrejtése, adósságcsinálás, dorbézolás, gyógyíthatatlan betegséggel való megfertőzés.) Teljesen lealacsonyítanak a csendőrok (altisztek) magukat, ha fizetett cselédjükkel kezdenének viszonyt. Ez éppen úgy, mintha cselédleányokat munkaadójuknál éjjeli időben meglátogatnának, azoktól pénzt vagy pénzértékű ajándékot fogadnának el, szigorú megtorlást érdemel. Bajtársai megvetését s a legsúlyosabb büntetést érdemelné ki az, aki nemtelen célzattal bajtársai női hozzátartozóira vetne szemet. Eljárását ily esetben még az sem mentené, ha egy magáról megelégedezett ilyen nősemély maga szolgálatna alkalmat szerelmi viszony kezdésére. Kéjnőkkel nyilvános helyen senki sem jelenhet meg, de megítélésnek tenné ki magát az altiszt feltétlenül akkor is, ha elhanyagolt külsejű a társadalmi illemszabályok elemeit sem ismerő nőekkel mutatkoznék.

TT 1928. pp. 185–187.

Nőragadás: Btv. 321. §. Aki fajtalanságra vagy házasságkötési célból valamely nősemélyt, ennek akarata ellenére, erőszakkal, fenyegetéssel vagy ravaszsággal hatalmába kerít, elvisz vagy letartóztat: öt évig terjedhető fegyházzal büntetendő. 322. §. A jelen fejezet 317–321. §-ainak eseteiben a bűnvádi eljárás, amennyiben a 239. §-ban meg-

határozott esetek valamelyike vagy súlyos testi sértés nem forogna fenn, csak a sértett fél indítványára indítandó meg. Az indítvány nem vonható vissza. Jegyzetek: 1. A férj neje irányában nem követheti el e büntettet; passzív alanya lehet annak bármely (asszony, özvegy, hajadon, tisztességes és tisztességtelen) nőszemély. 2. Az erőszak, fenyegetés vagy ravaszság, mint a véghezvitel eszköze, mindig a nő akarata ellen irányul. Ez ellen véghezvitt a cselekmény akkor is, ha a nő akarata nyilvánítására képtelen állapotban van. (232. §. 2. p.) 3. A nő kézrekerítése által a büntett be van végezve, habár a célbavett eredmény (fajtalanság vagy házasságkötés) nem is következett be. A hatalombakerítésre irányzott cselekmény kísérlet. 4. Társtettesek azok, akik a nő hatalombakerítésében elkövetési cselekedettel közreműködtek, habár a fajtalanság vagy házasságkötés csak egyikük célja volt. (Btv. VIII. 67., XXI. 281., XXVIII. 281.)

RLX. 1909.

Nyilvános étteremben, kávéházban: Hogy az altiszt milyen nyilvános éttermet, kávéházat, sörözőt, büfét, kocsmát látogathat nyugodtan és milyet nem, azt pontosan alig lehetne meghatározni, mert különösen városokban az ilyen helyiségeket látogató közönség egyre változik. Más a közönség egy és ugyanazon kávéházban pl. délelőtt vagy más ebéd után, estefelé vagy vacsora után és egészen más a záróra idején. A helyiségek berendezését sem lehet teljesen mértékadónak venni, mert sokszor a fényűzően berendezett helyiség sem mondható kívánatosnak (kártyázás és züllött nők miatt). Itt kizárólag az altiszt komolysága, szerénysége, szóval erkölcsi érzéke és állátekintélye iránti érzékenysége lehet bírálója a helyiség meg vagy meg nem felelő voltának. Semmiesetre sem szórakozhat az altiszt olyan helyiségben, ahol az asztalterítő piszkos vagy ilyen egyáltalán nincs, ahol a legalsóbb néposztály rongyos, piszkos, iszákos emberei szoktak asztalra könyökölve hangoskodni vagy ahol éretlen suhancok duhajkodnak. Természetesen itt is a szerénység mutassa meg az altisztnek azt az utat és módot, amellyel az ilyen helyiségekben is a jobb emberek részére fenntartott helyekre bejuthat anélkül, hogy tolakodónak látszanék. A falusi fiatalság kevésbé csiszolt, szerénytelen modorú nagyobb részének igen rossz szokása a nyilvános helyen való hangos éneklés. Ilyenkor tekintet nélkül arra, hogy a környezetnek kellemes-e vagy sem, rendesen minden zenei érzék és tudás nélkül, az ordításig menő éneklés szokott lábra kapni. Az ilyenben való részvétel altiszthez sehogy sem illik. Énekelni csak olyan zártkörű társaságban és olyan nyilvános helyen lehet, ahol ez senkinek sem kellemetlen, feltéve, hogy az illető valamennyire tud énekelni. Idegennek játszó cigány zenéjét énekkel még halkán sem illik kísérni. Táncestélyeken az éneklés feltétlenül ki van zárva. Minden nyilvános helyen csak olyan férfi vagy nő társaságában jelenhet meg az altiszt, akinek egyénisége és külső megjelenése semmi téren sem eshetik kifogás alá. Ha a kávéházban vagy vendéglőben üres asztal nincs s csak olyan áll rendelkezésre, ahol más személy már ül – legyen az akár ismerős, akár nem –, meg kell kérdezni, hogy szabad-e helyet foglalni? Az igenlő választ – ha az asztaltárs ismeretlen –, rövid fejbólintással szokás megköszönni. Ha az asztaltárs ismerős, akkor csak üdvözlés után kell engedélyt kérni a helyfoglaláshoz. Magasabb rangúak (állásúak) asztalánál csak kifejezett meghívásra szabad helyet foglalni. Még ilyenkor is ügyeljen arra, hogy törzsvendégek helyét el ne foglalja. Más asztalnál ülő ismerősöket halkán vagy pusztán meghajlással kell üdvözölni. Női társaságban az asztalkeresés természetesen a férfi kötelessége, de nyilvános helyen se üljön le előbb, mint a hölgyek, illetve az idősebbek vagy magasabb rangúak. Ha leüléshöz szék nem volna, és idegen asztaltól kell egyet venni, melynél szintén ülnek, mindig meg kell kérdezni, hogy szabad-e a széket elvenni? Igenlő esetben természetesen meg kell köszönni. A leüléssel senkit sem szabad zavarni. Jóízű ember csendesen helyezkedik el s a lábait nem csavarja a szék vagy asztal lába körül. Ügyel, hogy senkinek alkalmatlanságot ne okozzon, senkit meg ne lökjön, s ha véletlenül mégis megtörténnék, röviden bocsánatot kér,

még akkor is, ha nem bizonyos, hogy ő a hibás. Egyszerre több újságot nem illik lefoglalni. A lapozáshoz pedig az ujjakat megnedvesíteni ízléstelenség. Másnak kézben tartott újságjába, levelébe, könyvébe beleolvasni, hacsak az illető fel nem szólított, tapintatlanság. Kávéházban, étteremben a kiszolgáló személyzetet kiabálással, piszsegéssel csörömpöléssel hívni illetlen dolog, ezt lehetőleg egyszerű intéssel kell elintézni. A velük való beszéd ne parancsoló, hanem kérő hangon történjék és kizárólag csak a kiszolgálásra vonatkozzék. Úgy a kiszolgálás, mint a rendelt ételek és italok esetleges hiányosságait művelt ember sohasem teszi hangos kritika tárgyává. Még kevésbé vonja a felszolgáló pincért felelősségre, hanem ha az már tűrhetetlen, ezek ellen a tulajdonosnál vagy a főpincéernél emel minden feltűnés elkerülésével óvást. Aki szeszes italból többet iszik, mint amennyit elbír, leittasodik. Az ittas ember pedig minden körülmények között visszataszító. Ha valaki mégis csak némileg is átlépné a határt, úgy még mielőtt a borgőzös állapot erőt venne rajta, akár valami ürüggyel, akár szó nélkül, feltétlenül távozzék a társaságból, mert jelenlétével csak annak terhére lenne. Magától értetődik, hogy zárórakor mindig az altiszt legyen az első a távozók között. Ha a vendéglőbe, kávéházba előljáró vagy feljebbvaló lép, felállással kell neki tisztelegni.

TT. 1928. pp. 93–99.

Olvasmányok: Az olvasás nemcsak az önművelődés eszköze, de egyúttal, ha a könyv valóban jó, a legnemesebb szórakozás is. A könyv megvédi az embert az unalomtól, szórakoztatja, s emellett megtanítja száz és száz olyan dologra, amiről egyébként fogalma se lenne. A jó könyv olyan, mint a hűség: jó barát, könnyen elviselhetővé teszi a magányt, enyhíti a betegségek hosszú, álmatlan óráit, támogat, tanít és nemesít. A fiatalabb altiszt természetesen eleinte főképpen azt olvasson, ami általános ismeretei bővítésére szükséges (lásd az **Önképzés**nél felsoroltakat) s csak másodsorban azt, ami szórakoztató. Mindig figyelmesen kell olvasni s inkább kevesebbet így, mint – gyorsan, rohanva, olykor egész oldalakat kihagyva – sokat. A gyors, megfigyelés nélküli, felületes olvasás minden haszon nélkül való. Ha ismeretterjesztő a könyv, a felette való átrohanás alig bővítheti a tudást; ha szórakoztató, jó regény, a nagy gyorsaságban elvész a benne lévő leírások minden szépsége, a stílus tisztasága és helyes magyarsága. Az önművelődésnek az ilyen olvasásból tehát semmi haszna nincs. Magától értetődik, hogy csak jó könyvet érdemes olvasni. Az úgynevezett „ponyvairodalom” kikiáltott remekei a bennük minduntalan előforduló rémes gyilkosságokkal csak izgatják a gyengébb idegzetűeket, a kieszelt, borzalmas gonosztettek kiszínezett leírásával durvítják a lelket, minden kritikán aluli nyelvezetükkel pedig rontják a stílusérzéklet. Ilyenekkel nemesebb ízlésű ember nem tölti az idejét, de még kevésbé ad pénzt érte. Hasznos könyvek, amelyek az általános műveltség kiegészítésére szolgálnak: az útleírások, élet- és jellemrajzok, a felfedezések és találmányok leírása stb. Szórakoztató könyvek a regények és költői művek. A magyar irodalom ezirányú termékeiből, amelyek felemelőleg hatnak a lélekre és nemesítőleg a nyelvérzékre, mutatóba álljon itt néhány. Regények: 1. Jókai Mór: „Az aranyember”, „A lélekidomár”, „Mégis mozog a föld”, „Egy magyar nábob”, „Kárpáthy Zoltán”. 2. Mikszáth Kálmán elbeszélései. 3. Rákosi Viktor: „Elnémult harangok”, „Korhadtt fakesztek”. 4. Gárdonyi Géza: „Az egri csillagok”. 5. Herczeg Ferenc: „A hét sváb”, „Pogányok”, „Ocskay brigadéros” (színmű) stb. Költői művek: 1. Arany János. „Toldi”, „Toldi szerelme”, „Toldi estéje”. 2. Katona József: „Bánk bán”. 3. Madách Imre: „Az ember tragédiája”. 4. Petőfi Sándor legtöbb verse. A világ fejlődésével haladó művelt ember mindennapi olvasmányához tartoznak természetesen a napisajtó termékei, a különböző újságok is. Hogy a bel- és külföld eseményiről általánosságban mindig tájékozva legyen, a művelt altiszt sem zárkózhatik el az újságolvasástól. Magától értetődik, hogy jellemes magyar altiszt minden nemzetietlen irányú laptól éppen olyan undorral fordul el, mint ahogy ellök magától minden olyan olvasmányt, legyen az könyv, avagy bármely más irat, amely az elismert vallások valamelyikét vagy a tiszta erkölcsöket sérti.

TT. 1928. pp. 254–257.

Optió: az 1921: XXXIII. t.-c.-be iktatott trianoni békeszerződés 63. és 64. cikkeiben szabályozott eljárás. Ennek alapján: 1. joga volt azoknak, akik a békeszerződés folytán magyar állampolgárságukat elvesztették, annak az államnak állampolgárságát igényelni, amelyben illetőségük volt, mielőtt illetőségüket az átcsatolt területen megszerezték, 2. akik a békeszerződés folytán az Osztrák–Magyar Monarchia valamely utódállamának nemzeti kisebbségéhez tartoztak, joguk volt annak az utódállamnak állampolgárságát igényelniük, amely utódállamban a lakosság többsége ugyanazt a nyelvet beszéli és ugyanahhoz a fajhoz tartozik, mint ők. Az optiónak az illetőség alapján gyakorolt neve a szerződés életbeléptétől számított egyévi, a faji hovatartozás alapján gyakorolt módja pedig 6 hónapi határidőhöz volt kötve.

HMBI. 1928. p. 44.

Orvosnál: Ha a művelt ember megbetegszik, orvoshoz fordul. Az öngyógyítást maguk az orvosok is elkerülik, mert az ember a saját bajával szemben soha sem lehet elég tárgyilagos és higgadt. Kuruzslók, javasasszonyok tanácsain gondolkodó ember csak mosolyog, mert kizárt dolog, hogy az ilyen sokszor teljesen műveletlen egyének csak megközelítőleg is annyit tudjanak, mint azok, akik a gyógyászatot hosszú éveken át egyetemeken és elsőrangú klinikákon tanulták. Az orvosban bízni kell, mert kétségtelen, hogy ő minden beteget meggyógyítására törekszik. Be kell azonban látni, hogy sűrűn vannak a betegségeknek olyan fajtái is, amelyeket – sajnos – máról holnapra megszüntetni nem lehet. Apró-cseprő dolgokért, amikor a beteg egyébként kijár, az orvost a házhoz fárasztani, nem tekintve azt, hogy költségesebb is, különösen ott, ahol csak egy-két orvos van, nagyon helytelen. A beteg jelenjen meg ilyenkor az orvos rendelő óráján, ahol ugyanolyan tanácsban vagy segítségben részesül, mintha magához hívatta volna, de ezzel egyúttal megbecsülésének is kifejezést ad, mert így a rendszerint nagy elfoglaltságú embereket megkíméli a hiábavaló időpazarlástól. Az altiszt, mielőtt orvoshoz megy, váltson friss fehérneműt. Az orvosok magasztos hivatásuk gyakorlása közben ugyan kénytelenek sokszor a legpiszkosabb nyomortanyákon is megfordulni, a művelt emberektől azonban, már egészségügyi szempontból is, elvárják a feltétlen tisztaságot. Az orvos várószobájában senkit sem illet meg elsőség. Ott az érkezés sorrendje a döntő. Az igazán művelt ember lelki nemessége azonban még itt is megnyilatkozik, mert ha csak tűrhetetlen fájdalmak nem gyötrik, sohasem fog ridegen ragaszkodni jogához, ha a későbben érkező szemlátomást nagyon szenved, magas korú, magas állású vagy nő. Elsőségét ilyenkor csak az önző ember nem ajánlja fel. Az orvossal szemben mindenekelőtt őszintének kell lenni, áll ez különösen azon esetre, midőn a beteg vagy hozzátartozói saját megnyugtatóra több orvos véleményét akarják meghallgatni. Ilyenkor tapintatosan kell ezen egyébként teljesen érhető kívánságot az első orvossal közölni, nehogy sértő bizalmatlanságot lásson a dologban. Mindkét félre nézve kellemetlen volna, hogyha az orvos egy harmadik személytől tudná meg, hogy rajta kívül más orvost is igénybe vettek. Egyébként, általában röviden kell beszámolni az orvosnak a baj mivoltáról s a kérdéseket őreá kell bízni. Vitatkozásnak, hitetlenkedésnek a beteg részéről helye nincs. Amennyiben bizonyos fájdalmakat kiváltó beavatkozás válnék szükségessé, tűrje azt az altiszt lehetőleg hangtalanul, mert legalább is furcsa lenne, ha kemény és elszánt katonaemberek a legkisebb metszésre vagy tűszúrásra is felszisszennének. Ha az orvost akár a nő magánlakásában, akár a nőtlenhez a laktanyába a beteg ágyához kell hívatni, a szoba levegője s az ágynemű feltétlenül tiszta legyen, mert ellenkező esetben a jó orvos kénytelen ilyen irányban figyelmeztetéssel élni, amely mindkét félre kényelmetlen. Az orvos érkezése előtt egy mosdótálba tiszta vizet, ezenkívül tiszta törülközőt és szappant kell előkészíteni azon célból, hogy a beteg megvizsgálása előtt s a szükséghez képest utána is, kezét megmoshassa. Az orvos jelenlétében a beteg legközelebbi hozzátartozóján kívül a szobában senkinek helye nincs. Nem szabad megvárni, hogy az orvos szólítsa

fel az ott levőket a távozásra. Az orvost, látogatása után, a beteg hozzátartozója vagy bajtársa a kapuig kíséri ki. Éjjeli időben az érkezésnél és távozásnál eléje kell világítani. Az orvos utolsó látogatásánál, ill. az orvost megillető díjak átnyújtásánál fáradozását illik megköszönni. Ha valaki az orvosi díjszabással nem volna teljesen tisztában, minden álszemérem nélkül meg kell kérdezni, hogy mivel tartozik. Szakorvosok és orvostanárok díjtételeit ajánlatos még igénybevételük előtt megtudni. Kórházakban vagy más katonai gyógyhelyeken a házirendet és szabályokat pontosan be kell tartani.

TT. 1928. pp. 151–154.

Otthon: Bár az ember otthoni viselkedése nem áll a társadalom ellenőrzése alatt, a művelt ember otthonában is éppen úgy betartja a társadalmi szokásokat, mint a nyilvános életben. Az otthon legyen mindig olyan állapotban, hogyha abba idegen belép, ne kelljen szégyenkezni miatta. Ez nem azt jelenti, hogy a lakásban drága bútorok legyenek, hanem azt, hogy a legegyszerűbb berendezés mellett is csín, rend és tisztaság honoljon. A rendtelenség vádjá ellen sohasem lehet mentség a cseléd hiánya, vagy hogy az a feladatát nem teljesíti pontosan. Az otthon rendjéért mindig a ház ura és asszonya felelős, s ha ez másképp el nem érhető, úgy saját kezükkel kell ezt megteremteni. De nemcsak az otthonnak, hanem az otthoni viselkedésnek is olyannak kell lenni, mintha állandóan idegen ember is lenne a lakásban. Ezért a ruházatot otthon sem szabad elhanyagolni s rendes öltözködésre otthon is gondot kell fordítani. Bár a kevésbé jó ruházatot otthon szokás elviselni, az, ha kopott és foltozott is, mindig tiszta legyen. Szakadozott és piszkos ruházatot rendszerető ember sohasem visel. Akár nő, akár nőtlen az altiszt, törekedjék otthonát minél barátságosabbá tenni. A rideg otthon rossz érzést vált ki s nem tartja vissza az embert az utcára, vendéglőbe, kávéházba való vágyakozástól. A laktanyai elhelyezés a maga egyszerűségében, legszűkebbre szabott bútorzatával és csupasz falaival távolról sem mondható valami meleg otthonnak, de nyomban derültebb, enyhébb és barátságosabb lesz, ha lakói azt pl. fali és lábszőnyegekkel, néhány képpel, egy-két virágvázával, nagyobb tükörrel, egy-egy karosszékkal és rádióval szerelik fel. A kertben vagy udvarban virágágyak, egy lugas, pad vagy nyugágy, a konyhában csinosabb tálca, edények és üvegholmik, végül egy fürdőkád a háznál mind alkalmazsak arra, hogy a laktanyát is kényelmessé és meleggé varázsolják. Nagyon fontos, hogy a csinos rend és tisztaság fenntartásához szükséges házi eszközök, pl. seprők, lapátok, fűrész, fogó, kalapács, állványok, rakaszok, kosarak, üveg-, cserép- és fatartályok stb. rendelkezésre álljanak. Mindezt természetesen éveken át céltudatosan irányított és végzett – legtöbbször önzetlenséget is megkívánó – takarékoskodással lehet elérni.

TT 1928. pp. 217–219.

Öltözködés: Bár nem csupán a ruha teszi az embert, a jó megjelenés első kelléke mégis a rendes öltözködés. Az egyenruhás helyzete annyiban előnyös, hogy az egyenruha nincs a divatnak alávetve, mint a polgári öltözet, s viselőjének csupán az a kötelessége, hogy az egyenruházati szabályzathoz alkalmazkodjék és attól való eltérésekkel ne tegye az egyenruhát nevetségessé. Egyenruhát viselő egyéneknél minden tilalom s jó ízlés ellenére a legtöbb szabálytalanság a sapka és a lábbeli külalakjában található, ezért tartsák magukat mindenkor feltétlenül az egyenruházati szabályzathoz. Egyébként a cipő vagy csizma legyen mindig tiszta. Csizmában azonban nem szokás társaságban megjelenni, táncolni benne természetesen még kevésbé. Rendes öltözködéshez tartozik, hogy a fehérmű tiszta és ép legyen. Gyakori váltása különösen nyáron vagy nehezebb testi munkák végzésénél fontos [...] A fehérmű rejtett részeinek a felső ruházat alól elővillanni sohasem szabad [...] A piszkos zsebkendő különösen undorító, s ne gondolja senki, hogy azt nem veszik észre. A zsebkendőt használat után nem összegyűrve,

hanem összehajtván – de vizsgálgatás nélkül – kell zsebre tenni. A jó ízlés az öltözködésben sem keresi a feltűnést, sőt a feltűnő és nem az egyén anyagi és társadalmi viszonyaihoz mért öltözködés határozottan ízléstelen, mert szerénytelenségre vall [...] A pecsétes gyűrt ruha éppen olyan sértő a társaságra, mint a tisztátalan test. De ha a ruhadarabok kifogástalanok is, rendetlen az öltözködés, ha viselőjük azokat rendetlenül vette fel vagy hordja. A megjelenést előnytelenné, sokszor nevetségessé teszik az egyáltalán nem vagy rosszul gombolt köpeny és zubbony, kicsiny vagy nagyon félrevágott sapka [...] nyakszegély alól kilátszó nyak, nagyon felhúzott pantalló, vasalatlan, kitérdelt kikönyökölt ruha, kitömött köpenyzsebek, nagyon kilógó kézelő, fekete nadrághoz világos harisnya, zubbonyba betűrt zsebkendő, piszkos vagy szakadt kesztyű. Ízléstelen a sok gyűrű is, ezekből kettőnél többnek viselése férfiatlan. A jobb kézen pedig férfi legfelsőbb csak pecsétgyűrűt hordjon. Hasonló hiba polgári ruhában a rikító színű nyakkendő, ünnepi ruhához tarka ing, vagy kalap helyett sapka. Ezért minden öltözködés befejezésekor ajánlatos tükörbe nézni [...] Első magánlátogatás alkalmával frissen borotvált arc mellett a legjobb ruhát kell felvenni [...] Bent a fogadószobában a sapkát vagy kalapot, amíg áll, nyílásával lefelé fordítva, s ha már leült, a térdre helyezve kézben tartja. Ha felszólításra mégis letenné, valamely félreeső bútordarabra, pl. ágyra, alacsonyabb szekrényre stb., de lehetőleg ne az asztalra helyezze el. Nyilvános helyiségekben (vendéglő, színház, mozi) a köpenyt és sapkát, illetve kalapot mindig le kell tenni.

TT. 1928. pp. 16–22.

Önképzés: A művelődés terén óriási léptekkel haladó mai világban még a főiskolai képzettségű embernek is napról napra bővíteni kell az ismereteit, mert különben elmarad. Százszorosán áll ez természetesen a többnyire csak elemi iskolai képzettséggel bíró altisztekre. Önképzése terén az altiszt érdemleges eredményt csak saját szorgalma és iparkodása által tudhat felmutatni. Az önképzést tehát nem szabad úgy felfogni, mintha azt kizárólag csak a szolgálat érdeke, ill. az előljárók követelnék. Az e téren felmutatható eredmény elsősorban mindenkor az egyén értékét emeli, s a szorgalommal és kitartással gyűjtött szellemi tőke elfogyhatatlanul és elvitathatatlanul az egyéné marad. Ma már falun is tartanak különböző népművelődési tanfolyamokat és tanulságos felolvasásokat, amelyek minden hallgató nagy haszonnal vehet részt. Az ilyenektől való tartózkodásnak csak a közömbös egyén látja kárát. A legénység szabadidejében képességeihez mérten foglalkozzék énekkel és zenével is; csak örülhet az az előljáró, akinek dalolva foglalatostkodó alárendeltjei vannak. A csendőr általános tájékozottságát elsősorban az őrök könyvtárában meglevő „Általános ismeretek tára”-nak rendszeres és fáradhatatlan tanulmányozásából mérítheti. Ki kell azután egészíteni „A magyar helyesírás szabályai”-nak tökéletes elsajátításával, „Magyarország történelmé”-nek, egy „Általános földrajz”-nak, a „Világtörténelem”-nek gondos és figyelmes olvasgatásával. Azok pedig, akik magasabb altiszti rangra törekcsenek, jól teszik, hogyha a négy középiskolai képzettséget magánúton megszerzik, mert ennek hiánya mindinkább érezhető. Enélkül az altiszt általános tudása nem nyújthat elég erős alapot a sokoldalú katonai (csendőri és rendőri stb.) szakképzés felépítésére. Ami magát a tanulást illeti, kétségtelen, hogy e téren az erős elhatározás és akarat egyenes arányban áll az elérhető eredménnyel. A tanulni vágyónak tehát az első főkélléke az erős akarat. Szellemi munkában csak úgy lehet alaposan előrejutni, ha az ember minden megfeszített figyelmét arra az egyetlen tárgyra irányítja, amellyel foglalkozik. Az eredményes tanulás második főeszköze tehát az összpontosított figyelem. Az pedig már szállóige, hogy amit az ember kedvvel tesz, félig se oly nehéz, mintha kedvetlenül teszi. Aki tehát a fentiekén kívül még örömmel is fog a tanuláshoz, az a munka nehézségének felét már előre is leküzdötte. Általános tapasztalat és beigazolt tény, hogy főképpen azok, akiknek tanulásban nincs sokéves hosszú gyakorlatuk, fennhangon vagy halk suttogással könnyebben tanulnak, mert a külvilág behatásai

így kevésbé vonják el más irányba a figyelmüket. A kezdő vagy nehezebben tanuló ember tehát jól teszi, ha – anélkül, hogy ezzel másokat háborgatna – fennhangon tanul.

TT. 1928. pp. 251–254.

Pihenők: Munkával jár a pihenés. Jó munkát csak pihent testtől, friss lélektől várj! Amennyire fontos az erélyesen vezetett határszolgálat, annak céltudatos végrehajtása sok fáradságos munkával jár, testileg, lelkileg egész embert kíván. Éppen azért a pihenők szabályozására, kiírására nagy gondot fordítsunk. A mindenkori létszámviszonyokra tekintettel, a szolgálatot úgy osszuk be, hogy a vámőrök a megkívánt pihenési időhöz hozzájussanak.

HŐRSZ. 1931. p. 33.

Rendőr: A m. kir. rendőrség végrehajtó közege, s mindenekeelőtt a közbiztonságot és közrendet van hivatva fenntartani a törvények és rendeletek korlátai közt. A rendőr első kötelessége Magyarország kormányzójához és az ország alkotmányához való tántoríthatatlan hűség, a meggyőződéses hazaszeretet, valamint a törvényeknek, rendeleteknek pontos betartása, és előljárói parancsainak lelkiismeretes teljesítése. (Aki a szolgálat teljesítését megtagadja, fegyelmi vétséget, súlyosabb esetben pedig hivatali hatalommal való visszaélés vétségét vagy büntetett követi el. BTK 480., 481. §.)

ASZSZT. 1937. p. 4.

Rendőr szolgálati kötelességeinek ellátása: Lelkiismeretesen, pontosan, fáradhatatlanul és önfeláldozóan kell teljesíteni. Életveszedelmekkel szemben a rendőrnek higgadtságot, kitartást és férfias bátorságot kell tanúsítani. (Gyáva, nyúl szívű ember rendőr nem lehet. A rendőr örökös harcban áll a társadalmi rend védelmében azokkal, kik a társadalmi rend és törvények ellen vétkeznek. Teste és élete örökös fáradsalmaknak, megpróbáltatásnak és veszedelmeknek van kitéve. E veszedelmekkel és fáradsalmakkal csak edzett test, tiszta lélek tud megküzdeni. Ha a rendőr hivatása magaslatán áll, nem érzi az életveszedelmeket sem akkor, mikor szolgálatban állva a törvényes rend helyreállításán működik, sem akkor, amikor életét veszélyben levő embertársai megmentésére kockáztatja.) A rendőr minden jelentésében és nyilatkozatában a legtisztább igazság s a valódi tényállás előadására szorítkozzék. (Egy hajszál eltérés az igazságtól sokszor mérhetetlen károkat okozhat köz- vagy magánérdekeknek. A rendőr esküt tett! Szavai nyilatkozatai ez eskü hatálya alatt állnak. Ha jelentései, nyilatkozatai nem a rideg valóságon alapulnak, a rendőr nemcsak emberileg vált becstelenné, hanem esküszegést is követett el és hatóság előtti rágalmozás vétségének büncselekménye miatt vonható felelősségre.) A rendőrnek úgy kell viselkedni, hogy a nagyközönség benne ne csak a törvények, rendeletek végrehajtó közegét, hanem védelmezőjét, oltalmazóját, s apró-cseprő bajaiban tanácsadóját lássa. (Ha megvan is a közönségben a törvénytisztelt és rokonszenv, amint ez már Európa sok nagy művelt államában megvan, de ha a közönségben nincs meg a törvénytisztelt, vagy ha a rendőrből hiányzik a törvények ismerete és az érzék ahhoz, hogy a törvényeket igazságosan hajtsa végre, akkor a közönség és rendőrség örökös áldatlan haragban és gyűlölködésben áll egymással. Épp ezért kell minden rendőrnek arra törekedni, hogy a szolgálatot érintő törvényeket legalább ő ismerje, ő tisztelje, ő hajtsa igazságosan végre. Ezáltal eléri azt, hogy lassanként a közönség is megismeri nemcsak a törvényeket, hanem érezni fogja azok betartásának üdvös hatását úgy az egyes emberre, mint a társadalomra nézve.) A rendőrnek tudni kell, minő törvények állapítanak meg kihágásokat, vétségeket és büntetteket. Ismerni kell azon törvényerejű rendeleteket, amelyek a rendőri területen kihágásnak minősítenek bizonyos cselekményeket. Tudnia kell a szolgálatokra vonatkozó szabályokat, ismerni kell a rendőr

hivatását és hatáskörét, tudni és megtanulni kell az emberekkel való bánásmódot, mert enélkül hivatásában sikert el nem érhet. Ezenkívül, a rendőrnek törekedni kell, hogy szolgálati beosztásának területén széleskörű helyi és személyi ismeretekre tegyen szert. Helyi ismeret tágabb érelemben az, hogy a rendőr az állami közigazgatási gépezet szerkezetét ismerje. Szorosabban vett helyi ismeret alatt az értendő, hogy a rendőr azon a területen, hol állandó szolgálatot teljesít, ismerje az utcákat, tereket, nyilvános és középületeket, hivatalokat, rendőri felügyelet alatt álló helyiségeket, rovott múltú gonosztevők búvóhelyeit, tömeglakásokat, esetleges átjáró házakat, tűzjelző- és telefonállomásokat, s a keretében lakó orvosok, szülésznők és rendőri közegek lakásait. Személyi ismerete keretében ismerje meg a legfelsőbb uralkodóház tagjait, a kormányhatalom képviselőit, a bíróságok, ügyészségek, törvényhatóságok és rendőrhatalóságok tagjait, továbbá hogy tudja, hogy a felügyeletére bízott területen kik a rovott múltúak, s kik igényelnek rendőri felügyeletet, azaz feltételes szabadságra bocsátott rabok, fegyencek, továbbá akiket a hatóság ilyen felügyelet alá helyezett.

RKTK. 1906. pp. 237–239

Rendőri hivatalnokok kellékei: A rendőri hivatalnokok kellékei a következők: 1) Mind az általános közrendészeti tudomány elveinek, mind azon ország, amelyben működnek, különös rendőri rendszabályoknak alapos ismeretével bírjanak. 2) Józan ítéletük, lélekjelenlétük, gyors feltalálási tehetségük legyen. 3) Hivatalukban buzgók és meg nem vesztegethetők legyenek. 4) Cselekményeikben komolyságot és szilárdságot mutassanak, amely mindazáltal szelídséggel és humanitással mérsékelve legyen.

KRT. 1862. 10. §. p. 10.

Sajtó: A sajtóvali visszaélésből származó veszélyek. Noha bizonyos, hogy a sajtó a leghatalmasabb eszköz az emberi műveltség, az ismeretek és a felvilágosodás terjesztésére, mégis tagadhatatlan marad az is, hogy a sajtóvali visszaélések nem csak a magányos ember becsületét, nyugalmaát áshatják alá egész életére, hanem hogy minden felsőbbségnek tekintélyét is megtámadhatják s meggyengíthetik a jogi, erkölcsi és vallási érzületet. Az államépületnek és közrendnek eme alaposzlopait is leronthatják, és ezáltal a közbátorlétet is veszélybe dönthetik. A veszélynek nagysága nem mindenütt és mindig egyforma, sok függ e tekintetben a nemzetnek műveltségi fokától, és az alaktól, melyben bizonyos eszmék terjesztetnek. Tagadhatatlan, hogy a sajtónak korlát nélküli használata, mely t. i. abban áll, hogy akármit szabad legyen írni és kinyomatni minden következés nélkül, semmiféle államban fenn nem állhat; kérdés tehát, minő intézkedések által kelljen az államnak a sajtóvali visszaéléseket elhárítani? Erre nézve két eszköz ajánlkozott, ti. az úgynevezett censurái intézmény, vagyis praeventív rendszer, és a sajtószabadság, sajtótörvény léte mellett, mely a határokat megállapítja, melyeket a sajtóban áthágni nem szabad, és a kihágások ellen büntetést határoz, vagyis a repressiv rendszer. A censurái intézmény abban áll, hogy semmi irat sem nyomathatik előbb, míg az állam által rendelt censor azt meg nem vizsgálta, és annak vagy egészbani, vagy a kitörült helyek kihagyásával nyomtatására engedelmet nem adott. A censor erre nézve különös utasítással ellátva, az iratnak nyomtatásbani megjelése után pedig már nem az író, hanem a censor felelős. Hol ellenben a sajtószabadság divatoz, ott minden nyomhatik, de az iratnak szerzője felelőségre vonathatik, ha a sajtótörvényben meghatározott határokat áthágja. Sokat vitatkoztak afelett, hogy melyik a visszaélésre alkalmazható a két intézmény közül, és melyik érdemel elsőbbséget; vannak még jelenleg olyanok, kik a censurái intézményhez ragaszkodnak, és annak megtartását szükségesnek vélik. Az érvek, melyek által véleményüket támogatják, következők: 1) Hogy a kormánynak jogában és kötelességében áll minden rossznak célszerű intézkedés által elejét venni. Ezt pedig teszi a censura által, mert ez által a veszélyes elvek

s tévtanok terjedése már csírájukban elfojtatik: holott ellenben mit sem segít a sajtószabadság léténél az íróknak utólagos megbüntetésére, ha irata már minden kézen forog és a vallásosság, erkölcsiség veszélyeztetését, a felsőbbség tekintélye megrendítését okozta. 2) Hogy tökéletes és kimerítő sajtótörvénynek létrehozása igen nehéz, mert minden egyes eszmét, melynek közlése áthágást képez, előre meghatározni lehetetlen. A sajtótörvény határozatlansága miatt a sajtókihágások feletti ítélesekben és azoknak megbüntetésében igen sok függ a bírónak önkényétől, mi által sok író, ki kelleltinél tán óvatosabb és féltékenyebb, a leghasznosabb műve kiadásától visszariasztatik; ellenben más bátor, de meggondolatlan író vakmerően nyomtatja iratait, mi mind nem történik ott, hol censura van, mert a felelőség terhe itt nem az íróé, hanem a censoré. 3) Hogy a sajtószabadságnál a kihágás elleni büntetés sokszor fogatlan, mert történhetik, hogy midőn oly író, ki kedvence a nép bizonyos rétegeinek, kiknek hízeleg, megbüntettetik: azoktól azonnal kármentesítést kap; a sajtószabadság élvezésére tehát legalább oly nemzetek érettek, melyek a szellemi s erkölcsi fejlődés igen magas polcán állanak; de hol a nagy tömeg még kiskorú, annak a közügyekbeni avatkozás hozzászólatása csak zavart okozhat. Ha a censura mellett felhozott érveket elfogulatlanul vizsgáljuk, találni fogjuk, hogy azok részint tévesek, részint túlzottak. És ha nem is tagadhatjuk egészen, hogy a sajtószabadság fennállása mellett néha egy elvetemedett és gonosz indulatú író veszélyes irányú irata közzététele által némi bajt csakugyan hozhat. Hogy különösen oly országban, melyben a sajtó hosszabb idő óta nagyon le volt igazva, és bilincsbé verve szintén, annak rögtöni s tökéletes felszabadítása aggályt okozhat. Ezért, ily esetben nagy óvatossággal szükséges eljárni a sajtóviszonyok megváltoztatásában. Mégis (eltekintve attól, hogy a sajtószabadság magában a veszély ellen ellenszert is foglal némileg magában), elvitázhatlan igazság marad az, hogy a sajtószabadság, jó sajtótörvények léte mellett, elsőbbséget érdemel az előleges censurái intézkedés felett és pedig a következő okoknál fogva: 1) Minden embernek joga van eszméit szabadon másokkal közölni, és azáltal az emberi nem műveltsége előmozdítására közreműködni. 2) A sajtószabadság az előítéletek eloszlatásának, a szellemi művelés nagyobb fejlődésének a tudományok világossága terjedésnek szükséges és elkerülhetetlen feltétele. A sajtószabadság fennállása, a leghatalmasabb népnevelési eszköz, mely az embereket közelebb viszi rendeltetésükhöz. Ellenben hol censura uralkodik, ott a szellem szabad röpte gyakran akadályoztatik, a lángeszű írók elkedvetlenül tartanak, és a censor minden közérdekű és tudományos kérdésben mintegy csalhatatlana bírónak tétetik, kinek önkényétől függ a népnek szellemét, a gondolata minden nyilvánulását bilincsekbe verni, a tudományok haladását akadályozni, és a sötétség országát előmozdítani. A sajtószabadság lehetőségessé tevén azt, hogy mindenkinek cselekvénye a közvélemény alá bocsájtassék, és a gonosz cselekvények felett a sajtó sújtó ítéletét kimondhassa, az ettől félelem által előmozdítja az erény és a jogosság uralkodását, és kevesbíti a más emberekkel jogtalan és embertelen bánást. 4) A sajtószabadság egy értelmes és igazságot szerető kormánynak is érdekében van, mert hol a sajtó szabadon mozog, a kormány magának könnyen tudomást szerezhet különféle adatokról, melyekről neki tudomással bírnia kell, ha célszerűen akar kormányozni, és a nép sympathiáját nyerni akarja. Ilyenek a közhangulat az intézkedései iránt, a népnek szükségletei, óhajtsái, panaszaik és sérelmei, hivatalnokai eljárása és bánásmódja, a trón így biztosított hamis sugallások és jelentések ellen. Igaz, hogy visszaélés történhetik a sajtóval a kormány irányában, de eltekintve attól, hogy a legszentebb dologgal, a legjobb intézkedéssel is történhetik visszaélés, mi azért nem elegendő ok ezen dolog és intézkedés használata megtiltására. Bizonyos, hogy a censura által még nagyobb visszaélés történhetik, mert ez úgy alkalmazhatik, hogy általa elnyomathatik a nép szava, nehogy panaszaik a fejedelem füleit ériék, hogy elnémulni kell az igazság és ártatlanságnak, hogy szaporodnak az elnyomatások, visszaélések, leplezettek a hiányok és akadályoztatik a felvilágosodás és értelmiség gyarapodása, mindez pedig a közjó roppant kárára történik. 5) A sajtószabadság, különösen alkotmányos országokban, az alkotmánynak egyik garantiája, és az alkotmányos életnek ütere és istápjája. Mert az alkotmánynak

fenntartására és az alkotmányos élet fejlődésére szükséges, hogy a közvélemény minden közügyi tárgyak és érdekek felett szabadon nyilatkozhassék, és így a nemzet nézeteinek és összakarátának kifejezést adhasson, az pedig sajtószabadság nélkül lehetetlen. Csak a sajtószabadság által lehetségesített véleménynyilvánulás mellett szerzhetnek a polgárok politikai míveltséget, mely őket képesíti azon jogok és kötelességek űzésére, melyek őket mint alkotmányos ország polgárait illetik, csak amellet fejlődhetik ki az alkotmányos országban annyira szükséges közszellem és verhet gyökeret az igazi hazafúság. A censura nemlétéből még nem következik, hogy a sajtószabadságnak említett előnyei mindenestre be fognak állani. E tekintetben igen sok függ attól, miképp űzetik a repressív rendszer. Azaz milyen a fennálló utólagos censura, mert ha a fennálló sajtótörvény maga a szabad mozgásra elegendő tért nem hágy, vagy ha a rendőség az utólagos censurát egészen önkénye szerint gyakorolhatja, nyomtatványokat kénye-kedve szerint lefoglalhat, az író ellen büntetéseket rendelhet, valamely laptulajdonost hatalomszó által minden rendes eljárás nélkül megfoszthat tulajdonjától, akkor az úgynevezett sajtószabadság nem egyéb, mint üres szó és valódi gúnyjáték. És csakugyan képzelhető oly állapot, melynél az úgynevezett sajtószabadság fennállása mellett a sajtó valóban kevésbé mozoghat szabadon, és az író állása nehezebb s veszélyesebb, mint a józan korlátok közt űzött censura mellett. A sajtószabadság léténél annak hasznára nézve igen sok függ a sajtótörvény szerkezetétől, azon tértől, melyet ez a szabad mozgásra nyitva hágy, az eljárásmódtól a sajtókihágások ellen, és másféle intézkedésektől, melyek a sajtó józan használatát biztosítják. A tért illetőleg csak annyi szükséges, hogy a személyes izgatás, a gyűlölség magvának terjesztése, a kormánynak lealacsonyítása, minden felsőbbségnek sárba húzása, a vallás és erkölcsiség megtámadása, kigúnyolása, valamint bármely magánszemély ellen becstelentő koholmány terjesztése tilalmaztassanak, ezek kivételével a sajtó szabadon mozoghasson. A sajtókihágások elleni eljárásra nézve szükséges, hogy meghatározassék a törvényben a sor, mely szerint a szerkesztő, kiadó s nyomtató egymás után felelősek, és az az arány, melyben ezen felelőségnek az esetek különfélesége szerint történnie kell. Továbbá, hogy mind valamely nyomtatvány ne tán veszélyes tartalma miatti elkobzása, mind írójának megbüntetése ügyében esküdtszék járjon el, így a kormány kikerüli azon gyanút, mintha a rendes bírói hatóságra valamely erkölcsi kényszert gyakorolna. Végre, hogy a sajtónak józan használata jobban biztosíttassék, nem lehet helyteleníteni, hogy olyanoktól, kik hírlap szerkesztői lenni akarnak, pénzbani cautio letétele és bizonyos személyes tulajdonságok kimutatása kívántassék, melyek némileg mintegy garantiául szolgáljanak, hogy az illető a szükséges higgadtsággal, becsületes jellemmel és némi készütséggel bír arra, miszerint a szerkesztői hivatásnak megfeleljen. Azonban valamint a felette nagy cautiót, úgy azt se lehet helyeselni, ha igen tüzetes képesség bebizonyítása kívántatik. Végre az engedélyezési rendszer soha se használtassék a kormány által arra, hogy minden ellenzéki lap elnémíttassék, ha pedig a hírlapbélyeg pénzügyi szempontból be van hozva, ez különösen néplapoknál mérsékelt legyen, nehogy a lapok terjedésének megnehezítése által az értelmiség haladása akadályoztassék, és a közszellem s a közügyek iránti részvét csökkentessék.

KRT. 1862. 48–49. §. 25. §. pp. 65–71.

Sajtórendészet: Alanyi értelemben a sajtó ellenőrzésére irányuló hatósági tevékenység, tárgyi értelemben az ezen tevékenységre vonatkozó jogszabályok összessége. A sajtórendészetnek a belügyi igazgatást érdeklő legfontosabb jogszabályai azok, amelyek a sajtótermékek házaló és utcai terjesztésére, egyes belföldi időszaki lapok megjelenésének és terjesztésének eltiltására, valamint, a kitiltott külföldi sajtótermékek behozatalának meggátlására vonatkoznak. (1914: XIV. t.-c. 11. §-a, 1914. évi 5484. M. E. számú rendelet, 1153/1920. M. E. számú rendelet, 15.900/1920. B. M. számú rendelet.)

HMBI. 1928. pp. 47–48.

Sport: A sportot ma már csak a nagyon elmaradott emberek tartják idő- és pénzpazarló szórakozásnak, a korral haladók azonban tisztában vannak azzal, hogy a sport úgyszólván az egyedüli eszköz a test és izomzat rugalmasságának fejlesztésére és ezzel kapcsolatosan az akaratéro növelésére és fenntartására. A sport fejleszti az önbizalmat, a bátorságot, higgadságot, lélekjelenléletet és az elhatározóképeséget. Különösen fiatalabb korban csiszolja a mozdulatokat, ügyessé teszi a fellépést. Az edzett test könnyebben viseli a hőmérséklet változásait: a nedves, ködös, szeles időt vagy az erős napfényt egyaránt. Nem tekintve azt, hogy a sportolás részben előírt foglalkozás, viszont, hogy az altiszt, de különösen a csendőr sajtószertű szolgálata a testi erőt meglehetősen igénybe veszi, mégis ha alkalma és ideje kínálkozik, magánéletében is, iparkodják ügyességét úszás, evezés, korcsolyázás, síelés, futballozás, kerékpározás, súlydobás, polgári lövészegyletekben való célba lövés s más hasonló sportokban való részvétel által lehetőleg fejleszteni és tökéletesíteni. A túlhajtott sport azonban káros az egészségre, mert könnyen szívbajokat okoz.

TT. 1928. pp. 225–227.

Szabadságon: A „szabadság” még polgári értelemben sem jelenti azt, hogy mindent szabad tenni. Annál kevésbé magyarázhatja az altiszt azt úgy, hogy szabadságideje alatt szabad a vásár. Pedig erre – sajnos – különösen a fiatalabb, kellő komolysággal nem bíró legénység közül sokan hajlanak. Ennek talán legfőbb oka az, hogy régebbi barátaikkal szemben, akiket időközben műveltség, tudás és életfelfogás terén többé-kevésbé maguk mögött hagytak, feszélyezve érzik magukat, s hogy ezek gögőseknek ne tartsák őket, tétovázásukban – elég helytelenül – éppen a legkevésbé hozzájuk illőket keresik fel, aminek a folytatása rendszerint ivás, korcsmázás és dorbézolás. Szabadságon a csendőraltiszt az illetékes csendőrőrsön való jelentkezése után lehetőleg mutatkozzék be az ott szolgáló összes bajtársainál. Ha ez az első megjelenésekor nem sikerült, akkor kísérelje meg a lejelentkezésekor. A szabadságon levő altiszt elsősorban rokonait látogassa meg. Jó benyomást kelt, hogyha a fiatal tiszt elmegy ilyenkor azon falu jegyzőjéhez, bírójához, ahol nevelkedett, ill. ahol régi összeköttetései vannak. Dicséretes, hogyha elmegy volt hitoktatójához és tanítójához is. Ilyenkor azzal köszönt be, hogy kötelességének tartotta náluk tiszteletét tenni, és hogyha meg is köszönné utóbbiaknak vele szemben fiatal korában tanúsított jóindulatát, oktatását és nevelését, semmi esetben sem csorbítaná tekintélyét. A szolgálat körülményeiről s az előjárókról csak elismerőleg szabad nyilatkozni, természetesen dicsekedés nélkül. Nagyon visszatetsző volna, ha a különben szabályszerűen öltözködő altiszt éppen szabadságon létekor adna a rendes és csinos öltözködés terén észrevételre okot. Ez úgy tűnne fel, mintha egyébként nem a belénevelt jóézés és kötelességtudás, hanem a büntetéstől való félelem és az előjárók szemé tartaná vissza a szabálytalanságtól. Biztos jele lenne a fegyelmetlenkedésnek a kigombolt köpeny, hónalj alá kapott gyalogcsendőrkard, erősen félrevágott sapka, kigombolt zubbony vagy levett gallér stb. Töltse idejét olvasgatással, sétával, sporttal és beszélgetésekkel; ünnep- és vasárnap pedig menjen templomba. Iparkodják mindenütt és mindenkor beigazolni, hogy megkomolyodott és hogy szívvel-lélekkel hivatásának él. Felkeresheti fiatal leányismerőseit, de velük komolyabb érzelmekről ne beszélgesse; ha ilyesmi mégis szóba kerül, bátran megmondhatja, hogy még sokáig nem nősülhet. Ha egy-egy ebédre, vacsorára vagy uzsonnára meghívják, ne annyira az illemszabályok ismerését, mint szerénységét és tisztességtudását mutassa ki. Legyen mérsékletes ételben, italban és óvakodják a laktanyai étkezés leszólásától. Tartózkodják minél többet szülei körében. Reggel és este, valamint távozáskor és érkezéskor ne mulassza el azok meleg és tiszteletteljes köszöntését. (Pl. „jó reggelt, édesanyám!” – „Isten hozta” vagy „Isten vele, édesapám!”) Jóra való fiú egyszerűbb szüleivel szemben sem érezteti soha, hogy ő többet tanult. Mindig el kell ismernie, hogy élettapasztalatokban azok a gazdagabbak. Követnie kell e téren ama nagy emberek nemes példáit, kik, mint egyszerű napszámos emberek fiai jutottak fel sokszor az ország legfőbb méltóságaiba s magas állásukban sem

tagadták el, sőt büszkén hirdették származásukat. Az altiszt ne restellje szüleit. Biztosítsa őket, hogy bárha más légkörbe is jutott, mások is a reményei és életfelfogása, azért nem fog tőlük elhidegülni, irántuk való szeretete és hálája sohasem fog elmúlni. Segítsen szüleinek a házi teendőben, ne engedje meg, hogy őt hozzátartozói kiszolgálják. Szüleivel vagy idősebb hozzátartozóival szemben oktatólag ne lépjen fel, mert erre ő a legkevésbé se hivatott. Ha a szülők már nem élnek, legalább sírjaikat kell meglátogatni, s ha szükséges, rendbe hozni.

TT. 1928. pp. 154–159.

Szemérem elleni büntett: 245. §. Aki magát valamely nő férjének színli és a nőnek tévedését felhasználja, hogy azzal nemileg közösüljön, három évig terjedhető börtönnel büntetendő. A bűnvádi eljárásnak csak a sértett nő vagy férje indítványára van helye. Jegyzet: A férjetlen nő helyett, ha 16. évét meg nem haladta (113. §), törvényes képviselője terjesztheti elő az indítványt.

RLX. 1909.

Szemérem elleni büntettek és vétségek: Erőszakos nemi közösülés Btv. 232. §, szemérem elleni erőszak büntette Btv. 233. §, megfertőzés Btv. 236. §, természet elleni fajtalanság Btv. 241. §, vérfertőzés Btv. 243. §, testvérek közötti nemi közösülés Btv. 244. §, szemérem elleni büntett Btv. 245. §, házasságtörés Btv. 246. §, csábítás büntette Btv. 247. §, szemérem elleni vétség Btv. 248. §, továbbá: egyszerű kerítés Bn. 43. §, kerítés bordély részére, jogtalan viszatartás bordélyházban Bn. 44. §, minősített kerítés Bn. 45. §, kerítés külföldi bordélyház részére Bn. 46. §.

RLX. 1909. p. 1015.

Szemérem elleni erőszak büntette: (Lásd kapcsolatosan: erőszakos nemi közösülés Btv. 232. §.) 233. §. A szemérem elleni erőszak büntettét az követi el és öt évig terjedhető börtönnel büntetendő: aki valamely nőszemélyen erőszakkal, vagy fenyegetéssel, vagy a nőszemélynek a 232. § 2. pontjában meghatározott állapotában házasságon kívül fajtalanságot követ el, amennyiben cselekménye súlyosabb beszámítású büntettet nem képez. 234. §. Fenyegetés alatt olyan fenyegetés értetik, amely alkalmas arra, hogy a fenyegetettben saját vagy jelenlevő hozzátartozójának életét vagy testi épségét veszélyeztetető súlyos sértés közvetlen bekövetkezésére alapon félelmet gerjesszen. 235. §-ban meghatározott büntett pedig öt évtől tíz évig terjedhető fegyházzal büntetendő: 1. ha az felmenő vagy lemenő ágbeli rokonon, vagy testvéren; 2. ha a tettes gyámságára, gondnokságára, tanítására bízott személyen követtetett el. 237. §. Ha a jelen fejezet első szakaszában meghatározott büntett vagy ennek elkövetésére használt eszközök, vagy szerek a sértett halálát okozták: a büntetés életfogytig tartó fegyház leend. 238. §. A jelen fejezet előbbi szakaszaiban meghatározott büntettek miatt a bűnvádi eljárás rendszerint csak a sértett fél indítványára indítható meg, ami azonban nem vonható vissza. 239. §. A sértett fél indítványa nélkül indítható meg a bűnvádi eljárás: 1. ha a tettes ellen a jelen fejezet előbbi szakaszaiban meghatározott büntettel az elkövetés idejére és helyére nézve összefüggő és hivatalból üldözendő más büntett is fennforog; 2. ha a büntett a megsértettnek halálát okozta; 3. ha a 235. §-ban meghatározott esetek valamelyike forog fenn. 240. §. Az erőszakos nemi közösülés, a szemérem elleni erőszak és megfertőztetés nem büntetettik, ha a tettes és a sértett között a bűnvádi ítélet kihirdetése előtt házasság jön létre. Jegyzetek: A nemi erőszak a nő öntudatlan vagy akarata nyilvánítására képtelen állapotának (83. §) felhasználása. Az erőszak itt oly fizikai kényszer, amely alkalmas a nő komoly ellenállásának legyőzésére. Ilyen a 234. § szerinti fenyegetés is, amely egyfelől a közönséges, másfelől, a 167. § szerinti veszélyes fenyegetéstől különbözik.

RLX. 1909. p. 1015–1016.

Szemérem elleni vétség: Btv. 248. §. Aki fajtalanságot tartalmazó iratot, nyomtatványt vagy képes ábrázolatot nyilvános helyen kiállít, árul vagy terjeszt: a szemérem elleni vétséget követi el és három hónapig terjedhető fogházzal és 200 K-ig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő. Az irat, nyomtatvány vagy képes ábrázolat szervezője, készítője, nyomtatója, ha ennek többszörözése, terjesztése vagy nyilvános helyen kiállítása az ő tudtával történik: hat hónapig terjedhető fogházzal és 1000 K-ig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő. 249. §. Aki a szemérmert sértő cselekmény nyilvános elkövetése által közbotrányt okoz: három hónapig terjedhető fogházzal és 400 K-ig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő. Jegyzetek: 1. Mindkét § alkalmazhatóságának feltétele a nyilvánosság (134. és 171. §-ok) és közbotrány. 2. A 248. § első bekezdésének esete a fajtalan irat stb. kiállítása vagy terjesztése. 3. A 248. § második esete, ha valaki nyomtatvány által (63. §) követi el: sajtóvétség. 4. Szemérmert sértő kihágások iránt lásd a Ktv. 81. (kéjnyók stb.), 82. (fürdőök stb.) és 83. (fürdés stb.) §-ait. 5. a bírói hatáskör iránt a Bp. Élt. 15. § és 18. § 5.

RLX. 1909. p. 1016.

Szemérmertsértő képek és nyomtatványok nyilvános kitétele: (40000/1897. sz. B. M. r.) Aki szemérmertsértő nyomtatványt s képes ábrázolatot vagy más tárgyat utcai kirakatban vagy más közlekedési vagy nyilvános helyen, ahol azokat bárki láthatja, kiállít, és azt a rendőri hatóság felhívására azonnal el nem távolítja, 200 K-ig terjedhető pénzbüntetéssel büntethető. A rendőr eljárása ily esetben az, hogy ha a kihágást gondolja fennforogni, jelentést tesz az észleletéről a ker. kapitánynál, kinek kötelessége egy rendőrtisztviselő kiküldése által a tényállásról meggyőződni s az illető tárgy eltávolítása, illetve a kihágás megtorlása iránt intézkedni.

RLX. 1909. p. 1017.

Szemérmertsértő képek és tárgyak kirakatba helyezése: (25.523/fk I. 1907. sz.) A szemérmertsértő nyomtatványok, képek, képes levelezőlapok vagy egyéb ábrázolatok kirakatba helyezése vagy akármely módon közszemlére kitétele tilos és ilyenek eltávolítása iránt haladék nélkül intézkedés teendő. A szemérmertsértő képek „és egyéb tárgyak” fogalma alá tartozónak tekintendők. Ilyenek gyanánt tekintendők a kesztyűsök, látszerészek és sérvkötő-kereskedők által árusított különféle rendszerű kotonok, heretartók (suspensoriumok). A kirakatba helyezés tilalma kiterjed természetesen a női termékenység meggátolására szolgáló úgynevezett francia szivacsokra és különféle pessáriumokra is, amelyeknek forgalomba hozatala, terjesztése, eladása és hirdetése az 50.981/901. sz. belügyminiszteri rendelet értelmében az írásbeli orvosi rendeletre készült ilyen eszközök kivételével tilos és 15 napig terjedő elzárással és 200 koronáig emelkedő pénzbüntetéssel büntetendő kihágást képez. Ellenben nem terjed ki a tilalom az úgynevezett igatórökre és a különféle fecskendőkre, mert ezek, mint különböző betegségeknél használni szokott gyógyeszközök, senkinek szemérmérzetét nem sérthetik. Az ily tárgyak tehát a kirakatban megtűrhetők.

RLX. 1909. p. 1017.

Szemérmert sértő cselekmény: nyilvános elkövetése, ha az közbotrányt okoz, szemérem elleni vétséget képez. (Btv. 249. §)

RLX. 1909. p. 1016.

Szereplés bűvész és más hasonló előadáson: A nagy nyilvánosság előtt semmi nemű mutatványban szereplőként, még felhívásra sem vesz részt az altiszt, mert a közreműködők gyakran nevetségessé válnak. Az egyébként megengedett, de többnyire becsapáson alapuló vásári kés- és karikadobó stb. szerencsejátékokat hasonló okokból kerülje. Bábszínház, hajó- és körhinta sem illik komoly emberhez.

TT. 1928. p. 168.

Színházban, moziban stb.: Föltétlenül pontosan kell megjelenni, mert minden későn jövő nemcsak az előadást, hanem a közönséget is zavarja. Az altiszt mindig olyan helyre váltson jegyet, ahol jobb polgárok, iparosok, kereskedők vagy vele hasonló rangú közalkalmazottak szoktak ülni. Tehát sem az első, sem az utolsó helyre. Művelt ember ilyen alkalommal sohasem csodálkozik, nevet vagy sír feltűnő hangosan; előadás közben sem ki nem megy, sem be nem jön; s ügyel arra is, hogy mások kilátását ne akadályozza. Ha ahhoz, hogy ülőhelyére jusson, egyeseknek fel kell állniuk, azoktól mindig bocsánatot kér, és velük szembe fordulva megy be a széksorba. Vannak, akik azt hiszik, hogy előadás alatt csendes suttogással nem vétenek az illem ellen, márpedig itt csak a tökéletes csend van a helyén. A legtompább suttogás, széktologatás, hangos köhögés vagy a szereplők és a közönség bármilyen más zavarása illetlenség. A színpadon szereplő ismerősöket nem szabad a nézőtérről üdvözölni. Az előadás befejező részét, akár csak néhány pillanattal korábbi távozással, zavarni nem illik. Aki nem várhatja meg az előadás végét, távozzék a szünet alatt. Az előadást megjegyzésekkel csak műveletlen ember zavarja.

TT. 1928. pp. 166–168

Szobarend: A legénység szobája kizárólag pihenésnek, szolgálati teendők megbeszélésének, hírlapok és hasznos tudnivalók olvasásának s ártatlan társalgásnak a helye. Ennélfogva szigorúan tiltva van a kártya vagy bárminemű vágyra keltő játék, a társakkal való pörlekedés és civódás az erkölcsiséget sértő szókifejezések, káromkodások a távol levő fellebvalók vagy kartársak rágalmazása és minden olyan cselekedet, amely által a szobarend és béke megzavartatnék. A tisztaság, a katonai rend, egészség és tekintély szempontjából egyformán kívánatos: köteles tehát mindenki a szobát úgy, mint saját otthonát, a lehető legtisztábban tartani. Tiltva van a szoba padlózatát köpködés, pipatakarítás vagy más nedves tárgyaknak ledobása által bepiszkolni, a tisztán meszelt falaknak gyufarángatás, az asztal és székeknek az azokon való csizmasztítás vagy egyébberrel való berondítása, a lépcsőház és mosókonyha gránitkövezetére való köpködés és papírok széthányása. Különös figyelem fordítandó a fekhelyek (ágyak) tisztántartására; egyszer és mindenkorra tiltva van a csizmákali lefekvés, valamint a pokrócok bármi más, mint takarózásra való használata, aki fekhelyét elhagyja, az azt mindenkor szabályszerűen rendben hagyni tartozik. Aki az állami szobátárgyak közül valamit bármi módon hasznavehetetlenné tesz, vagy a szoba bútorzatát bepiszkítja, az a saját költségén tartozik azokat helyreállítani. A takarítónőt jogában áll ugyan minden rendőrnek kötelessége teljesítésére figyelmeztetni, ha azonban alapos panasz merül fel, az ellenőrnek jelentés teendő.

RKTK. 1906. pp. 475–476.

Szórakozás: A nemes szórakozás éppen olyan szükséges az altisztnek is, mint más embernek, mert enélkül a szellemi és fizikai, sőt a lelki erő is kimerül. Szórakozásait azonban úgy a nagyvárosokban, mint a falvakban óvatosan kell megválogatnia, mert sem a nagyvárosi költséges szórakozás, sem a falu üres eszem-izomja nem illik az altiszt életkörülményeihez. Legkevésbé találja meg szórakozását a félreeső faluba került fiatal altiszt, mert ott csak nagyon kis társaságban van módja válogatni. Ilyen helyen fennáll annak a veszélye, hogy a fiatal altiszt, megunva a laktanyai

egyformaságot, emberek közé vágyik; s ha nincs irányítója, akkor első útja a korcsma lesz. Ott összeismerkedik hozzá nem illő elemekkel és megindul a biztos elzúllás felé. Fokozná a bajt, hogyha az előljáró észrevéve az altiszt viselkedésében lassanként beálló előnytelen változást, oly módon akarná a bajnak elejét venni, hogy eme rosszirányú szórakozásaitól egyszerűen eltiltaná, a jóra azonban nem vezetné rá. A szórakozás megválasztásánál inkább a józan mérlegelés, mint a hajlam legyen a döntő. Jó szórakozások fiatalabbak számára: a sport, séta, olvasás, sakk, dominó, méhészkedés, kertészkedés, zene és pedig hegedű-, fuvola-, tárogató-tanulás (citera, harmonika kevésbé). Továbbá a tánc, levélírás, naplóvezetés, lombfűrészt, faégetés, ismeretterjesztő előadások és felolvasások meghallgatása, rádióhallgatás stb. Idősebbek számára, ezeken kívül még: szakirodalmi tevékenység, fényképezés és ujjlenyomatok gyakorlása, bélyeggyűjtés, bajtársak és polgári családok, azután társaskörök látogatása. Illetve jótekonysági és népművelési munkákban való segédkezés; továbbá a cserkész-, levente- és lövészegyletek vezetőinek támogatása, hazafias és egyházi énekkarokban való közreműködés stb. Ezekhez keressen az altiszt megértő barátot, ne a korcsmai szórakozáshoz. Iparkodjék ízlését oda fejleszteni, hogy mindenben meglássa a szépet és a jót. A felsorolt nemes szórakozások még senkit sem tettek léhává, de azzá tesznek mindenkit a tartalmatlan korcsmázás és mulatozásban való részvétel. Sok, egyébként tehetséges magyar altiszt pályája törött már derékba amiatt, hogy nem volt elég lelkiereje elkerülni azokat a helyeket, ahol az ivás, a kártya és a cigány vizsik a főszerepet.

TT. 1928. pp. 199–202.

Születés, keresztelő: Az úgynevezett „örvendetes” családi eseményről az emberek rokonaikat és bizalmas barátait értesíteni szokták. A fiatal anyát jobb női ismerősei nyolc-tíz nap eltelté után meglátogatják, de tekintve lábadózó állapotát, néhány percnél nem hosszabb időre és semmi esetre sem az esti órákban. Ha valakit keresztszülői tisztségre felkérnek, azt, mint különös megtiszteltetést meg kell köszönni és el is kell fogadni. Nyomós indok nélkül keresztszülői tisztséget visszautasítani nem szoktak és hasonló állásúak között ily visszautasítás még sértő is lenne. Aki magánál sokkal magasabb rangút választ keresztszülőnek, rendesen a hiúság vagy számítás gyanújába esik s emellett, ha megelőzőleg kellő tapintatossággal nem tájékozódott, főképp idegen személyek részéről, könnyen visszautasításban is részesülhet. Ha a kiszemelt keresztszülők nem házasok, akkor a keresztanya bejegyzését mindig ki kell kérni komája, vagyis a keresztapa megválasztásához. A keresztszülők keresztgyermeküket viszonyaikhoz mértén meg szokták ajándékozni. A keresztelőt katolikus családokban, kivált, ha az újszülött gyenge, vallási okokból a születés után való harmadik-negyedik napon meg szokták tartani, amit otthon egyszerű ebéd vagy vacsora, esetleg uzsonna követ. Az asztalfőn ilyenkor a keresztszülők ülnek. Vidéken a keresztelő papot is meg szokás hívni: ez esetben övé az első hely.

TT. 1928. pp. 199–202.

Takarékosság: Az anyagi gondokkal való küzdelemben az előrelátó embernek egyik legfőbb fegyvere a takarékoság. Enélkül a legnagyobb vagyon is semmivé olvadhat, általa viszont a legszerényebb jövedelemmel is ki lehet jönni. A takarékoságnak oda kell fejlődnie, hogy mire eljön az öregség, legalább egy házacska ára együtt legyen. Már fiatal korában szokja meg az altiszt, hogy csak az igazán „nélkülözhetetlen” cikkeket vásárolja be. Azt, hogy a fiatal altisztnél melyek ezek, csak hozzávetőleg lehet a szükségesség sorrendjében meghatározni. És pedig: tisztítószerek, 2 asztalkendő, 1 réz pecsétnyomó, zsebóra, borotvakészlet, 3 pár alsó fehérnemű, 6 zsebkendő, papucs, különböző utasítások és tansegédletek, 1 pár kesztyű, társasági sapka, 1 pár cipő, 1 pár fehér kézelő, 1 nagyobb ruhásláda, 1 kisebb útikosár vagy bőrönd. Természetesen mindig csak készpénzért, sohasem részletre vagy hitelre

vásárolva. Helytelenül cselekszik, aki ezek beszerzése előtt kerékpárt, magánruhát, ékszer stb. vásárolgat össze. A megtakarított pénz elősegíti a nőtlen altiszt nősülését, mert ez bizonyíték elöljárói előtt, hogy családját is képes lesz fenntartani; nősnek viszont biztosíték arra, ha családját vagy őt magát váratlanul valami csapás éri. A nős altiszt nevelje hozzátartozóit is takarékos szellemben s ne engedje meg, hogy azok a vagyonos, magasabb társadalmi körök öltözködését, szokását és szórakozását utánozzák, mert szerényebb illetvekeiből erre nem telik. Ha a nagy többség be tudja érni illetvekeivel, megteheti ezt a kevés kivételt is. Az altiszt azonban tartsa azt is szem előtt, hogy a takarékoságnak sohasem szabad fukarsággá válnia. Csúnya zsugoriság volna, hogyha valaki túlzásba vitt takarékoságból bajtársi, kegyeleti és jótékony célokra koldusnak vagy nyomoréknak soha vagy csak rábeszélésre adna. Senki se hordja összes pénzét magánál, csak éppen a napi kiadásra szánt összeget. Áll ez különösen azon esetre, ha valaki szórakozni megy. Ha több pénz van zsebében, könnyebben esik bele a felesleges költségekbe.

TT. 1928. pp. 227–232.

Tánc: A legegyszerűbb szabály, hogy csak az táncoljon, aki valóban tud táncolni. A táncot lehetőleg már fiatalabb korban kell megtanulni, de aki lekészt s a táncnak mégis hódolni akar, ne restellje azt felnőtt korában alkalmas táncanfolyamok rendszeres látogatásával elsajátítani. Ezt a buzdításnak látszó tételt azonban nem kell félreérteni, mert távolról sem szerencsétlenség, ha az altiszt rosszul vagy egyáltalában nem táncol. Azt se gondolja senki, hogy az, aki jól táncol, már művelt emberszámba megy. Az sem okvetlenül szükséges, hogy az altiszt a mostani négertáncokat tudja lejtetni. A tánc mai közkeletességének korában már minden valamirevaló vidéki helyen vannak időszakonként tanfolyamok, amelyekben rendszerint a szokásos táncokon kívül magának a táncnak külön illemtan is megtanulható. Aki az ezzel járó fáradságot sokallja, helyesebben cselekszik, ha a tánc élvezetéről egyszer s mindenkorra lemond. Tánciskolába csak hozzáillő és hasonló korúak társaságában járjon az altiszt, mert 15-16 éves leánykák és 20 éven aluli fiatal emberek társaságában könnyen nevetségessé válhat. Bár a fenti elvek szerint táncolónak a tánc közbeni magatartással ilyenformán ügyis tisztában kell lennie, nem lehet eléggé hangoztatni, hogy a táncokkal egybekötött összejöveteleken a szesz italok fogyasztását a lehető legkisebb mértékre kell szorítani. Tánc közben dohányozni, égő szivarral vagy cigarettával a táncolók közé keveredni éppen olyan durva illetlenség, mint a tánc helyiségben köpenyben vagy feltett sapkával való megjelenés. Az ilyesmi még reggel felé is erős visszatetszést szül. Táncba a férfi kéri fel a nőt olyan formán, hogy előtte meghajlik, és ezt mondja: „Szabad kérni?” – „Hölgyválasz” esetén ez fordítva történik. A leköszönésről sokféle a vélemény. Elfogadottabb az a szokás, hogy a nő köszön le. Ha azonban a férfinak több kötelezettsége is van, a helyiségnek 3-4-szeri körültáncolása (5-10 perc) után maga is leköszönhet. Mindkét esetben karonfogva helyére vezeti a nőt. Ugyanígy jár el, ha a zene tánc közben megszűnik. Az úgynevezett „elkérés” nem eshet kifogás alá, mert egyébként egy-egy kapósabb táncosnőhöz sokszor hozzá sem juthat a táncos. Egy és ugyanazon férfi táncosnőjének ismételt elkérése azonban már félreértésre adhat okot, tehát kerülni kell. Maga az elkérés ténye semmi szín alatt sem lehet sértő sem a táncosnőre, sem a táncosára nézve. Ha a felkért nő nem óhajt táncolni, efelett a férfi sajnálkozását fejezi ki. Négyesenél a szemben levő párnak be kell mutatkoznia. Ugyancsak többszöri tánc után illő dolog a nő hozzátartozóinak is bemutatkozni. Egyik férfi a másikat a következőképpen mutatja be, a hölgy megszólítást követően: „engedje meg, hogy N. urat bemutassam.” Leányoknál elég ennyi: „Engedje meg stb.” Összeütközés esetében mindkét férfinak úgy hölgyétől, mint a másik pártól röviden bocsánatot kell kérni: (Pl. „bocsánat!” Tehát nem „pardon.”) Táncestélyen altiszt a kesztyűt éjfél után akkor se vesse le, hogyha azt mások meg is teszik. Hogy időközönként fel legyen cserélhető, mindig ajánlatos több zsebkendőt és nyakszegélyt vinni, mert az erősen izzadó elázott gallérú egyén nem kellemes látvány. Nem illik

a táncosnők között válogatni. Ha valaki egy nőt meghívatott vagy meghívott, azzal szemben egyúttal kötelezettséget vállalt, hogy az illető jól fog mulatni. Nőtlen altiszt legjobban táncestélyek alkalmával tanúsítandó figyelmességével és szórakoztató társalgásával viszonzhatja az őt időnként vendégül szívesen látó családokkal fennálló lekötöttségét. Az ilyen ismerősök méltán megkívánják, hogy az altiszt őket legalább pár barátságos szó kíséretében külön-külön üdvözölje. Ha előljárók, feljebbvalók és jó ismerősök családjai vannak jelen, azokat is sorra üdvözölni kell, s ha a rangkülönbség nem túl nagy, s az illetők a táncban részt vesznek, elsősorban ezeket illik felkérni. Akivel valaki éjjel előtt nem táncolt, azt éjjel után felkérni már nem illik. Oldalfegyverrel, sapkával nem lehet táncolni. Az altiszt tehát nyilvános étteremben, kerthelyiségben stb., ahol csak felkötött oldalfegyverrel tartózkodhatik, a táncban nem vehet részt. Nem érinti ez a tilalom a különböző társadalmi körök, egyesületek, magántársaságok által külön helyiségben megtartott táncestélyeit és táncsalongókkal egybekötött zártkörű összejövetelt, ahol a résztvevők vagy rendezők ismert társadalmi állása és egyénisége kellő biztosítékot nyújt arra nézve, hogy az összejövetel színvonala megfelel az altiszt állásának. A zenészekkel való hívatlan rendelkezésből származik a legtöbb összeszólalkozás. Rendfokozat nélküli, csendőr és más hasonló állású egyének – altiszt mulatságon csak azon esetben jelenjenek meg, hogyha külön meghívták őket. Hívatlanul valamely táncmulatságra még nézőként sem szabad elmenni. Ha az altiszt ilyenkor csupa kíváncsiságból, pl. a szomszédos helyiségből a táncmulatságba beleselkedik vagy még inkább, ha megjegyzéseket tenne a táncolókra, durva hiba és minősíthetetlen eljárás lenne. Táncmulatságon rendezői tisztséget az altiszt csak előljárója tudtával fogadjon el. Ilyenkor előzékenység és figyelmesség tekintetében jó példával járjon elől, de egy másik rendező teendőibe (pl. zenészekkel való rendelkezés) bele ne folyjon, inkább az ülve maradt táncosnőket szórakoztassa. Szünetek alatt üdvözölje ismerőseit, esetleg bővítsen ismeretségi körét. Előkelőségek számára fenntartott helyeket altiszt vagy hozzátartozója soha ne foglaljon le, és mint rendező ettől tapintatosan mást is tartson vissza. Magánháznál minden táncosnak kötelessége a háziasszonyt és a hozzátartozó táncosnőket felkérni. A háziúrnak és a család férfitagjainak viszont, ha egyáltalán táncosok, az összes jelenlevő hölgyeket fel kell kérniük. Oly korcsmai táncmulatságon, amelyen névre szóló meghívás nélkül – illetve általános meghívásra – mindenki részt vehet, még rendfokozat nélküli honvéd, csendőr vagy rendőr stb. egyén sem jelenhet meg. Egyedülálló nővel altiszt táncmulatságra még akkor sem mehet el, hogyha az a menyasszonya vagy nővére. Ilyenkor egy idősebb női kísérelőről kell gondoskodni. Szemérmert sértő módon táncolni tilos.

TT. 1928. pp. 235–242.

Tapintatosság: A tapintatosság az illemtudás magasabb foka. Ennek az illemtudásból kell kifejlődni. Magasabb állású egyénhez, legyen az férfi vagy nő, bejelentés nélkül bemenni tapintatlanság. Különösebb ok nélkül fiatalabb az idősebbtől, rangban alacsonyabb a magasabb rangútól, férfi a nőtől nem búcsúzhat el, hanem megvárja, míg a másik kezdeményezi azt. Fiatalabb az idősebbnek ritkán, alantasa feljebbvalónak még ritkábban, a jóval alacsonyabb rangú a magasabb rangúnak sohasem ajánlhat fel fogadást anélkül, hogy a tapintatlanság vagy szerénytelenség látszatát ne vonná magára. Értékesebb dolgot: lovat, fegyvert, kocsit, ékszer, kerékpárt, gramofont, rádiót, ruhanevet stb. tapintatos ember senkitől kölcsön nem kér, mert ilyeneket maga sem adna szívesen. Ugyanígy nem lehet olyan tárgy kölcsönadását sem kívánni, amely tulajdonosára nézve emlék vagy ereklye jellegével bír. Előjárótól szolgálaton kívül olyat kérni vagy neki olyasmit jelent, ami neki kellemetlen, vagy kérelmeknek szolgálati úton való előadásánál az esetleges érdemeket hangoztatni már nemcsak tapintatlanság, hanem fegyelmetlenség. Tapintatlanság az előljáró vagy feljebbvaló, ill. az idősebb tévedését akár írásban, akár szóval felesleges módon kiélezni.

TT. 1928. p. 176.

Társas élet szükségessége: Az ember – a természetrajz szerint is – társas lény. A társaságot csak különcök és embergyűlölők nélkülözhetik. Helytelen tehát a zárkózott és rideg emberek ama felfogása, hogy az altisztnek semmi keresnivalója nincs a társaságban, hanem csak a laktanyában van a helye. A jellemes, ügyes és udvarias altisztek mindenkor fontos tényezői voltak a polgári társadalmi életnek s ma is szívesen látott és megbecsült egyének. Elzárkózásra, remeteszerű félrehúzódnásra tehát nincs ok; az nemcsak helytelen, de természetellenes is lenne. Minden altiszt, de különösen a falun élő állásának tekintélyét kellően képviselni és a társadalom különböző rétegeivel helyesen érintkezni csak abban az esetben képes, ha a társadalmi érintkezés szabályaiban otthonos. Bármennyi előnyt is biztosít azonban a társas élet, mégis, mint mindenben, úgy ebben is mértéket kell tartani, mert ennek is megvannak az árnyoldalai. Régi közmondás, hogy „Madarat tolláról, embert barátjáról lehet megismerni”. De régi igazság az is, hogy a jó társaság mindenkinek szükséges, mert csak ez tanít és nemesít; csak a jó társaság növeli az emberismeretet, tapintatot és önuralmat. Becsvágyó altiszt tehát csak az olyan férfi vagy nő barátságát fogja keresni, aki nála műveltebb, csiszoltabb modorú, tapasztaltabb, mert csak az ilyenek barátsága járhat haszonnal. Természetesen tolaikodó senki sem lehet, s különösen az altisztnek kell éles szemmel kikeresni ama jobb polgárok, iparosok, kereskedők, kisebb hivatalnokok és hozzá hasonlóak társaságát, akiről feltételezi, hogy szívesen látják, mert a hozzá nem illő magasabb körökben bizonyára hidegen fogadnák. A leghelyesebben cselekszik akkor, ha új állomáshelyén pár hónapig nem ismerkedik, hanem figyel és tájékozódik. Elvül szolgáljon, hogy szakaszvezetőig és ennek megfelelő rendfokozatú altisztig bezárólag a tágabb értelemben vett társadalmi életből csak néha mutatóba jusson egy kevés, mert ezeknek a szabad idejük legnagyobb részét elsősorban önképzésükre kell fordítaniuk. Kivétel lehet ez alól, ha az alacsonyabb rendfokozatú altiszt már polgári életében elérte az általános tudás és műveltség kellő fokát, szolgálati ideje alatt pedig magaviseletével és használhatóságával kiérdemelte, hogy idősebb bajtársai társadalmi körében gyakrabban szórakozhasson. Ellenkező esetben minden fiatalabb altisztől egyelőre még hiányos előképzettsége és társadalmi szempontból talán kifogásolható régebbi baráti összeköttetése is tartózkodást és szerénységet követel. Nem altisztnek valók a különböző „söröző”, „borozó” stb. társaságok sem, mert ezeknek a szórakozásoknak rendszeres üzéséhez sem pénze, sem ideje nincsen. Ha már önálló parancsnok, még nagyobb gonddal válassza meg társaságát, és anélkül, hogy alárendeltjeitől és ezek családjától elzárkóznék, csak a tekintélyesebb elemek körében iparkodják elhelyezkedni.

TT. 1928. pp. 181–184.

Társas- és olvasóköri látogatása: Társas- és olvasóköri honvéd-, csendőr-, rendőr- és pénzügyőr-egyének általi látogatása külön rendeletekben és utasításokban van szabályozva. E téren adandó tanácsok csak a gyakorlati életben felvetődő részletkérdéseket érinthetik és csakis általános jellegűeknek tekinthetők. Ilyenek pl., hogy altisztek általában csak oly társaskör és egyesület helyiségeit látogassák rendszeresen, amelyekben az állomáshelyen lévő összes saját testületbeli altiszt, személyre való tekintett nélkül, szívesen látott vendég. Nagyobb állomáshelyeken létesített helyőrségi, csendőr- és más altiszt-társaskörbe való belépés minden tényleges altisztre nézve erkölcsileg kötelező, még abban az esetben is, ha azt igénybe nem veszi. Egyébként, főleg olyan társaskörbe járjon az altiszt, ahol könyvtár és sok olvasnivaló van. Destruktív lapot ott se vegyen a kezébe. Egyszerre több újságot lefoglalni, a lapokat megnedvesített ujjakkal forgatni vagy az olvasóhelyiségben hangosan társalogni illetlenség. Politikai vitákba soha se elegyedjen. Ha ilyenek rendszeresen megisméltódnának, akkor feltűnés nélkül távozzék, és a történekről tájékoztassa előljáróját. Bár a tényleges altiszt, mint fentebb említve volt, a polgári társas- és olvasóköri körökben voltaképpen, csak mint vendég szerepelhet, tekintve azonban, hogy a kör berendezését, folyóiratait, fűtését, világítását stb. éppen úgy használja és élvezi, mint a rendes tagok, ezért a teljes tagsági díjat illik megfizetni.

TT. 1928. pp. 141–143.

Távbeszélőnél: A legegyszerűbb gép is csak akkor működik tökéletesen, ha azt kellő szakértelemmel kezelik. A távbeszélő használatának gyakorlati szabályain kívül is megvan a maga illemtana [...] Kizárt dolog, hogy művelt ember mások beszédjébe beleszólna. A távbeszélőt egyébiránt a társadalmi érintkezés terén körülbelül a nyílt levelezőlap rangja illeti meg. Gratulálni esetleg lehet telefonon; részvétet kifejezni azonban semmi esetre sem. Előjáróknak, magasabb rangúaknak vagy távolabb álló egyéneknek azonban gratulálni sem illik telefonon. Szívességet is csak meghitt jó barátok vagy egyenrangú bizalmas ismerősök kérhetnek egymástól telefonon. De ezek is csak úgy, ha csekélységről van szó [...]

TT. 1928. pp. 159–163.

Testápolás: A test állandó ápolása az egészség fenntartására, de az illem szempontjából is feltétlenül szükséges. Mosdatlanul, izzadtan, borotvátlanul, fésületlen hajjal, piszkos körmökkel társaságban (asztalnál) megjelenni nem szabad. Ez nemcsak neveletlenség lenne, hanem egyenesen sértő is volna a társaságra, mert határozott nemtörődömségre vallana. Minden testi munkától – nyári időben még a legkisebb sétától is – a test felhevül, megizzad s a levegőben úszó portól ellepve, piszkos lesz. A tisztátalan test szaga pedig visszataszító [...] Leginkább a fej, a nyak és a kezek elhanyagolása tűnik fel, mert ezek a részek a legfedetlenebbek. Ezeknek és a lábaknak tisztántartása a testápolás legfontosabb része. A lábakat minden hosszabb vagy fárasztóbb menetelés után meg kell mosni s a körmöket csakúgy, mint a kézen, rendszeresen le kell vágni. [...] Erős, émelyítő illatú szappan, hajkenőcs vagy illatszer természetesen már másokra való tekintetből sem használható. A kezet napjában többször, de minden étkezés előtt feltétlenül meg kell mosni. Művelt ember kezén a körmöknek a nap bármely szakában tisztáknak kell lenniök s ügyelni kell, hogy körmök minden ujjon egyenletesen legyenek vágva. Sem túl hosszúak, sem túl rövidek ne legyenek. Aki hivatásánál fogva néha keményebb kézimunkát (fegyvertisztogatás, kerti munka stb.) is kénytelen végezni, annál elkerülhetetlen egy erős kis kefe (körömkefe) rendszeres használata. A haját (szakállt) rendszeres fésülés és kefézés, a hosszabb bajuszt ezenkívül, kikötés által kell rendben tartani [...] Túl hosszú, ún. „művészsörényt” vagy feltűnően mesterkélte hajviseletet jó ízlésű ember nem hord. A száját vízzel való öblítéssel, a fogakat pedig, különösen reggel, fogkefével való alapos tisztogatással kell rendben tartani. A fogkefe legyen puha, mert az éles kefe sérti a foghúst. Szájöblítésre pedig lehetőleg külön poharat kell használni. A fogászat mai állása mellett, rossz vagy romlásnak induló fogat már a kisebb műveltségű emberek sem tűrnek meg a szájukban. A rossz fogat tehát kezelteni kell, mert a romló és odvas fogak idézik elő legtöbbször a száj kellemetlen szagát. Szennyes fehérneműt kellemetlen szaga miatt elkülönítve, külön kosárban, zsákban vagy ládában kell tartani.

TT. 1928. pp. 12–15.

Toloncszabályzat: (9389/85. sz. BM r.) 1. §. A toloncozás megelőző rendészeti rendszabály, amely csak bizonyos kategóriába tartozó személyek ellen alkalmazható a közbiztonság és rend érdekében. 2. §. A toloncozás alkalmazható: a) csavargók, szokásos munkakerülők – milyenekül a szolgálati helyüket kellő ok nélkül minduntalan változtató cseledek is tekinthetők, e körülmény alapos megállapítása után – hatósági engedély nélkül az utcán vagy házról házra koldulók, a közbiztonságra nézve alaposan gyanús személyek, ha azon községben, amelyben taláztatnak, illetőséggel nem bírnak, a rendes lakást foglalkozást vagy életfenntartási jövedelmet kimutatni nem tudnak; b) kéjnökre, ha bujasenyvesek, felgyógyulásukkor, ha az irányukban kiadott hatósági rendszabályokat megszegik. Kiállott büntetésük után, amennyiben a községekben nem bírnak illetőséggel. Továbbá olyanokra, akik közbotrányt okozólag, erkölcsstelen, korhely életet élnek, és a hatósági utasításnak, hogy a községből eltávozzanak, nem engedelmesskednek.

Vagy olyanokra, kik kötött útlevéllel utasítatván illetőségi helyükre, az előírt útiránytól önkényesen eltérnek; c) büntetésük kiállása után elbocsátott fegyencekre; d) külföldiekre, ha az 1878. évi V. tc. 64. §-a alapján kiutasításra ítéltettek, továbbá anélkül is, ha a fentebbi kategóriába tartoznak, vagy végre, ha az országban való maradásuk a közbéke vagy az állam biztonsága szempontjából alapos indokból veszélyesnek találják. 3. §. A megelőző szakaszba jelzett osztályokba tartozók csak akkor toloncoztathatnak el, ha ellenük az illetékes hatóság részéről eltoloncolási határozat hozott, mi végből – ha az eltoloncolási határozathozatalra jogosított hatóság (12. §) helyben van, a bekísért személy lehetőleg azonnal az elé állítandó. Ha a tolonchatóság székhelye nem helyben van: akkor – belföldieknél – amennyiben az előző szakaszok eseteinek valamelyike kétségtelenül fennforog s azt, hogy a tolonchatóság elé állíttassék, maga nem kívánja, bekísérés helyett csak a helyben történt kihallgatásról felvett jegyzőkönyv és az illetőnél talált iratok küldendőik jelentés mellett a tolonchatósághoz. Ha kétség forog fenn, vagy az illető maga kívánja, hogy a tolonchatóság elé kísértessék, vagy ha az elfogást eszközlő helyhatóság az iratokból kellő meggyőződést nem meríthet, az illető személyesen a tolonchatóság elé kísérendő. 4. §. A határozathozatalra jogosított hatósági személy mindenekelőtt az illetőt, ha jelen van, az eset körülményei s a bekísérés indokai iránt kihallgatja, mindenestre pedig a hozzájuttatott tárgyalási és igazolási iratokat s okmányokat átveszi, áttanulmányozza, és mindazt megteszi, mi lelkiismeretes meggyőződése szerint szükséges arra, hogy megnyugvással indokolt határozatot hozhasson. 5. §. Ha a határozat eltoloncozásra szól, mindenekelőtt az illetőség állapítandó meg, amely szükség esetében hatósági levelezés útján eszközözendő, úgy a magyar honosokra, valamint külföldiekre nézve. 6. §. Külföldieknél kiváló gond fordítandó arra, hogy az illető országgal netán fennálló nemzetközi szerződések vagy egyezmények pontosan megtartassanak úgy részünkről, valamint az illető külállam által, ha részéről Magyarországra vagy azon át eszközöztetik a toloncolás. 7. §. Kimondatván az eltoloncolási határozat, az illető egyén letartóztatandó, míg e tényleges eltoloncolás foganatba vétetik. 8. §. Ha előbb az illetőség állapítandó meg, a letartóztatás addig tart, míg az arra vonatkozó tárgyalások be nem fejeztetnek, mi a lehető legrövidebb idő alatt történjék, a megkeresett hatóság rövid határidő alatt adandó válaszra kérendő fel, amely megkeresés nyilvántartandó és szükség esetén azonnal ismétlendő. Oly hazai hatóság, amely kellő időben nem válaszolt, a késedelem okozta költségek megtérítésére fog köteleztetni. 9. §. Ha a határozat felmentő, az illető azonnal elbocsátandó; ha pedig a vizsgálat folyamán oly cselekmények bizonyulnak be, amelyek a büntetőtörvények súlya alá esnek, az eljárás a fennálló törvények és szabályok szerint eszközözendő. 10. §. A kihallgatásról és vizsgálatról jegyzőkönyv szerkesztendő, amelybe a tényleges körülmények felveendőik s amelyhez az iratok és okmányok csatolandók. 11. §. Az illetőségi községbe való utasítás kétféle módon fogatosíttatik, kényszerútlevél (gebundene Marschroute) kiszolgáltatása által. Midőn az illető egyén a kényszerútlevélben eléje szabott utat az ugyanabban meghatározott idő alatt és állomásokon át minden kíséret nélkül megtenni tartozik, magától értetvén, hogy a kényszerútlevél kiállításáról az illetőségi község is mindannyiszor értesítendő, s hogy ez utóbbi a kényszerútlevéllel éppen úgy eljárni köteles, miként az a tolonclevéltre vonatkozólag előírva van. Valamint a tulajdonképpeni toloncozás által, midőn őrizet alatt történik a tovaszállítás. Az, hogy e két mód közül melyik alkalmazandó, az eset körülményeinek és az egyéniségnek gondos figyelembe vételével állapítandó meg, s a határozatban világosan kimondandó. Elvül megállapíttatik, hogy a toloncozás, mint költségesebb rendszabály, mindazon esetekben mellőzendő, amelyekben alaposan vélelmezhető, hogy a cél kényszerútlevél kiszolgáltatása által is elérhető. 2. *A tolonchatóságokról.* 12. §. Toloncügyben elsőfokú hatóság: a) vármegyékben kis- vagy nagyközségekben a szolgabíró; b) törvényhatósági joggal felruházott és rendezett tanáccsal bíró városokban a rendőrkapitány vagy a rendőri teendőikkel megbízott tanácsnok; c) Budapesten a fővárosi rendőrségnek a toloncüggyel megbízott tagja. (Fog- és toloncügyosztály.) Második fokú hatóság: a) a vármegyében az alispán; b) a törvényhatósági

joggal felruházott városokban a tanács; c) Budapesten a főkapitány vagy helyettese. Harmadik fokú hatóság a belügyminiszter. 13. §. Ha kis- vagy nagyközségben találtatik a jelen rendelet 2. §-ában jelzett osztályhoz tartozó, a községben illetőséggel nem bíró egyén vagy csapat, az elfogatást a községi elöljáróság rendeli el, tartozik azonban jelen rendelet 3. §-ában körülírt módon eljárni. Ha a szolgabíró elé való állítás szüksége beáll, az a jelen szabályzatban körülírt módon eszközendő s a költség a jelen szabályzat 31. §-a értelmében felszámítandó. 3. *A toloncozás rendjéről.* 14. §. Minden toloncsemélyről, mielőtt útnak indítatnék, a megfelelő minta szerint, egy tolonclelél állítandó ki, amelyet az eltoloncozást első fokban kimondó hatóság ír alá és pecséttel lát el. Csak ha egy család szállítandó tova, vétethetnek annak tagjai a családfő tolonclelélbe fel. 15. §. A tolonc illetőségét igazoló okmányok a tőle elvett pénz vagy értéktárgyakkal a tolonclelélbe bejegyzendők s ezzel együtt a tolonckísérőnek, vagy ha több van, a toloncszállítmány vezetőjének vevény mellett átadandók. A tolonclelél és mellékletei a tolonccal együtt a legközelebbi toloncállomási községnek átadandók s attól igazolási bizonyítvány veendő. Ez eljárás állomásról állomásra ismétlődő, míg a tolonc rendeltetési helyére meg nem érkezik. 16. §. A toloncszállítás általános vagy részletes. Az általános havonként, rendszerint négyszer történik az esetről esetre megállapított irányokban, s a megállapított toloncállomásokon át, s ezzel minden kéznél levő tolonc – amennyiben illetősége meg van állapítva vagy egyébként kétségtelen – egyszerre indítatik útnak. Részletes az, amely toloncállomást nem képező községből indul ki, vagy amely toloncállomást képező községből olyanba történik, amely nem az, vagy toloncállomási községbe eszközöltetik ugyan, de különleges okoknál fogva a kijelölt időn kívül vagy a kijelölt iránytól eltérőleg foganatosítottatik. 17. §. Elküldés előtt minden egyes tolonc orvosilag megvizsgálandó. Ha a tolonc elszállítása egészségi szempontból egyáltalában nem vagy csak járművön eszközölhető, azt az orvos a tolonclelélben feljegyzi; ha nincs akadály, a tolonclelet egyszerűen láttamozza. 18. §. Az eltoloncozás, ahol csak lehet, vasúton vagy gőzhajón eszközendő. Ha az eltoloncozandók között többen vannak, kik ugyanazon irányban távolabb vidékre szállítandók, ezekből, ha a jelzett irányban vasút vagy gőzhajó megy, útnak indítás előtt, külön csoport képezendő, s ez mindenesetre vasúton továbbítandó megszakítás nélkül azon végső toloncállomásig, ameddig az együttes szállítás eszközölhető. Ily végső átadási helyekül oly toloncállomások választandók, amelyekben szolgabírói vagy kapitányi hivatal van, s csak ha ilyen igen távol volna, választandó egyszerű toloncállomás. A vasúti vagy gőzhajózási állomástól a legközelebbi községig a csendőrség eszközli a nagyobb csoportok kíséretét; evégből a csendőrségi szakaszparancsnokság a szám és idő megjelölésével idejekorán értesítendő. Az együttes átadás megtörténvén, a részletes toloncszállítást az illetőségi községbe az átvevő község eszközli. 19. §. Ott, hol a toloncozás vasúton vagy gőzhajón nem eszközölhető, az rendszerint gyalog történik, s csak ha a legközelebbi toloncállomás három mérföldnél távolabb fekszik, vagy ha azt az orvos rendeli, használható kocszi. 20. §. A tolonc, ha az idő viszontagságainak megfelelő ruházattal – különösen télen vagy zord időben – nem bír, azzal ellátandó; úgyszintén akkor is, ha azt a szemérem igényei követelik. 21. §. Bilincs csak szükség esetében vagy oly egyéneknél alkalmazható, kiknél az elővigyázat elkerülhetetlen; veszélyes egyénekre a kísérek különösen figyelmeztetendők, s ezen körülmény a tolonclelélbe is felveendő. Különben a bilincs alkalmazásánál elővigyázati és biztonsági szempontból a m. kir. igazságügy miniszternek 1872. évben január hó 26-án 2082. szám alatt az 1871. évi LII. t.-c. alapján kiadott rendelete, illetőleg ennek III. cikke szolgál irányadóul. 22. Tolonckísérőkül csak megbízható, erőteljes férfiak alkalmazhatók, kiknek száma a körülmények szerint állapítandó meg s kik fegyverrel látandók el. A lőfegyver használata lehetőleg mellőzendő. Rendszerint öt toloncra egy kísérő számítható. Ha egynél több a kísérő, az egyik mindig mint a szállítmány vezetője jelölendő meg, kinek úgy a kísérek, mint a toloncok engedelmességgel tartoznak. 23. §. A tolonckíséret, valamint a fuvarkirendelés a községi elöljáróság kötelessége. Községek, amelyek rendes rendőri személyezettel bírnak, a kíséreknek annak soraiból rendelik ki. Budapes-

ten a tolonckíséretet, a fővárosi rendőrség, saját őrségi személyzetéből rendeli ki, s a fuvarról is az gondoskodik. 24. §. A toloncok szállítása – amennyiben az nem vasúton vagy gőzhajón eszközöltetik – csak nappal történhetik, állomásról állomásra szakadatlanul folytatandó, kivéven fergeteges időt, midőn menhelyet kereshetnek annak elvonul-táig. Gond fordítandó arra is, hogy a megérkezés nappal történhessék. Közutak melletti fogadókba betérni tilos. 25. §. Ha valamely tolonc útközben gyalogolásra képtelenné válnék, vagy továbbszállítása általában eszközölhető nem volna, állapotát a legközelebbi orvos megvizsgálja, s ennek véleménye irányadó a továbbszállítás kérdésében. Ha orvos csak későn volna kapható, úgy, hogy annak bevétele a toloncállomás elérését nappal lehetetlenné tenné, az illető tolonc a legközelebbi község elöljáróságának az iratokkal együtt átadandó, amely azt átvenni, a legközelebbi toloncmenetig őrizni, élelmezni és a szükséghez képest ápolni tartozik, s erről az útnak indító tolonchatóságának jelentés teendő. 26. §. Oly község, amely toloncállomást képez, az általános vagy részletes szállítmánnyal beérkezett toloncok átvételét nem tagadhatja meg; ugyanaz áll az illetőségi községre nézve is, az illetőség alapján hozzászállított toloncokra nézve. 27. §. Ha a tolonc rendeltetési helyére, az illetőségi községbe megérkezik, a község elöljáróságának a tolonclevéllal s egyéb ahhoz tartozó tárgyakkal átadandó. Ez az átadónak elismervényt ad, az átvételt a tolonclevélen aláírásával elismeri s azt azon hatóságnak, amely azt kiállítaná, a tolonckísérők útján, vagy ha ez akadályokba ütköznék, posta útján azonnal visszaküldi. 28. §. Az illetőségi községnek átadott tolonc, amennyiben munkaképtelen, a szegények iránt fennálló szabályok szerint a községben eltartandók, amennyiben pedig munkaképes, de munkakerülő volna, megfelelő munkára szorítandó s a község részéről a lehetőségig mód és eszköz nyújtandó az illetőnek, hogy rendes és tisztességes életmódhoz visszatérjen. Arra való igazolvány, hogy ily egyén illetőségi helyén kívül láthasson kenyérkereset után, csak akkor adandó, ha javulásának elegendő jelét adá. Ha ily egyén engedély nélkül távozott illetőségi községéből, a kellő intézkedések azonnali megteendő, hogy országosan köröztessek. 4. *A toloncok elhelyezéséről, őrizetéről és élelmezéséről.* 29. §. Az állomásközségek tartoznak a toloncok nappali és éjjeli elhelyezésére saját, a tapasztalat szerint mutatkozó szükségletnek megfelelő, elegendő tágas, biztos helyiséget kiállítani, s annak jó karban- és tisztántartásáról gondoskodni. E helyiségek deszkafekvőhelyekkel látandók el, s úgy alkotandók, hogy a toloncok megszökése – kellő őrizet mellett – lehetetlen legyen. E helyiségek megfelelő volta fölött a fölötte közigazgatási hatóság őrökdi, amelynek utasításai pontosan teljesítendő. A nappali és éjjeli őrséget az állomási község elöljárósága a szükség szerint állítja ki. Ha egyes törvényhatóságokban célszerűségi szempontból kívánatosnak mutatkoznék, hogy toloncállomást nem képező egyes községekben levők, a rendes toloncozási időt megelőzőleg, azonban az eltoloncozási határozat meghozatala után, a legközelebbi toloncállomás-községbe kísértessenek, a törvényhatóság ezen intézkedést rendeletileg megteheti. Úgy azonban, hogy ezen esetben az ezt igénylő községek a toloncállomás helyiségeinek kiállításához és fenntartásához hozzájáruljanak, amely hozzájárulás mérvét a törvényhatóság állapítja meg. 30. §. Az élelmezés áll: reggel egy adag jól kisült egészséges kenyérből s pedig 15 éven felülieknél 286 gramm (fél font), azon alóliaknál 186 gramm (1/3 font) mennyiségben; délben ugyanannyi kenyér és egy adag egészséges – lehetőleg – főtt étel, vastag és táplálóbb (főzelék) eledelknél egy meszely. Szállítás alkalmával a reggelit az indító, az ebédet az átvevő állomás szolgáltatja. Hosszabb vasúti vagy gőzhajói szállításnál a szabályszerű élelmezésről szintén az indító állomás gondoskodik. 5. *A toloncköltségek megtérítéséről.* 31. §. A magyar királyi belügyminisztérium, a belügyi tárca terhére a következő tolonckiadásokat téríti meg. A kenyér és a meleg étel árát, amely a budapesti királyi fenyítő törvényszék foglyainak élelmezésénél létező árak szerint egyelőre a következőleg állapítatik meg: nyári hónapokban a 15 éven fölül levő egyéneknél, fejenként 13 kr. A 15 éven alóliaknál, fejenként 11 kr. A téli hónapokban a 15 éven fölül levő egyéneknél, fejenként 15 kr. Az azon alól levőknel, fejenként 13 kr. A vasúti, gőzhajói vagy előfogati díja, amely utóbbi két lóra mérföldenként 52

kr.-ban állapítatik meg. Megjegyeztetvén, hogy egy szekéren, nyáron hat, télen négy-öt egyén helyezendő el. Fűtési és világítási díjat és pedig a téli hat hónapon át naponként és szobánként 14 kr. A nyári hónapokban pedig 7 kr.-t; ezen költségek egyébként évnegyedes átlagokban is megállapíthatók; a kísérő díj, amely mérföldenként oda- és visszszámítva 18 kr.; az éjjeli örök díja személyenként egy éjre 20 kr.; e) fekvésre szolgáló alomért személyenként és éjjenként 1 ½ kr.; f) a kiszolgáltató ruházat árát, amely igazolandó, s amelynél több nem számítható fel, mint amennyibe az valóban került. Ezen díjakat csak a toloncállomási községek számíthatják fel azon toloncok után, kik tovaszállítás végett átadattak; a saját területükön elfogott toloncokért mit sem számíthatnak fel. Nem toloncállomást képező községek, midőn a saját területükön elfogott és helyben saját költségükön tartandó toloncokat a tolonchatósághoz kísértetik, csak a kísérő és esetleg az előfogati díjat számíthatják fel. Zárhatózatok. 32. §. A toloncozást elrendelő hatósághoz a 27. § értelmében visszaérkező tolonclevél tüzetesen átvizsgálandó, s ha netán tapasztalt hiányok pótlása hivatalos levelezés útján eszközözendő. A visszaérkezett tolonclevél a 10. § rendelkezése szerint veendő jegyzőkönyvbe bejegyzendő, maga a tolonclevél pedig szorgosan elhelyezendő. 33. §. Ha a tolonclevél kellő időben vissza nem érkezik, az megfelelő módon megsürgetendő, mi végből minden tolonchatóság minden toloncozási határozatot pontos nyilvánosságban tart. 34. §. Ha a tolonc letartóztatása ideje alatt betegszik meg úgy, hogy az orvos véleménye szerint útnak nem indítható, lehetőleg köz- vagy magánkórházban helyezendő el, vagy ha ez nem történhetné, a tolonc a községben házilag gyógykezelendő. Ily esetekben az orvosnak a tolonc betegségéről és annak tartalmáról szóló nyilatkozata felveendő, s a tolonc számadáshoz mellékelendő jegyzőkönyvhöz csatolandó. 35. §. Általában szoros kötelességükké tétetik a tolonchatóságoknak és közegeiknek, hogy a toloncok irányában az éber őrizettel s erélyes eljárással igenis megférő emberséges kíméletet tanúsítsanak. 36. §. A letartóztatás alatt vagy a szállítás közben meghalt tolonc temetése a legegyszerűbben ugyan, de mindenesetre deszkakoporsóban eszközözendő. A temetési költségek azon község által előlegezendők, amelynek területén a tolonc útközben elhalt. Ezen költségekről nyugtákkal felszerelendő számla készítendő, amely az illetőségi községnek az elhalt tolonc esetleges vagyonából vagy annak hiányában az esetleg létező – fizetésre köteles – rokonoktól leendő beszédés végett megküldendő. Ha ily vagyon vagy fizetni köteles rokon nincs, vagy ha az illetőség meg nem állapítható, a temetési költségek véglegesen az eltemetést eszközöző községet terhelik. (L. állami anyakönyvvezetés.) 37. §. A toloncszámadások minden törvényhatóság részéről évnegyedenként közvetlenül a belügyminisztérium számvivőségéhez küldendők. Ennek módoszatai külön rendeletben fognak megállapíthatni, addig a tényleg fennálló szabályok irányadók. *RKTK. 1906. pp. 483–490.*

Tudós iskolákról általában: A tudós iskoláknak átaljában azon céljok van, hogy azon ifjak, kik vagy államszolgálatba lépni, vagy oly hivatást választani akarnak, amelyre tudományos előkészítés szükséges, vagy kik csak tudományos műveltséget akarnak magoknak szerezni, kiképeztessenek. Minthogy az államnak gondoskodni kötelessége, hogy a közügyek vezetésére és más hivatáshoz kívántató képzettséggel bíró egyéneknél hiány ne legyen, és hogy egyáltalában a tudományok országa terjedjen, következik, hogy a tudós iskolákra is kell figyelmét fordítani. A tudós iskolák kétfélék; alsóbbak és felsőbbek, az alsóbbakat képezik a gymnasiumok vagyis középtanodák, a felsőbbeket az egyetemek, akadémiák. A gymnasiumokban mintegy a felsőbb iskolákra előkészítő oktatás adatik, és a tudományos fogékonyságra mintegy alap vettetik, főszerepet játszik ennél a régi classikai nyelveknek tanítása, és az ismerkedtetés az ókornak classicus írói szellemével, és az által az előadás modorának (amelyben a régi classicusok mestereink lehetnek) tökéletesbítése, magasztos eszmék gerjesztése, és az ízlés, jellem s kedély megnemesítése. De a classikai tanulmányok mellett más közhasznú tárgyak is alaposan taníttassanak, különösen a történelem, földleírás, termé-

szettudomány, matematika és logika, valamint élő nyelvek, és a tantárgyak élő nyelven adassanak elő, mert csak így lehetséges a mai korszellem által igényelt nagyobb terjedése a tudományosságnak. Noha, kétségen kívüli dolog, hogy az ifjaknak tudós iskolákhoz szerfeletti tolongása kártékony hatású lehet, mert emiatt sok erő elvonatik más közhasznú foglalkozástól, és minthogy sok ifjú eltéveszti életcélját, az állam sokszor sok elégedetlen és veszedelmes emberekkel terhelhetik, mégsem volna igazolható e bajok elhárítására, a tudós iskolákban felvételt csak bizonyos polgárosztályokra szorítani, vagy a szegényeknek azt igen nehezíteni. Mert ily intézkedés nem csak jogot sért, amennyiben általa egyes emberek a pályájuk szabad választásában akadályoztatnak, hanem gyakran az államot is a legjelesebb észtehetségektől, kik az emberiségre nézve jótékonyan hatottak volna, megfosztja. Ha tehát az államnak szükségesnek látszik a tudományos pályákhoz szerfeletti tolongás ellen korlátozásokat tenni, ezek olyanok legyenek, hogy egyaránt érjenek minden polgárosztályt, pl. az állam a felsőbb iskolákban felvételt megtagadhatja annak, ki a szükségesnél készülséggel arra nem bír, behozhat érettségi s ún. államvizsgákat, szabhat feltételeket azoknak, kik bizonyos hivatalokba lépni akarnak, és rendelheti, hogy a tanulmányokra világosan képtelenek annak idejében azoknak folytatásától letiltassanak. Ily intézkedések által kétségkívül ritkulni fog a tanulmányokhoz tolongás.

KRT. 1862. 24. §. p. 32.

Tudós társaságok: A tudós társaságok vagyis akademiák leginkább arra szolgálnak, hogy a tudományok felsőbb régióit műveljék és új felfedezések által a tudományt gyarapítsák. De oly országban, amely még a művelésben nagyon hátramaradott, és hol csak kevesen foglalkodnak a tudományokkal, az akademiának egyik feladása népszerű iratok kiadása által a tudománynak a tömegnél még csak bemenetelt szerezni. A tudós társaságok nagy befolyással bírnak a tudományok előmozdítására, mert a tudósokat közelebb érintkezésbe hozván egymással, az eszmeközlést és ösztönt előmozdítják, és mert az akademiái fizetések által kitűnő emberek oly helyzetbe jutnak, miszerint egész tevékenységüket a tudománynak lesznek képesek szentelni. Az akademiától feladott pályakérdések által a szunnyadozó szellemi erők ébresztetnek, és munkásságra ösztönöztetnek. Az akademiának költségén némely jeles tudományos munka, melyet a szerző ki nem adhatna, kinyomathatik. Gyakran tudósok tudományos utazásokra küldetnek; továbbá több akadémikus tag egyesített ereje által némely tudományos vizsgálatok és gyűjtések sikeresebben történnek, mint egyébként történhetnének, és egyáltalában általuk a tudomány és művészet mezején sok jó idéztetik elő. A szép művészetek akademiája is igen jótékony befolyással bír az ízlés és műveltség terjedésére.

KRT. 1862. 27. §. pp. 38–39.

Tűzrendészet: Tárgyi szempontból a tűzvétség kitörésének meggátlására s a már kiütött tűzvétség elfojtására vonatkozó jogszabályok összessége, alanyi szempontból pedig az erre irányuló hatósági tevékenység. A tűzrendészetet az 1888. évi 53.888. B. M. számú rendelet szabályozta először, az annak kiegészítése, módosítása és végrehajtása tárgyában kiadott 230.000/1925. B. M. számú rendelet pedig teljesen a modern technika vívmányainak s a tűzoltói intézmény mai fejlettségének megfelelő alapokra fektette.

HMBI. 1928. p. 52.

Újságelárusítói (más szóval rikkancs-) igazolvány: A sajtótermékek utcai vagy házaló árusításával foglalkozó egyének részére kiadott rendőrhatalósági igazolvány. Az elsőfokú rendőrhatalóságnak az igazolvány megtagadása vagy visszavonása tárgyában hozott véghatározata ellen a m. kir. államrendőrség működése területén, másodfokon a kerületi rendőrfőkapitánysághoz, annak működési területén kívül pedig az alispánhoz lehet fellebbezni. Harmadfokon mindkét esetben a belügyminiszter dönt. (1153/920. M. E. számú rendelet, 15.900/1920. B. M. számú rendelet.)

HMBI. 1928. p. 52.

Utcán: Az utcának külön illemtana van, de erről az embereknek, sajnos, csak kis része tud, és még kisebb része tartja is be. Ez az illemtan pedig megköveteli, hogy az utcán mindenki úgy viselkedjék, hogy azzal legkisebb mértékben se legyen terhére embertársainak. Művelt ember, mielőtt az utcára lép, egy pillantással meggyőződik arról, hogy külseje teljesen rendben van-e. Az öltözködés befejezését (pl. begombolkozást, kesztyűhúzást) nem szabad az utcára hagyni, azt előbb kell elvégezni. Éppen olyan helytelen megérkezés előtt már az utcán kezdeni a vetkőzést. Általában ami nem illik zárt helyiségben, az az utcán sem állja meg a helyét. A járókelők után megfordulni illetlenség, de az se más, ha valaki a járda közepén álldogálva a forgalmat akadályozza. Ha valami okból mégis meg kell állni, úgy ez mindig közvetlenül a fal mentén vagy a járda szélén történjék. Csak illetlen ember kiabál az utcán, messziről vagy az utca másik oldaláról tehát senkinek se szóljunk. Művelt ember az utcán vagy nyilvános helyen még halkabban beszél, mint zárt helyen, mert szükségtelennek tartja beavatni dolgaiba az utca közönségét, de még azért is, hogy másokat szavai ne zavarjanak. Ha valaki szembejövő ismerősével beszélni óhajt, ne tartóztassa fel útjában, hanem engedélyt kérve tőle, egy darabig kísérje el. A legnagyobb figyelem mellett is megtörténhetik, hogy az emberek az utcán egymást meglökik. Ilyenkor még abban az esetben is bocsánatot kell kérnie, ha nem bizonyos, hogy kinek a hibájából történt a kellemetlenség. Háromnál több ember egy sorban nem sétálhat az utcán. Ha a járda keskeny, még ennyi sem, mert a szembejövőket feltartóztatnák. Ha mégis hárman sétálnának, a legidősebbet vagy a legnagyobb rangút kell közrevenni, attól balra a következőt; – jobbról a legkisebb rangú menjen. Mindkét oldalt karonfogva sem nő, sem férfi nem mehet az utcán. Szűk járdán a nőt vagy feljebbvalót belül kell engedni, mert különben könnyen leszoríthatják. Ilyen helyen szembejövő nőnek, idősebbnek, magasabb rangúnak, amennyiben az úttest sáros vagy poros volta ebben nem gátolja, a járdáról való lelépéssel kell kitérni, az általa kísért feljebbvalót, nőt vagy idősebbet pedig ilyenkor előre kell bocsátani, illetve lépjen az altiszt annak háta mögé. Ha két vagy több egyén halad az utcán egy társaságban, akkor a szembejövőeknek annyi helyet kötelesek hagyni, hogy azok ne kényszerüljenek miattuk a járdáról lelépni. Viszont az egyedül jövő nem választhatja szét a szembejövőket, nekik annyi helyet kötelesek hagyni, hogy azok ne kényszerüljenek miattuk a járdáról lelépni. Utcakeresztezésnél feltétlenül a nőt, idősebbet vagy magasabb rangút kell előreengedni. Ez különben áll zárt helyiségben való találkozásra is. A menetütemet mindig a nő vagy magasabb rangú, illetve idősebb személyhez kell alkalmazni. Ha egy férfi két nőt kísér, az idősebb nő legyen a középben. Az utcán fütyülni vagy dalolni halkán sem illik. Az altiszt tisztí feljebbvalót vagy előljárót, ha az illető másként nem rendelkezik, szabályszerű távolságból balra hátul követi. *TT. 1928. pp. 83–87.*

Útlevel: A külföldre utazó magyar állampolgár részére kiállított hatósági okirat, amely a magyar határ átlépésére jogosít s egyúttal személyazonossági igazolványul szolgál. Érvényességéhez ez idő szerint mindazon államok külképviselete részéről való előzetes láttamozás kell, ahova az illető utazni készül, s amely államok területén keresztül utazásának végső célját eléri. (1903: VI. tc. az útlevelügyről és 70.000/1904. B. M. rendelet.)

HMBI. 1928. p. 52.

Üzletben: Tolakodni itt sem illik, hanem meg kell várni, míg az illető sorra kerül. Udvarias ember, ha nem sietős a dolga, nőnek és magasabb rangúaknak itt is előnyt ad.

TT. 1928. p. 165.

Vadászat: A vadászat, amely az őskorban s még azután is sokáig az ember létfenntartásának alapja és mindennapi munkája volt, ma már – ha valóban sportszerűen űzik – csak nemes és férfias szórakozás. Az kétségtelen, hogy a legszebb sportok egyike, de az is tagadhatatlan, hogy igen sok időbe és még több pénzbe kerül. E két főtulajdonsága, sajnos, már előre is méhében hordja a döntő ítéletet arra nézve, hogy mennyiben sorolhatja az altiszt egyéb szórakozásai közé a vadászatot is. Mert az, hogy altiszt tagja lehessen egy olyan vadásztársaságnak, amely a vadászatot nem sportnak, hanem hússzerzési, illetve kereseti műveletnek tekinti, az elve is ki van zárva. Szomorú dolog, hogy a falusi vadásztársaságok legtöbbször ilyenek. Ezek tagjai, mihelyt a tilalmi idő elmúlik, rendszerint mindennap hajnaltól estig űzik és irtják a vadat, hogy ezek eladási árából elsősorban a tagdíjait fedezzék s hússzükségüket beszerezzék. Hogy egy hónap múlva azután az egész területen legfeljebb csak egy-két halálra rémült nyúl bujkál, azzal egyáltalában nem törődnek. Az altisztre nézve tehát legfeljebb csak olyan vadásztársaság jöhet számításba, amelynek belügyminiszterileg jóváhagyott alapszabályai vannak. Az ilyenek tagsági díja azonban, miután a társaságot az alapszabályok a hasznos vadaknak télen való etetésére és ellenségeiknek irtására is kötelezik, rendszerint oly magas, hogy az – hacsak tekintélyes magánvagyonra nincs –, az altiszt szerény költségvetésébe veszedelem nélkül be nem állítható. De ha a tagsági díj s a vadászjegy ára valamiképpen még elő is volna teremthető, számolni kell a vadászat egyéb költségeivel is. Akárminő rossz csőszpuskával egy altiszt sem mehet vadászatra, mert az olcsó, rosszul hordó fegyverrel hibát hibára halmozza, s a következményeket az elsőrendű fegyverekkel felszerelt, jó vadászok társaságában mindenki könnyen elképzelheti. A jó fegyver, a jó töltény pedig olyan drága, hogy szerényebb anyagi viszonyok között élő ember azt meg nem fizetheti. De ezt nem tekintve, honnan vegye az altiszt a vadászat gyakorlásához szükséges sok szabadidőt anélkül, hogy a szolgálat rovására ne essék? Néhány vadászatot való részvétele pedig nem éri meg a vele járó költségeket. Napjainkban a szerényebb anyagi viszonyok között élő középosztály tagjai is legfeljebb akkor vadásznak, ha vagyonos barátaik vagy nagyobb uradalmak egy-egy vadászatra vendégeikül látják. E téren azonban csendőraltszót különleges helyzete oly szigorú elővigyázathoz köti, hogy leghelyesebb, ha fájó szívvel is, de tényleges szolgálati idejének tartamára lemond a vadászat sportjáról. Az természetes, hogy adott esetben az altiszt csakis tisztai előjárójának engedélyével vadászhat. Mindezekről függetlenül a vadászatról általánosságban legyen elég annyi, hogy aki valóban sportszerűleg akar vadászni, annak azt éppen úgy meg kell tanulnia, mint bármely más sportot. A vadászat illemtana röviden a következő: 1. Művelt ember töltött fegyverrel csak olyan területre lép, amelyen vadászni feltétlenül joga van és a terület határait pontosan ismeri. 2. Vadászat közben a fegyvert mindig úgy kell hordani, hogy a csöve soha ember felé ne legyen. 3. Minden kör, illetve hajtás után a töltényeket ki kell szedni. 4. A szomszéd elől a vadat ellőni nem szabad. 5. Nemes, illetve nagy vadra (őz, szarvas, vaddisznó, zerge, medve) vérbeli vadász még lesből sem lő sérüléssel. Annak mindenkor golyó jár. 6. Kocsiról, szánkóról jó vadász éppen úgy nem lő kis vadra, mint fekvő vadra általában. 7. Nyúlra lesből csak az orvvadász szokott löni. 8. Egyáltalán, az igazi vadásznak úgy kell viselkednie, hogy a „húséhes vadász” címmel a legnagyobb rosszakarat se illethesse.

TT. 1928. pp. 227–232.

Választói jog: Általános jellegű műszó, amelyet az országgyűlési képviselők, a törvényhatósági bizottság és a községi képviselőtestületek tagjainak választására való jogosultság megjelölésénél egyaránt használunk. Ily értelemben beszélünk országgyűlési képviselőválasztói, törvényhatósági és községi választói jogról. A választhatóságot szenvedő (passzív) választói jognak is nevezik. E tekintetben a törvények közjogi műszavaihoz a legszigorúbban alkalmazkodni kell. Jelenlegi törvényeink országgyűlési képviselőválasztójogról és országgyűlési képviselővé vá-

laszthatóságról, törvényhatósági választói jogról és választhatóságról, községi választókról és községi képviselővé választhatóságról intézkednek. (1925: XXVI. t.-c. 1. és 9. §-a, 1886: XXII. t.-c. 40. §-a.)

HMBI. 1928. p. 54.

Vallási szertartások alatt: Saját vallásán kívül minden művelt embernek oly mérvben kell ismernie a legelterjedtebb keresztény vallások szertartásait és szokásait, hogy tudatlanságból se kövessen el illetlenséget, annál kevésbé botrányt. Más felekezet templomában úgy kell viselkedni, mint az illető felekezet hívei. Szertartásaik esetleges különlegességén csodálkozásának kifejezést adni nem szabad, mert ez vallásos érzésüket mélyen sértené. Más vallásúak kigúnyolása nem csak neveltlenség, hanem törvénybe ütköző cselekedet is. A különböző vallási szertartásokra és ott tanúsítandó viselkedésre nézve általában illik tudni az alábbiakat: *I. A római katolikus vallás szokásait illetőleg:*

1. Nagy súlyt helyez tanának és a belőle folyó életnek hely és idő által megszabott külső cselekménnyel (szertartás) való kifejezésére. Az évet a megváltás időrendi fokai szerint karácsonyi (advent első vasárnapjától a hetvened vasárnapig), húsvéti (hetvened áldozócsütörtökig és pünkösdi ünnepkörre osztja (pünkösdtől adventig). A karácsonyi és húsvéti ünnepekre készületi időt (advent, nagyböjt) rendel s ez alatt híveinek minden zajos mulatozást tilt és böjtöt rendel. Híveit kötelezi, hogy minden vasár- és ünnepnapon, a szent áldozaton (mise) részt vegyenek s vasár- és ünnepnapjait megszenteljék; 2. A szentmise szertartását, amely az utolsó vacsorán elrendelt, úr teste és vére szerzésének és feláldozásának szó szerinti, de a történelem folyamán különböző ima és dicséretbe foglalt ismétlése, a jelenlevők a következő cselekményekkel kísérik, a miséző bejövételénél felállás, a lépcsőimánál: leülés; mikor a könyvet átviszik az evangéliumi rész felolvasására: az isten szava iránt való tiszteletből – felállás; az úrfelmutatáskor, valamint az áldozás idején az oltáriszentség imádása jeléül: letérdelés; ugyancsak letérdelés jár áldásra; míg a második evangéliumra ismét felállás. Egyéb szertartásoknál szabály: valahányszor a lelkész a lépcsőfokon térdel vagy áll, a hívek is ugyanezt teszik; minden áldást pedig térdelve fogadnak. Római katolikus templom vagy feszület előtt elhaladó katolikus altiszt sapkáját éppúgy megemelheti, mint a polgári egyén. Vagy egyszerűen tiszteleg. Ez ugyanis nincs szabályozva. Oltáriszentség előtt a katolikus hívő mindenkor letérdel. Szertartás közben a templomból ki- és bejárni vagy másokat beszélgetéssel háborgatni illetlenség. Egyes ünnepi alkalmakkor hatóságok vagy magánosok részére fenntartott helyeket elfoglalni nem szabad. *II. A református istentiszteletnél* az egész gyülekezet állva hallgatja meg a pap imáját és az igelovasást, ami az egyházi beszéd előtt és után van. Az áldást szintén felállva veszik a hívek. A református egyház az évet szintén felosztja az ünnepek sorozata szerint. Így van „ünnepes” és „ünneptelen” félév. Az ünnepes félév a karácsonyi, húsvéti és pünkösdi ünnepkörből áll. Az ünneptelen félév a Szentháromság-vasárnaptól adventig tartó időt foglalja magában. Az istentisztelet fő része az igehirdetés. Az ünneptelen félév igehirdetésének tárgyát az Üdvözítő életén kívül rendszerint egyéb bibliai és egyháztörténeti személyek és események képezik. Az istentisztelet lefolyása a következő: 1. Vasárnapon és ünnepnapon délelőtt és délután: a) felálló ének, b) főének, c) előfohász, d) prófétaimádság, e) bibliaolvasás, f) prédikáció, g) főpapi ima, h) az úr imája, i) adakozásra felhívás, j) hirdetések, k) áldás, l) záró ének. – A délutáni istentisztelet annyiban különbözik a délelőttitől, hogy az f) alatt jelzett prédikáció helyett bibliamagyarázat vagy kátémagyarázat is tartható. A b), f) és l) alatt jelzett prédikáció és énekek folyamán a hívek ülnek, míg a többi részek alatt állnak. 2. Minden köznap reggel van úgynevezett könyörgés, amely következő részekből áll: a) felálló ének, b) főének, c) fohász, d) bibliaolvasás, e) imádság, f) az úr imája, g) záró imádság, h) adakozásra való felhívás, i) hirdetések, j) áldás, k) záró ének. A hívek a b) és a k) alatt jelzett énekek folyamán ülnek, míg a többi pontokban állva vesznek részt. 3. Ezeken kívül évenként ötször van Úrvacsora-osztás (karácsonykor, húsvétkor, pünkösdkor, továbbá az újkenyér áldásaiban és az őszi áldá-

sokban való részesüléskor). Az Úrvacsora-osztás cselekményei a következők: a) fohász, b) szerzetesi igék olvasása, c) szertartási beszéd, d) bűnbánó imádság, e) nyilvános vallástétel és fogadalom, f) bűnbocsánat-hirdetés, g) meghívás az Úrasztalához, h) a szent jegyek kiosztása, i) hálaadó ima, j) az Úr imája, k) megáldás. A hívek a szertartási beszéd c) alatt ülnek, a h) alatt a gyülekezetenként szokásos sorrendben az Úrasztalához járulnak, míg a többi cselekményben állva vesznek részt. *III. Az ágostai hitvallású (evangélikus) istentiszteletnél* – az egész gyülekezet minden alkalommal, amikor a lelkész a szentírásból egy-egy részt felolvas, a Szentírás igéit felállva hallgatja végig, hogy ezzel kifejezésre juttassa feltétlen hódolatát a Szentírás, vagyis Istennek szavai iránt. Az evangélikusoknál aztán a hívek felállva veszik a lelkész részéről az áldást, amely szintén a Szentírás egy része. Az istentisztelet többi részét a gyülekezet ülve hallgatja végig.

TT. 1928. pp. 143–148.

Vámórség működési területe: A határterület. A vámórség feladata a határőrizet lévén, önként következik, hogy szolgálatát a határon teljesíti, a határkerületben pedig csak annyiban végez szolgálatot, amennyiben az a feladataiból kifolyólag szükségessé válik. Egyébként a vámórség szolgálata a katonai, közrendészeti, közigazgatási és pénzügyi közegeknek a határkerületben végzendő s határőrizetet nem képező rendes szolgálatát nem érinti.

HSZ. 1930. pp. 359–360.

Vándorkereskedő, vándorraktár, vándoriparos: Vándorkereskedők, akiknek e címen iparigazolványuk van, s akik az ilyen iparigazolvány alapján az ország bármely részén foglalkozhatnak bevásárlással, tekintet nélkül arra, hogy ott ahol vásárolnak, van-e fióküzletük vagy nincs. Vándorraktárak felállításához boltokban, lakásokban, szállodákban iparigazolvány szükséges, ilyen iparigazolvány nélkül az elárusítás tilos. Vándoriparos az, ki mesterségét községről községre járva gyakorolja, pl. köszörűs, órás, esernyőkészítő. Ha vándoriparosok a fővárosban állandóan lakást tartanak, ugyanazon elbírálás alá esnek, mint a többi megtelepedett iparosok.

RKTK. 1906. p. 213.

Vármegye: A közigazgatásnak az önkormányzatiság elve alapján kialakult legjelentősebb és legősibb szervezete. Az 1886: XXI. t.-c. 1. §-a 63 vármegyét iktatott törvénybe, mint vármegyei törvényhatóságot. A trianoni békeszerződés következtében a vármegyei törvényhatóságok száma 25-re apadt, miután a törvényhozás az 1923: XXXV. t.-c-ben a szomszédos csonka vármegyét takarékosági és célszerűségei szempontokból közigazgatásilag egyelőre egyesíteni volt kénytelen.

HMBI. 1928. p. 54.

Vasúton, villamoson: A vasút utasai között sajnos még mindig sokan vannak, akik a tisztességtudás, sőt az egészségóvás legelemibb követelményeivel sincsenek tisztában. A vasúti fülkébe történő belépéskor, ha ott már néhányan vannak, célszerű megkérdezni, hogy van-e üres ülőhely. Vasúton és villamoson pusztán időöltésből nem szokás ismeretséget kötni. Mások beszélgetésbe kérdezetlenül beleszólni vagy az útitárral folytatott beszélgetésbe idegent belevonni illetlenség. Rossz szokás szolgálati vagy bizalmas magánügyek hangos tárgyalása; hangos anekdotázás vagy véleménynyilvánítás azon célzattal, hogy azon más is nevéssen, ill. tetszését vagy nem tetszését nyilvánítsa. Az ablakot, az ajtót vagy fűtőkészüléket csak a többi utas beleegyezésével szabad kinyitni vagy becsukni. A vasúti kocsit folyosóján állva, az elhaladókkal lehetőleg szembe, nem pedig háttal fordulva kell utat engedni.

A cipőnek vagy zubbonynak levetését, ha a fülkében mások is vannak, vagy a lábaknak a szemközt levő ülésre való felrakását, nemcsak az illem, de a vasúti szabályzat is tiltja. A zubbony kigombolása is illetlenség. Ruhadarabokat úgy kell felakasztani, hogy azok másokat ne zavarjanak. Ha valaki vasúton ülve aludni akar, akkor lehetőleg rejtse arcát lógó köpenye, az ablakfüggöny vagy újságja mögé, mert az ülve alvó rendszerint mosolyt fakaszt. Udvarias ember a nőknek, öregeknek, betegeknek a fel- és leszállásnál, a csomagok elhelyezésénél mindenkor segédkezik. Fel- és leszálláskor a nőt mindig előre bocsátja, kivéve, ha leszálláskor nekik segíteni akar. Jó ízlésű ember, útközben kellemetlen szagú ételt (fokhagymás húst stb.) nem eszik, és útravaló ételmének elfogyasztásánál ügyel, hogy az üléseket vagy más ruháját be ne zsírozza. A húsfélét legcélszerűbb két vékony kenyérszelet közé helyezve enni, mert a pusztá ujjak közé fogott zsíros ételek fogyasztása kevésbé vall választékos ízlésre. Az ülőhely felajánlása mindig udvarias tény nőkkal szemben, feljebbvalókkal szemben pedig kötelező, ha azok egyébként állani kényszerülne. Csomagokkal a szabad mozgást és elhelyezkedést gátolni vagy azokkal másoknak terhére lenni illetlenség. Leszálláskor udvarias, ha a férfi veszi le a csomagot. Villamoson, állás közben, a másokhoz való ütődés elkerülése végett, mindig kapaszkodni kell.

TT. 1928. pp. 169–173.

Viselkedés: Régi dolog, hogy a legelőkelőbb egyének rendszerint a legudvariasabbak. Régi elv az is, hogy mások udvariassága sem jogosít fel hasonló modortalanságra, mert az igazán művelt ember ebbe a hibába sohasem eshetik. A jó modor szabályait elsősorban magáért a jó modorért kell betartani. Nemcsak azokkal szemben kötelező az udvariasság, akikre az ember rá van szorulva, mert a jó modor rugója nem az érdek, kényszerűség vagy megalázkodás [...] Az udvariasságnak mindenki hasznát látja, nem kerül semmibe és mégis sokat meg lehet általa szerezni. Olyan, mint egy világnyelv, amelyet mindenki megért. Aki túlteszi magát a századokon át kialakult udvariassági formákon, annak élete a műveltebb egyének között lehetetlenné válik. Pl. aki bement látogatás esetén borotvátlanul, rendetlen és piszkos öltözetben fogadja vendégeit vagy aki hanyagul öltözködve jelenik meg a társaságban stb., arról méltán mondható, hogy műveletlen, sőt sértést is láthatnak viselkedésében. Mások örömeire szolgáló csekélyeségek észrevétele, gyors és előzékeny figyelmesség, amely másnak örömet szerez vagy fájdalmát enyhíti, sokat jelent. Gyakrabban éreztetett kisebb udvariasságot az emberek jobban megjegyzenek, mint a ritkább, bár nagyobb segítséget, viszont a – bár akaratlanul, de – ismételt apró-cseprő figyelmetlenségek felhalmozódva, hosszú időre szóló haragnak vagy neheztelésnek lehetnek szülőokai. Minden körülmények között udvariasnak lenni nem oly egyszerű dolog. Sokszor kell az embernek heves természetét, szenvedélyeit, hajlamait vagy indulatait legyőzni. A helyesen alkalmazott udvariasság tiszteletet ébreszt. A kelletlen, hideg udvariasság éppen olyan bántó, mint a hideg kézszorítás vagy lenézően hűvös pillantás. Mindenki úgy bánjon másokkal, mint ahogyan szeretné, hogy övele bánjanak; nővel szemben úgy, amint azt saját édesanyja vagy nővére számára elvárja. Az életben sokszor jobban érvényesülnek a kevésbé tehetséges, jó modorúak, mint az okos, de ügyetlen és nyers emberek. Az udvariasság túlzásba vitt formája már hízelgés [...] Az udvariasság egymás kölcsönös megbecsülésének kellemes formája és hogy „szolgai alázkodás” nélkül kell mindenkivel szemben szerénynek, előzékenynek, szolgálatkésznek és tapintatosnak lenni. Mint alárendelt és mint fiatalabb, legyen szerény és tisztességtudó, mint előljáró és feljebbvaló pedig melegszívű és barátságosan érző. Figyelje meg jól társaságban azokat, akiket nagyra becsül és iparkodik őket viselkedésükben követni. Küzdeni kell a köznépből fel-felvetődő felfogás ellen, hogy a „csendőr” és „rendőr” fogalma közel áll a brutalitáshoz. A csendőr és rendőr udvariassága a zsellér- és pásztoemberekkel s a szegényebb munkásokkal szemben annál inkább ésszerű, mert szolgálatuk közben gyakrabban veszik igénybe ezek segítségét és szí-

vességét. A tőlük élvezett megtiszteltetést is csak így viszonyozhatják. Egy odaköszönés, egy kis érdeklődés családi és magánviszonyairól, életküzdemeikről, vagy egy kis jókívánság, mind nagyon alkalmas formája a szegény emberrel szemben tanúsítandó őszinte udvariasságnak. Olyan szűkebb társaságban, ahol feljebbvalójával vagy magas állású egyénnel jön össze, az ezekkel szemben kötelező legmesszebbmenő fegyelmezettség, előzékenység és figyelem mellett se legyen félnék vagy szegletes. Természetes, hogy első találkozáskor szabályszerűen bemutatkozik és ha az előljáró azon óhajának ad kifejezést, hogy hozzátartozóit is szeretné megismerni, akkor iparkodik e kívánságnak mielőbb eleget tenni. Ilyenkor az előljáró közeledik a nőhöz, a férfi hozzátartozó az előljáróhoz. Az alárendelt röviden felel az előljáró kérdéseire, kerül minden bizalmaskodást és általában minden téren megmutatja, hogy tisztában van a helyzetnek rá nézve megtisztelő voltával. Minden körülmények között arra kell törekedni, hogy a megjelenés már az első percben is előnyös legyen. Honvéd- vagy csendőr-egyen polgárember előtt általában ne álljon szabályszerű „vigyázz”-állásban, mégis akit megkülönböztetett tiszteletben akar részesíteni, az előtt egyenes és nem hanyag állást vegyen fel, tehát semmi esetre sem állhat szétvetett lábakkal, falnak, ajtónak vagy bárminek támaszkodva. Amelyik polgári tisztviselőnek azonban jelent vagy tiszteleg, az előtt „vigyázz”-ban álljon. Úgy, mint az állásnak, az ülésnek is megvan a maga külön illemtana. Széken, padon vagy díványon minden felesleges zaj elkerülésével kell helyet foglalni. Más székére támaszkodni nem illik, s ha ezt véletlenül mégis érintené az ember, rögtön bocsánatot kell kérnie. Nem illik a szék szélére vagy egyik sarkára ülni, azon himbálózni; karosszékben vagy díványon jóízű ember mások jelenlétében sohasem fog otthonos kényelemben elhelyezkedni; lábait nem nyújtja ki, de az asztalra sem könyököl. Feljebbvalók vagy magasabb rangúak jelenlétében illetlenség a lábakat térden keresztbe rakni, s minden társaságban ügyelni kell, hogy az ember álló vagy ülő helyzetében senkinek se forduljon háttal. Jóízű ember sohasem rágja a körmét, de mások jelenlétében nem is tisztogatja vagy vagdossa. Nem szívja a fogát, orrát s fedetlen szájjal vagy hangosan nem ásít. Orrát, fülét nem piszkálja, hajában nem vágkál, s természetesen nem vakarózik. Ha a tüszentes vagy csuklás végképp elkerülhetetlen, azt a gyorsan és feltűnés nélkül elővett zsebkendőnek az arc elé tartásával a lehetőségig halkítani s így kevésbé észrevehetővé tenni igyekszik. Ha jobb társaságba megy, vagy útra készül, előzőleg nem eszik fokhagymás ételt és nem iszik olyan mérvű, minőségű szeszestalt, amelynek kigőzölgése visszataszító. Jómodorú ember rendszerint halkabban nevet, s bár a halk vagy hangos nevetés többé-kevésbé vérmérséklet dolga, a legszélsőbb jókedv kitörését is bizonyos határokig mérsékelni tudja. Közönséges vagy durva dolgokon azonban sohasem nevet. Illedelmes ember társaságban unott arcot sohasem csinál, sohasem nyújtózkodik (az elalvás a legilletlenebb közömbösség jele), kezeivel vagy lábaival tornagyakorlatokat nem végez s a hüvelyujjaival malmot nem játszik, ujjait nem ropogatja. Akivel beszél, attól legalább egy lépés távolságra áll s nem fogja meg a kabátja gombját. A felsoroltaknál gorombább hibák (lábszárak csapkodása nevetés közben, köpködés, a gyomorrontás vagy túlterhelés észlelhető megnyilvánulásai stb.) már nem is illetlenségek, hanem határozottan durvaságok, amelyek mindenkinél erős visszatetszést váltanak ki. A köpés egészséges embereknél egyébként csak undorító, rossz szokás. De ha ellenállhatatlan kényszer folytán kikerülni mégsem lehet, akkor a szájhoz szorított zsebkendőbe kell köpni, úgy, hogy más észre ne vegye. Magától értetődik, hogy jóízű ember beteg állapotban társaságba nem megy, mert még enyhébb meghűlés külső megnyilvánulásai is mindenkire nézve kellemetlenek.

TT. 1928. pp. 23–31.

Zugírászat: Rendőrtisztviselőnek s egyéb rendőri alkalmazottaknak magánfelek részére folyamodványokat, fellebbezéseket vagy bármi néven nevezendő beadványokat készíteni tilos.

RKTK. 1906. p. 470.

A Nemzeti Közszolgálati Egyetem kiadványa

Kiadó:

Nemzeti Közszolgálati Egyetem;
Közigazgatási Továbbképzési Intézet
www.uni-nke.hu

Felelős kiadó:

Prof. Dr. Kis Norbert rektorhelyettes

Címe: 1083 Budapest, Üllői út 82.

Kiadói szerkesztő:

Zsoldos Sándor

Tördelőszerkesztő:

Mikes Vivien

ISBN 978-963-498-184-8 (elektronikus)